

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE, KRIMINOLOOGIA JA KOGNITIIVSE PSÜHHOLOOGIA
ÕPPETOOL

Viktor Pool

EKSIMUSE KARISTUSÕIGUSLIK TÄHENDUS RIIGIKOHTU PRAKTIKA NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja
professor Jaan Sootak

TARTU
2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. EKSIMUSE MÕISTE	7
1.1. Kujunemisloost.....	7
1.2. Eksimuse teooriad karistusõiguses.....	9
1.2.1. Tahtlusteooria	9
1.2.2. Süüteooria	11
1.3. Eksimuse mõiste Eestis enne taasiseseisvumist 1991.a	13
1.3.1. Õigusterminoloogia.....	13
1.3.2. Eksimuse mõiste enne Eesti taasiseseisvumist.....	15
1.4. Eksimuse mõiste kehtivas karistusseadustikus.....	18
1.4.1. Eksimuse olemus.....	18
1.4.2. Eksimus ja subjektiivse süüteokoosseisu intellektuaalne element.....	20
1.4.3. Eksimus ja ettevaatamatus.....	25
2. EKSIMUSE KOHALDAMINE SÜÜTEOKOOSSEISU TASANDIL.....	29
2.1. Koosseisueksimuse mõiste.....	29
2.2. Soodne koosseisueksimus.....	30
2.2.1. Faktiline eksimus.....	30
2.2.2. Juriidiline eksimus.....	33
2.2.3. Eksimus kvalifitseerivas ja privilegeerivas asjaolus.....	37
2.3. Ebasoodne koosseisueksimus.....	38
2.3.1. Samasuseksimus.....	38
2.3.2. Eksimus sihtobjektis.....	41
2.3.3. Eksimus kausaalahelas.....	43
3. EKSIMUSE KOHALDAMINE ÕIGUSVASTASUSE ja SÜÜ TASANDIL.....	48
3.1. Eksimuse kohaldamine õigusvastasuse tasandil.....	48
3.1.1 Eksimuse mõiste õigusvastasuse tasandil.....	48
3.1.2. Eksimus lubavas asjaolus.....	50
3.1.3. Vastupidine eksimus lubavas asjaolus.....	58
3.2. Eksimuse kohaldamine süü tasandil.....	58
3.2.1. Keelueksimuse mõiste.....	58
3.2.2. Keelueksimuse vältimatus.....	62
KOKKUVÕTE	69

PEZIOME	73
KASUTATUD LÜHENDID.....	78
KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU	79
KASUTATUD NORMATIIVAKTIDE LOETELU	81
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA LOETELU	82

SISSEJUHATUS

Töö teemaks on eksimuse karistusõiguslik tähendus Riigikohtu praktika näitel. Teema aktuaalsus tuleneb sellest tõigast, et õpetus eksimusest oli sätestatud Eesti positiivses õiguses ainult seoses karistusseadustiku jõustumisega 01.09.2002. aastal. Enne seda oli eksimus tunnustatud kriminaalõigusdogmaatika tasandil, kuid piiratud ulatuses. Lisaks sellele varem kehtinud õigusdogmaatika lähtus tahtlusteooriast, millest tulenevalt oli tahtlus välistatud, kui toimepanija ei olnud teadlik seadusest, mis nägi ette karistuse toime pandud süüteo eest. Karistusseadustiku vastuvõtmisega on olukord muutunud. Karistusseadustik lähtub tahtluse määratlemisel süüteo teooriast, mille kohaselt on eksimus jaotatud kolmeks koostisosaks, mis tähendab, et seadustikus on sätestatud koosseisueksimus, eksimus lubavas asjaolus ehk eksimus õigusvastasust välistavas asjaolus ja keelueksimus. Karistusseadustiku jõustumisest möödus peaaegu kümme aastat ja selle aja jooksul õpetus eksimusest areneb, kasvab üles Riigikohtu lahendite osakaal, milles õpetus eksimusest leiab rakendamist. Samas on õpetusele eksimusest Eesti õigusruumis pühendatud vähe töid, üheks selliseks tööks võiks nimetada bakalaureusetöö „Eksimus Eesti karistusõiguses“. Mingeid teisi publikatsioone eraldi sellel teemal ei ole. On olemas õiguslane kirjandus, kus on välja toodud seisukohad puudutavalt eksimust, kuid neid ka ei ole eriti palju.

Töö eesmärk on eksimuse karistusõigusliku tähenduse avamine Riigikohtu praktika abil, karistusõigusdogmaatikas tunnustatud seisukohtade ja Riigikohtu lahendite analüüs ja nende võrdlus, samuti koosseisueksimuse, lubavas asjaolus eksimuse ja keelueksimuse eristamine õigusdogmaatikas ja ka Riigikohtu praktikas, peale selle ka relevantsete ja mitterelevantsete eksimuste eristamine karistusõiguses.

Töö uurimisobjekt on koosseisueksimuse, eksimuse lubavas asjaolus ja keelueksimuse õigusteoreetilised seisukohad ja Riigikohtu lahendid, mis kajastavad eksimuse käsitlemist. Töös käsitletakse ainult koosseisueksimust, eksimust lubavas asjaolus ja keelueksimust. Teised eksimuse liigid: eksimus vahendliku täideviimise korral, ka eksimus õigusvastasuse tasandil teiste õigusvastasust välistavate elementide kohta nagu avalikus õigusest tulenev eksimus lubavas asjaolus, eksimus hädaseisundis, eksimus kohustuste kollisioonis, eksimus kuriteolt tabatud isiku kinnipidamises, eksimus lapsevanema karistusõiguses käsitlemisele ei tule.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse lühidalt eksimuse arengulugu alates Vana - Rooma õigusest kuni eksimuse sissetoomiseni Euroopa karistusseadustikesse, samuti käsitletud õpetus eksimusest Eestis kuni karistusseadustiku vastuvõtmiseni. Edasi käsitletakse tahtlusteooria ja süüteooria põhiseisukohti. Esimeses peatükis uuritakse ka eksimuse mõistet kehtivas karistusseadustikus. Esmalt on käsitletud eksimuse olemust, seejärel analüüsitakse intellektuaalse ja voluntatiivse elemendi tähendust õpetuses eksimusest, samuti uuritakse suhet eksimuse ja ettevaatamatuse vahel. Lisaks sellele tuuakse välja Riigikohtu praktika ja võrreldakse Riigikohtu lahendites ja karistusõigusdogmaatikas tunnustatud seisukohti.

Teises peatükis käsitletakse eksimust koosseisu tasandil, kusjuures peatüki esimene osa on pühendatud eksimusele, mis on sätestatud KarS §-s 17. Siin käsitletakse faktilise eksimuse mõistet, samuti juriidilise eksimuse mõistet ja eksimust privileegeerivas ja kvalifitseerivas asjaolus. Tuuakse välja koosseisueksimuse kriteeriumid, mis eristavad seda eksimust eksimusest lubavas asjaolus ja keelueksimusest. Peale selle tuuakse välja Riigikohtu praktika. Peatüki teises osas käsitletakse koosseisueksimuse liike, nimelt samasuseksimust, eksimust sihtobjektis ehk *aberratio ictus* ja eksimust põhjuslikus seoses. Samuti analüüsitakse Riigikohtu praktikat ja võrreldakse kohtupraktikas ja karistusõigusdogmaatikas tunnustatud seisukohti.

Kolmandas peatükis käsitletakse eksimust õigusvastasuse ja süü tasandil. Peatüki esimene osa on pühendatud lubavas asjaolus eksimuse määratlemisele, samuti käsitletud vastupidist eksimust lubavas asjaolus, tuuakse välja karistusõigusdogmaatika ja Riigikohtu praktika, võrreldakse peamisi seisukohti õigusdogmaatikas ja kohtupraktikas. Samuti tuuakse ära kriteeriumid, mille alusel võiks eristada koosseisueksimust, eksimust lubavas asjaolus ja keelueksimust. Võrreldakse Saksa ja Eesti karistusõigusdogmaatikat. Selles osas käsitletakse Riigikohtu praktikat puudutavalt eeldatava nõusoleku puudumist ja ka hädakaitset. Kolmanda peatüki teise osa keskmes on eksimuse käsitus süü tasandil. Tuuakse välja eksimuse mõiste ja selle tähendus, analüüsitakse ka Riigikohtu praktikat. Samuti käsitletakse ka keelueksimuse välditavuse kriteeriume Riigikohtu praktika näitel.

Töö põhineb valdavalt eestikeelsel õigusteoreetilisel kirjandusel karistusõiguse valdkonnas, kasutatud ka venekeelset kirjandust. Normatiivmaterjalidest on kasutatud eelkõige 01.09.2002 jõustunud karistusseadustikku, lisaks sellele ka Eesti NSV kriminaalkoodeksit, 1920.a ja 1937.a vastuvõetud EV Põhiseadust, Vene Nuhtlusseadustikku.

Viitamisel on kasutatud joonealune viitamine, kusjuures esmalt tuuakse välja allika täiskirje, mille järel kirje lühendatud variant. Kasutatud lühendite loetelu lisatakse eraldi lisana. Töö kirjutamisel on kasutatud ajaloolist, analüütilist ja ka võrdlevat meetodit.

1. EKSIMUSE MÕISTE

1.1. Kujunemiskoost

Eksimuse mõiste oli tuntud juba Vana Rooma õiguses, kus see oli jaotatud kaheks: faktiline eksimus ja eksimus õiguses - *de iuris et facti ignorantia*. Eksimus oli arvesse võetav selle isiku puhul, kes ei olnud loomult kõlvatu või liiga hooletu, mistõttu eksimus õiguses on kohaldamata alaealiste suhtes, ka naiste puhul nende soo nõrkuse tõttu; eksimus on arvestatav sel juhul, kui isik ei olnud kõrgemal määral hooletu; teadmine tasub hinnata mitte uudishimuliku või hooletu inimese seisukohalt, määravaks on siin asjaolu tähelepaneliku uurimise võimalus (Dig 22.6.9). Eksimuse kohaldamine on aga erireegel, mis ei ole alati kohaldatav. Üldreegel kõlab nii, et õigus on määratav ja tunnetatav, mis tähendab, et iga inimene, kellel on valikuvabadus, on võimeline seda tundma. Sellest tulenevalt on õiguse mitteteadmine süüline.¹

Keskajal, Lääne-Rooma riigi langemisest 476.a kuni Inglise kodanliku revolutsioonini 1640.a, oli kuriteo subjektiivne külg vähe välja arendatud ning tähelepanu keskmes oli kuriteo tagajärg, tekitatud kahju, samal ajal kui kurjategija psüühiline suhtumine toimepandusse ei omanud olulist tähendust. Tegemist oli objektiivse vastutusega.² Kuigi oli Antiik-Kreekas ja Vana Roomas kuriteo subjektiivne külg palju arendatum. Glossaatorid ja postglossaatorid tõid *dolus*'e mõiste jälle õigusesse.³ Kanoonilises õiguses XI lõpus – XII s. said uurimise esemeks tahtlus ja selle liigid, kusjuures oli tähelepanu pööratud faktilisele eksimusele põhjuslikus seoses.⁴ Lisaks sellele pärineb 14 sajandist tundmatu autori poolt koostatud ja õiguspraktika jaoks kokkupandud käsiraamat „Lühike, lihtne ja kasulik seadustekogu“ (*Summa legum brevis levis et utilis*), mis annab ülevaate nii materiaalsest kui ka protsessuaalsest kriminaalõigusest ja tunneb eksitus kui karistust välistav asjaolu. Selline käsiraamat levis põhiliselt Poola, Saksa ja Austria õigusruumis.⁵

Subjektiivset süüteokoosseisu hakati põhjalikumalt uurima vaid seoses üleminekuga valgustusajastu karistusõigusele. Keskaegse karistusõiguse eesmärk oli rahuldada eelkõige

¹ J. Hall. General principles of criminal law. Indianapolis: the Bobbs-Merrill compny, 1947, lk 346. Arvutivõrgus: http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.beal/gpricla0001&div=5&collection=beal&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=GeneralPrinciplesofCriminalLaw&type=matchall#356, 07.03.2012.

² J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani. Tallinn: Juura, 1998, lk 114.

³ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura, 2010, VI, vnr. 188, 189.

⁴ H. Berman. Zapadnaja traditsija prava: epoha formirovanija, 2 väljaanne. Moskva: Infra M-Norma, 1998, lk. 185-186.

⁵ H. Hattenhauer. Euroopa õigusajalugu. Tallinn: Juura, 2007, VII, vnr. 1029-1030.

kannatanu afekti, nii era kui ka avalik karistusõigus lähtus tasumisideest. Uus karistusõigus kandis subjektiivsuse põhimõtte üle ka kurjategijale; arendati välja kuriteo subjektiivse külje konstruktsioon.⁶ Sellest tulenevalt sai alguse ka eksimuse mõiste kui subjektiivse koosseisu koostisosa uurimine.

Inglise õiguses kerkis küsimus eksimuse kohaldamisest 17. sajandil seoses näilise hädakaitsega, kus maja peremees, arvates ekslikult, et öövaras tungis majja, tappis oma teenri sõbra. Kohus leidis, et kahtlustatava poolt surmava hoobi tekitamine on põhjendatud isegi siis, kui ta ei olnud surmaohus või üliiraskete kehavigastuste tekitamise ähvardusel, või et tema taganemine oleks suurendanud riski.⁷

Eksimuse mõiste kehtestamine seadusandluses sai alguse 19.sajandi alguses vastu võetud Euroopa karistusseadustikes. Saksamaa karistusseadustiku § 39 sisaldas faktilise eksimuse mõistet, mis avaldas olulist mõju isiku kriminaalvastutusele, kusjuures kriminaalseaduse kommentaaride ja kohtupraktikaga oli selline seadusesäte laiendatud ka juriidilisele eksimusele, samal ajal kui keelueksimus ehk eksimus teo keelatuses jäi tunnustamata. Faktiline eksimus ehk eksimus kuriteo asjaoludes oli tunnustatud ka Norra karistusseadustikus (§ 42), Šveitsi karistusseadustikus (§ 15). Seevastu, Prantsusmaa, Belgia, Hollandi ja Itaalia karistusseadustikes eksimuse mõiste jäi sätestamata. Samal ajal Prantsusmaal oli eksimuse mõiste tunnustatud seaduste kommentaaride ja kohtupraktika tasandil, kuigi oli tunnustatud vaid faktiline eksimus, eksimus teo keelatuses oli välistatud. Vene Nuhtlusseadustik, mis oli kehtestatud 1845.a ja sellest ajast alates kehtis ka Eestis, sisaldas §99, milles oli sätestatud, et kuritegu, mis oli tehtud juhuslikult ja ei olnud ettenähtav, ei tohi panna süüks. Samas, §62 sätestas, et seaduste mittetundmine ei õigusta kuritegu, kui seadus oli välja kuulutatud.⁸

Sarnaselt 1810.a Prantsuse karistusseadustikuga oligi 1871.a Saksa kriminaalseadustik sätestatud karistusõiguse klassikalise koolkonna mõju all tol ajal, mil laia tunnistust said I.Kanti, G. Gegeli, A. Feuerbachi, K. Bindingu ideed.⁹

Seega sisaldasid Euroopa karistusseadustikud algetapil paremal juhul vaid faktilisi eksimusi ehk koosseisueksimusi, keelueksimus oli aga neile tundmatu. Seevastu, karistusõiguses kehtis

---

⁶ J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani, lk 184.

⁷ J. Hall. General principles of criminal law, lk 328.

⁸ N. Tagantsev. Russkoje ugovnoje pravo, leksii, tsast obstsaja, S-Peterburg: 1902, lg 381. Arvutivõrgus: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/280/584.html>, 07.03.2012.

⁹ N. Krašeninnikova, O.Židkov. Istorija gosudarstava i prava zarubežnõh stran, tsast 2. Moskva: Infra, 2000, lk 316.

põhimõtte, et seaduse mittetundmine ei vabasta vastutusest, mis täielikult välistas keelueksimuse mõiste karistusõiguses. Seda võib põhjendada sellega, et rahvuslik seadusandlus oli vaid selle loomise algetapil, mille tõttu oli kõrgendatud tähelepanu pööratud riigi julgeolekule ja õiguskorra kindlusele.

1.2. Eksimuse teooriad karistusõiguses

1.2.1. Tahtlusteooria

Klassikaline süüteomõiste arenes kogu XIX sajandi vältel. Lätekohaks oli kuriteo subjektiivsete ja objektiivsete elementide eristamine. Süüteomõiste arengu käigus jõuti selleni, et ebaõigus on omane nii subjektiivsele kui ka objektiivsele küljele. Jäi aga ebaselgeks, kus paikneb teo ebaõigus süüteo elementides ja millised on need elemendid. Olulise panuse süüteo mõiste arendamisse tegid Karl Binding, Franz Liszt ja Ernst Beling. Bindingu tähelepanu keskmes oli õigusvastasuse mõiste, mille ta selgelt eristas karistusseaduses sätestatud seadusesättest, mis on loomult neutraalne ja määras, et süütegu saab selliseks vaid siis, kui on rikutud sellele eelnevaid, õiguskorras tunnustatud norme. Liszti teene seisneb selles, et ta tõi välja süü mõiste kui iseseisva elemendi süüteomõistes, kusjuures süü on tema käsitlese järgi psüühiline side toimepandud teo ja selle kajastuse vahel toimepanija teadvuses, kusjuures selline *nexus* kajastub toimepanija psüühilises suhtes toimepandusse ja seega on aluseks isiku vastutusele võtmiseks. Beling on tuntud selle poolest, et ta käsitles teo mõistet sellisena nagu see on sätestatud karistusseaduse eriosas.¹⁰ Lähtuvalt klassikalisest deliktistruktuurist oli eksimuse mõiste asetatud süü tasandile ja sellisena on see kolmandaks elemendiks süüteomõistes. Klassikalisest süüteomõistest tulenevalt vaadeldi süüteokoosseisu ja õigusvastasuse all vaid teo objektiivseid elemente, samas kui süü hõlmas kõiki subjektiivseid seoseid teo ja teo toimepanija vahel. Tahtlus ja ettevaatamatus olid süü vormideks. Tahtluse olemasolust räägiti siis, kui teo toimepanija teadis kõiki faktilisi asjaolusid ja neile antavast õiguslikust hinnangust, millest tulenevalt tahtlus hõlmas teadmist nii faktidest kui ka õigusvastasusest. Kui toimepanijal puudus arusaamine tema teo keelatusest, s.o puudus õigusvastasus seoses karistusõigusnormide mittetundmisega, siis loeti seda eksimust tähtsusetuks. Selle põhjenduseks toodi välja, et karistusseaduse tundmist võib nõuda igalt isikult.¹¹

¹⁰ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, IV, vnr.7,8,9,10.

¹¹ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. Tallinn: Justiitsministeerium, 2001, §19, A.

Liszt leidis, et eksimuse karistusõiguslik tähendus tuleneb tahtluse mõistest. Kuna tahtlus on kõikide kuriteotunnuste tundmine, siis eksimus mingi kuriteo tunnuse või karistust raskendava aluse kohta, välistab tahtluse. Eksimus teo õigusvastasuses seevastu ei oma tähendust isiku vastutusele võtmiseks. Seaduses ei eristatud eksimust faktides ja õiguses, millest tulenevalt see ei leia rakendamist praktikas. Eksimus õigusvastasuses on vabandata, kui teo toimepanija ekslikult arvab olemuselt õiguspärase teo õigusvastaseks (näilik kuritegu) ja sel juhul vastutus on välistatud. Seevastu, ekslik oletus, et on tegemist õiguspärase teoga, mis on aga tegelikult õigusvastane, ei ole vabandata. Sarnane lahendus on ka seoses eksimusega teo keelatuses, mis jäi arvesse võtmata vastutusele võtmisel.¹²

Tahtlusteooriale heideti ette, et ta premeerib isikuid, kes tegutsevad keelueksimuses, kuna ei tunne üldse huvi õigusnormide vastu. Tahtlusteooriast lähtuvalt selgelt eristati karistusõigusnormide ja muude õigusnormide mittetundmist. Nagu on eelpool mainitud, karistusõigusnormide mittetundmine ei avaldanud mõju vastutusele. Samas, kui toimepanija ei tundnud norme, mis on väljaspool karistusõigust, siis tahtlus oli välistatud ja teda vabastati vastutusest. Tuleb aga ette juhtumeid, kus isik isegi küllaldase pingutuse korral, ei olnud võimeline teada saada karistusõigusnorme.¹³

Eristamine karistusõigusnormide ja muude õigusnormide mittetundmise vahel on alusetu vaatamata sellele, et see oli valdav arvamus ja kohaldati ka kohtupraktikas. Liszt väidab, et selline eristamine on põhjendamatu sel põhjusel, et puhtaid karistusõigusnorme üldse ei eksisteeri, kuna karistusõigus, mille ülesandeks on julgeoleku tagamine, laenutab oma mõisteid teistest õigusvaldkondadest ja selle poolt vaadatuna karistusõigusnormid ja muud õigusnormid on läbi põimunud.¹⁴

Seda, et vaatamata karistusõigusnormide mittetundmisele ja seega tegutsemisele keelueksimuses, isik siiski võetakse vastutusele, Liszt põhjendas sellega, et vastasel juhul kohus oleks sunnitud igal korral tõendama, et toimepanija tundis karistusõigusnorme. See aga kitsendaks liialt kohtutegevust ja sellel ka ei ole alust kas või sellest tulenevalt, et selline olukord ei leia tuge seaduses ja on kohaldatud sajandeid.¹⁵

---

¹² F. Liszt. Utsebnik ugovovnogo prava, obstsaja tsast. Moskva: tovarištšestvo tipografii Mamontova, 1903, §40, I.

¹³ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §18, A.

¹⁴ F. Liszt. Utsebnik ugovovnogo prava, obstsaja tsast, §40, I.

¹⁵ F. Liszt. Utsebnik ugovovnogo prava, obstsaja tsast, §41, I.

Üleminek klassikalisest teomõistest neoklassikalisele ei muutnud midagi olulist õpetuses eksimusest. Samas, püüti tekkinud olukorda ületada piiratud tahtlusteooriaga, mis nägi ette õigusliku ettevaatamatuse koosseisu, kuid see ei lahendanud probleemi, kuna üks ja sama koosseis reguleeriks nii tapmist kui ka vara rikkumist keelueksimuses.¹⁶

1.2.2. Süüteooria

Finalistlik süüteomõiste ei kujundanud deliktstruktuuri ümber, vaid muutis osa selle elemente. H.Welzeli järgi ei ole inimtegu lihtsalt sotsiaalse tähendusega käitumisakt, mis väljendub mootorikas või füsioloogias, lisaks sellele on see määratud ka inimese lõppeesmärgina. Iga käitumisaktiga koos käib ka inimese subjektiivne suhtumine sellesse akti. Sellest tulenevalt oli deliktstruktuur ümber kujundatud, ning süüst eraldusid tahtlus ja ettevaatamatus ja teisesid teo subjektiivseks küljeks, samas kui süü muutus eetiliseks etteheiteks. Finalistliku süüteomõiste kohaselt oli jagatud ka eksimus eraldi eksimuseks teo asjaoludes ja eksimuseks teo keelatuses.¹⁷

Finalistlik süüteoõpetus lähtub eeldusest, et inimekäitumine saab olla ainult tahtlik, millest tuleneb, et süüteokoosseis sisaldab ainult inimekäitumist ja tahtlus teo suhtes peab kuuluma selle koosseisu. Sellega oli loodud võimalus käsitleda ka ebaõigusteadlikkust teisiti. Tahtlikust teost võis siis rääkida ka juhul, kui isik pani toime süüteo, kuid tal oli eksimuslik ettekujutus süüteo keelatusest.¹⁸ Tõsi, keelueksimus kohaldati vaid sellistel juhtudel, kui eksimus oli teo toimepanijale vältimatu.

Argumentideks keelueksimuse kohaldamise kasuks on see, et ühelt poolt välditakse nende isikute premeerimist, kes tegutsesid keelueksimuse mõju all, kusjuures eksimus oli neile välditav ja selles mõttes on süüteooria rangem võrreldes tahtlusteooriaga¹⁹ ning teiselt poolt keelueksimus on vabandataav nende isikute suhtes, kes ei tunne karistusõiguslikke norme ja see kuritegu oli neile vältimatu. Tänapäeval eksisteerivad spetsiifilised karistusnormid, mida iga isik ei saa vahetult teada.²⁰ Kui seadusandja piirdub vaid „tuumikkaristusõigusega“, siis vaevalt võib põhjendada süüteo toimepanemist õiguse mittetundmisega, et toimepanija ei teadnud teo karistatavuse kohta. See tähendab, et mida rohkem karistusnormid kaugenevad piibli „kümne

¹⁶ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. §18, A.

¹⁷ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. IV, vnr. 23.

¹⁸ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. §18, B.

¹⁹ J. Sootak, P.Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Komm vlj.3. vlj. KarS §17/1.

²⁰ M. Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused. Tallinn: Juura, 1999, §16/4.

käsu“ ideaalmudelist, seda suurem võimalus on eksida teo keelatuses.²¹ Mida iseenesestmõistetavam on teo keelatus, seda vähem võib põhjendada selle toimepanemist ebateadlikkusega.²² Seevastu on nt. majanduskuritegude valdkonnas olukord vastupidine, kuna nende süütegude karistatavus tuleneb mitte niivõrd moraalsest hukkamõistetavusest, vaid sellest, et seadusandja luges neid eriti ohtlikeks pidades silmas ühiskonna korrapärasest toimimist. Samas on raske ette kujutada selle valdkonna mittetundmist nende isikute puhul, kes puutuvad pidevalt selle valdkonnaga kokku. Karistusseaduste mittetundmine on sama aktuaalne välismaalaste puhul, kes kolisid elama teise riiki, mille kultuur on mõnel määral erinev.

Eksimust on üsna raske ette kujutada karistusõiguse tähtsama osa puhul, kuid teistsuguses õigusruumis üles kasvanud isiku suhtes on see võimalik.²³

1950. aastal tunnistas Saksamaa Liidukohus süüteoorial põhinevat keelueksimuse, peale mille oli 1975.a karistusõiguse reformi käigus kehtestatud keelueksimus ka Saksa karistusseadustikus § 17 näol. Samas reguleeris faktilist eksimust Saksa karistusseadustiku § 16. Kõne alla tuleb StGB § 17 kohaldamine, kui eksimus puudutab tegu tervikuna, samal ajal kohaldatakse StGB § 16, kui toimepanija eksis mingis süüteotunnuses, näiteks isik võtab ekslikult võõra asja eeldades, et ta on selle asja omanik. Sellest lähtuvalt ei ole täidetud varguse vajalik tunnus - peale äravõtmist peab olema tegu ka võõra asjaga. Erinevalt keelueksimusest ei sea seadusandja ega karistusõigusdogmaatika faktilise eksimuse kohaldamise tingimuseks selle välditavust, mis omakorda tähendab, et faktiline eksimus leiab kohaldamist isegi siis, kui see eksimus on välditav.²⁴

Järgmise etapina eksimuse õpetuse arengus on selle käsitlemine õigusvastasuse tasandil. Sellest lähtuvalt võib isik eksida mitte ainult teo keelatuses või faktides, vaid ka selles, et hindab ekslikult oma õigusvastast käitumist õiguspäraseks või vastupidi on tema tegude käsitlemine samal ajal justkui tahtlik ja lõpule viidud kuritegu, kui see oleks ebaõiglane. Sellises eksimuse õpetuse arengus võib näha töö autori arvates edasist subjektiivse koosseisu edasiarendamist ja ühtlasi ka karistusõiguse humaniseerimist.

Peamiseks tuleb pidada mitte karistamist iga hinna eest, vaid probleemi õiglast lahendamist.²⁵

---

²¹ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. §18, B.

²² K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura, 2002, §13 vnr. 51.

²³ *Ibid.*, §13 vnr. 3.

²⁴ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §18, B.

²⁵ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, III, vnr. 80.

Koosseisupärasus ja süü tasand on see koht, kus tuleb kontrollida isiku teos eksimist, samas esineb eksimusi, mis puudutavad õigusvastasuse tasandit, s.o õigusvastasust välistavaid asjaolusid. Kuni isik eeldab õigusvastasust välistava asjaolu enda suhtes rakendatavaks, mida õiguskord vähemalt sellel kujul ei tea, nt. isiku vangistamine omakohtu toimepanemisel, on tegemist juhtumiga, mis kuulub lahendamisele Saksa karistusseadustiku § 17 järgi. Samal ajal tulevad ette juhtumid, kus isik eeldab ekslikult enda olemist hädaseisundis ja aktiivselt asub ennast kaitsma (näilik hädakaitse). Saksa õigusdogmaatika kohaselt on antud juhul tegemist eksimusega lubavas asjaolus, mille lahendamiseks sobib nii StGB § 16 kui ka § 17 kohaldamine, kusjuures StGB § 17 kasuks räägib see, et isikul on teo õigusvastasusest väärt ettekujutus, samas StGB § 16 kasu tingib fakt, et on tegemist väärt ettekujutusega mitte normist vaid faktilistest asjaoludest²⁶. Neid juhtumeid Saksa seadusandluses reguleeritud ei ole ja selle alusel tekkisid süüteooria alaliigid, kusjuures range süüteooria kohaselt tuleb kohaldamisele StGB § 17, piiratud süüteooriate: negatiivsete koosseisutunnuste teooria, StGB § 16 analoogilise kohaldamise teooria, puuduva tahtlussüü teooria järgi aga StGB § 16.²⁷ Need teooriad ei mängi Eesti õigusruumis olulist rolli, kuna need juhtumid on vahetult reguleeritud KarS-ga § 31. See tähendab, et Eesti seadusandja arvestas karistusseadustiku vastuvõtmisel mitte ainult Saksa seadusandluse väljaarendatusega, vaid ka saavutusi õigusdogmaatika tasemel. Seega on KarS §-ga 31 pandud õigusvastasuse tasandil eksimuste käsitlemiseks selged reeglid ja loodud kindel alus karistusõigusliku praktika suhtes Eesti riigis.²⁸ Saksamaal on valdavalt tunnustatud StGB § 16 analoogilise kohaldamise teooria, mis tunnustab koosseisu ja õigustuse suhet, millest lähtuvalt tuleb kohaldamisele õigusvastasuse tasandil eksimuse puhul koosseisueksimus StGB § 16 analoogia alusel.²⁹

1.3. Eksimuse mõiste Eestis enne taasiseseisvumist 1991.a

1.3.1.Õigusterminoloogia

01.09.2002.a jõustunud karistusseadustikus³⁰ oli kasutusele võetud mõiste „eksimus“. Eesti NSV Kriminaalkoodeksile jäi tundmatuks eksimuse mõiste, kuigi seda oli rakendatud karistusõigusdogmaatikas. I. Rebane kasutab kriminaalkoodeksi kommentaarides mõistet

²⁶ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, §13, vnr. 4,5,6.

²⁷ Lähemalt vt. K.Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §13 IV 3; E.Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 19 B.

²⁸ M. Ernits jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu, lähtealused ja põhjendused, § 30/1.

²⁹ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. §19 B II 3.

³⁰ RT I 2001, 61, 364

„eksimus“.³¹ Samal ajal oli Eesti iseseisvusperioodil kasutatud mõistet „eksitus“ nii õigusteaduse sõnastikus, kuigi siin on ära toodud mõlemad mõisted – eksi/mine, -mus, -ng (irrtum, versehen, ošibka, zabluždenije) ja eksitama (irreführen, vvodit v zabluždenije), eksitamine (irreführung, vvedenije a zabluždenije)³² kui ka karistusõigusdogmaatikas.³³ Samas ei olnud 1929.a Kriminaalseadustikus kasutusel mõistet eksimus. Selle asemel oli lahti kirjutatud eksimuse mõiste tähendus „asjaolu mitteteadmine“ kaudu.³⁴ Eksituse mõistet on kasutatud ka õiguslalases kirjanduses.³⁵

Õiguslalases kirjanduses on olemas ka seisukoht, et eksituse mõiste kajastaks õigemini tegelikku olukorda, kuna eksimus tähendab „viga, vääratust“ ja selles sisaldavat „üleastumist, süüd, süütegu“, samal ajal kui eksitus tähendab rohkem „arusaamatust, valestimõistmist“.³⁶

Üldkeeles on hetkel eksitust kasutatud ka selle sõna teises tähenduses nagu vananenud „patustus, süü, eksimus“.³⁷ Õigusterminoloogias on kasutusele võetud siiski mõlemad mõisted nii eksimus kui ka eksitus, kusjuures nende vahele pannakse võrdusmärk.³⁸

Sellest tulenevalt tuleb töö autor järeldusele, et karistusseadustiku kehtestamisel oli seadusandja poolt vastu võetud õige otsus eksimuse mõiste kasuks sel põhjusel, et kuigi eksituse mõiste kasutuselevõtt oleks järjepidevam, võis uue terminoloogia sisseviimine suurendada arusaamatusi õiguskorras, võttes arvesse seda, et karistusseadustiku sätestamine tegi niigi suure läbimurde endises kriminaalõiguses. Seejuures tuleb arvestada ka fakti, et õiguskeel on riigi õiguskorra lahutamatu osa.

---

³¹ I. Rebane (koost). Eesti NSV kriminaalkodeks. Komm vlj. Parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Eesti raamat, 1980, §8/10-13.

³² E. Ilus (toim). Õigusteaduse sõnastik. Tartu: Akadeemilise kooperatiivi kirjastus, 1934, s.v. eksimine, veerg 30-35.

³³ K. Saarmann, K. Matto (koost). Kriminaalseadustik. Komm vlj. Tallinn, 1937, §43/1.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ S. Talvik. Juriidiline eksitus. - Tervis 1922, nr. 8: juriidilise eksituse all mõisteti siin tegelikult eksimust seaduse vääras tõlgendamisest rahukogu poolt, kes mõistis noore naise süüdi mitte lapsetapmises vaid oma lapse tavalises tapmises. Artikli autor heidab kohtuasutusele ette, et see rakendab seaduseparagrahvi täht-tähelest seletust ilma küsimata arstiteaduses kehtivatest füsioloogilistest seisunditest.

³⁶ P. Nemvalts. Karistusseadustik ja keeleteadus. – Õiguskeel 2003, nr.1, lk 41, 42.

³⁷ M. Langemets jt. (toim). Eesti keele seletav sõnaraamat, A-J, 2, täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti keele SA, 2009, s.v. eksitus.

³⁸ K. Maurer (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex, 2000, s.v. eksimus.

1.3.2. Eksimuse mõiste enne Eesti taasiseseisvumist

Peale Eesti liitumist Venemaaga 1700–1721.aastatel kestnud Põhjasõja tulemusena läks Eesti Venemaa koosseisu, kusjuures selline tõik ei avaldanud vähemalt esialgu olulist mõju Eesti seadusandlusele. XIX keskpaigani kehtis Eestis endiselt keisri Karl V poolt 1532.a kehtestatud *Constitutio Criminalis Carolina*, selle põhjal kohaldati ka rootsi kriminaalseadusi ja vene õigust.³⁹ Eksimuse mõistet hakati kohaldama Eestis seoses Vene Nuhtlusseadustiku kehtestamisega 1845.aastal. Nuhtlusseadustiku § 98 koostoimes § 99 ja § 105 sätestas eksimuse mõiste, mille kohaselt ei tohi tegu arvata isiku süüks, kui see tegu oli toime pandud eksimuse või pettuse tõttu,⁴⁰ seega tegemist on faktilise eksimusega. Uue Nuhtlusseadustiku maksma panemisega 1903. aastal olukord ei muutunud, sest seadustik jõustus vaid osaliselt. 1918.a kehtestati iseseisvunud Eestis Vene 1903.a Uus Nuhtlusseadustik⁴¹, mis sisaldas §-is 43 eksimuse mõistet asjaolude mitteteadmise tähenduses (mõistet ise ei kasutatud). 1929.a võttis Riigikogu kriminaalseadustiku (hakkas kehtima 1935.a) vastu, mille § 43 sisaldas eksimuse mõistet, kusjuures sõna eksimus jäi kasutamatuks. Sellisest seadusesättest lähtuvalt asjaolu mitteteadmine, et tegu on kuritahtlik või vastutust raskendav, kõrvaldab selle asjaolu süüksarvamise.⁴² EV Kriminaalseadustikus toodud eksimuse mõiste oli määratletud Vene 1903.a Uue Nuhtlusseadustiku eeskujul.

1929.a kriminaalseadustiku kommentaarides on välja toodud, et KrS § 43 haarab kahte eksimust: eksimus otseses mõttes kui ebaõige kujutluse tekkimine ja mitteteadmine kui õige ettekujutuse puudumine, kusjuures oli eristatud faktiline eksimus, mis käib faktiliste asjaolude kohta ja ka õiguslik eksimus, mis puudutab ühelt poolt kriminaalõiguslikke küsimusi ja teiselt poolt teistesse õigusvaldkondadesse kuuluvaid küsimusi. Eksimus faktilises koosseisus kõrvaldab süü, samas kui õiguslik eksimus välistab tahtluse sel juhul, kui on tegemist väljaspool kriminaalõigust asuvate õigusnormidega, mille all mõisteti eeskätt norme tsiviilõiguse valdkonnast (nt. et tegemist on võõra asjaga). Kriminaalõiguslike normide mitteteadmine ei mõjuta kriminaalvastutust ja isik karistatakse igal juhul, välja arvatud siis, kui ta ei tõenda vastupidist, s.o et ta ei tundnud kriminaalseadust.⁴³ 1920 ja 1937.a EV Põhiseaduses oli ka sätestatud §-is 4, et „keegi ei või end vabandada seaduse mitteteadmisega“.⁴⁴

³⁹ J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani, lk 229.

⁴⁰ O. Tšistjakov. Rossijskoe zakonodatelstvo X–XX vekov. Tom 6, vnr. 193.

⁴¹ J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani, lk 229.

⁴² K. Saarmann, K.Matto (koost). KrSK § 43/3.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ RT, 09.08.1920, 113/114, 243; RT, 03.09.1937, 71, 590.

Peale okupeerimist NSV Liidu poolt 1940.a hakkas Eestis kehtima 1926.Vene kriminaalkoodeks, mis ei sisaldanud eksimuse mõistet. 1961.a kehtestatud Eesti NSV Kriminaalkoodeksis eksimuse mõiste jäi samuti sätestamata, kuigi õigusdogmaatikas oli omaks võetud. Kommentaarides on ära toodud, et eksimus on isiku väär ettekujutus teo juriidilistest või faktilistest tunnustest. Juriidilist eksimust kohaldatai, kui eksimus puudutas teo ühiskonnaohtlikkust, õigusvastasust või karistatavust. Faktiline eksimus seisnes selles, et isik kujutas vääralt ette teo koosseisuliste tunnuste või kergendavate või raskendavate asjaolude puudumist. Sel juhul puudus tahtlus ja isikut karistati teo toimepanemise ettevaatamatusel, kui antud tegu oli karistatav. Pole arvestatav juriidiline eksimus, kui isik eksib teo ühiskonnaohtlikkuses, mille õigusvastasusest on isik teadlik või vastupidi, kui ta eksis ühiskonnaohtliku teo õigusvastasuses. Peale selle jäi eksimus arvesse võtmata, kui isik eksis teo karistatavuses.⁴⁵

1992.a kehtestatud EV kriminaalkoodeks⁴⁶ ei muutnud midagi eksimuse mõistes, mõiste ise ei olnud koodeksi sisse viidud ning õiguspraktika jäi samaks. Seda illustreerib hästi Riigikohtu lahend, mille asjaoludest tulenevalt oli isik süüdi tunnustatud KrK § 177'3 järgi selles, et ta, kandes Tallinna Keskvanglas karistust, tarvitas ilma arsti ettekirjutuseta alkoholi. Tallinna Linnakohtu otsusega mõisteti toimepanija õigeks kuriteokoosseisu puudumise tõttu, kuna puuduvad tõendid selle kohta, et ta oli eelnevalt teadlik kriminaalvastutusest KrK § 177'3 järgi alkoholi tarvitamise eest vanglas. Ringkonnakohus leidis, et KrK § 177'3 sisu on tehtud karistust kandvatele isikutele teatavaks, peale selle märgitakse kohtuotsuses ära, et seaduse mittetundmine ei vabasta vastutusest.⁴⁷ Ringkonnakohtu seisukohast tulenevalt on tol hetkel veel üsna märgatav neoklassikalise süüteomõiste mõju karistusõiguses, samuti on ka äratuntav positivistlik suund. Edasi leidis Riigikohus, et toimepanijat oli teavitatud kinnipidamisasutuses alkoholi tarvitamise kriminaliseerimisest, kusjuures kordas kohus oma varem tehtud kohtuotsuses väljendatud seisukohta, et reegel „seaduse mittetundmine ei vabasta vastutusest” toimib vaid tingimusel, et on tagatud reaalne võimalus avaldatud seadusest teada saada ja seda ka mõista.⁴⁸ Sama seisukohta on väljendatud ka teises kohtuasjas, kus ringkonnakohus nimetas printsiipi „Seaduse mittetundmine ei vabasta karistusest ega kergenda seda” ühte põhilisemat kriminaalõiguse põhimõtet. Samas tegi Riigikohus selles asjas õigeksmõistva otsuse, kuna kriminaalasjas puuduvad tõendid, mis kinnitaksid kohtualuse subjektiivset tahet toime panna kriminaalkorras karistatavat tegu.⁴⁹ Üksainus asjaolu, mis vabastas toimepanijat vastutusest, on seaduse temale

⁴⁵ I. Rebane (koost). Eesti NSV KrKK § 8, 11-13.

⁴⁶ RT I 1992, 20, 288; RT III 2002, 11, 108.

⁴⁷ RKKK 3-1-1-24-98, 10. veebruaril 1998.a.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ RKKK 3-1-1-86-97, 9. septembril 1997.a.

avaldamata jätmine. Selles asjas jõustus alkoholi tarvitamist keelav seadus 24.01.1997, juhtum aga toimus 27.01.1997.a. Sellest tulenevalt oligi tehtud õigeksmõistev otsus.

Kokkuvõtvalt võib väita eksimuse näitel, et alates Vene 1903.a Uue Nuhtlusseadustiku ja seejärel 1929.a EV Kriminaalseadustiku maksmapanemisest oli Eesti karistusõiguse areng tihedalt seotud neoklassikalise süüteo mõistega, mis lähtus tahtlusteooriast. Eksimus teo faktides oli määratletud valdavalt kui eksimus sihtobjektis *aberratio ictus* või eksimus põhjuslikkuse seoses. Juriidilise eksimuse all mõisteti tegelikult eksimust mingis õiguslikus mõistes, mida hetkel käsitletakse kui koosseisueksimust ehk faktilist eksimust. Eksimust teo keelatuses ei tunnustata, kuna samastati keelunormi kui ühiskonnas üldtunnustatud käitumisnormi ja karistusseadustikus sätestatud seadusnormi.

Inimese käitumist reguleerib primaarnorm, karistusseadus aga sanktsioneerib ühiskonnas olevaid käitumisnorme.⁵⁰ Õigusnormi objektiks võib olla tavaline isik või ametiisik. Esimesel juhul on tegemist primaarnormiga, teisel aga sekundaarnormiga. Primaarnormid sätestavad isikute käitumist, mille tõttu neid nimetatakse käitumisnormideks.⁵¹

Neoklassikaline suund karistusõiguses, mis nägi õigusnormides mitte kuivi seadusnorme, vaid elavatele inimestele suunatud õigusnorme ja kurjategijas nägi ka isiksust⁵², oli siiski seotud seaduspositivismiga. Ainult peale Teist maailmasõda, mil taaselustus loomuõigus, tekkis arusaam aegumatutest väärtustest, kui seadusest kõrgemalseisvatest väärtustest või põhiseaduslikest väärtustest⁵³, ja sellest ajast peale hakati eristama seadusnorme ja üldtunnustatud väärtusi, nii et isik peab järgima käitumisnormi ja seadusnorm on selle abiliseks.

Riigikohus on samuti seisukohal, et kriminaalõigus sanktsioneerib mitte ainult teiste õigusharude norme, vaid ka ühiskonnas üldkehtivaid käitumiseeskirju.⁵⁴

---

⁵⁰ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, III 2.2.

⁵¹ A. Arnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura, 1996 lk. 58.

⁵² F. Liszt. Zadatštši ugovovnoi politiki. Prestuplenije kak sotsialno – patologištšeskoje javlenije. Moskva: Infra M, 2004, lk 83, *passim*.

⁵³ R. Narits. Jurisprudentsi põhijoontest. – Juridica, 1995/IX, lk. 378-380.

⁵⁴ RKKK 3-1-1-50-98, 8. aprillil 1998.a.

1.4. Eksimuse mõiste kehtivas karistusseadustikus

1.4.1. Eksimuse olemus

KarS §-des 17, 31, 39 on reguleeritud eksimuse mõistet kuriteokoosseisu, õigusvastasuse ja süü tasandil. Teadlikkuse aste on iga eksimuse puhul määratletud järgnevalt: koosseisu tasandil on see kindlaks määratud väljendiga „ei tea asjaolu, mis vastab süüteokoosseisule“. Õigusvastasuse tasandil on eksimuse mõiste määratletud „kujutab endale ekslikult ette asjaolusid“ ning puudutavalt süüd „ei saa aru oma teo keelatuses“. Nagu näeme on eksimuse mõiste erinevatel tasanditel määratletud erinevalt. Esimesel juhul mõisteti eksimuse all asjaolu mitteteadmist, teise puhul on eksimuse mõiste avatud ettekujutuse kaudu ja kolmandal puhul arusaamise kaudu.

Tsiviilõiguses on eksimuse mõiste määratletud TsÜS §-s 92: „eksimus on ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest“.⁵⁵ Selline definitsioon põhineb TsÜS (1994) §71 lg-1 1, mille kohaselt on eksimuse mõiste avatud üksnes ebaõige ettekujutuse kaudu.⁵⁶ Sellest laialivalgustavast määratlusest on vähe kasu seadusandja tahte mõistmiseks.⁵⁷ Eksimuse mõiste määratletakse kommentaarides peamiselt toodud näidete kaudu ja lisaks sellele ka eksimuse selle külje abil, millel on oluline roll tehingute tühistamisel.⁵⁸

Õigusterminoloogias on eksimuse mõiste määratletud kui tegelike asjaolude mitteteadmine või ebaõige ettekujutus neist; väär ettekujutus oma käitumise tähendusest.⁵⁹ Teadmise puudumine võib tuleneda objektiivselt eksisteerivate asjaolude mitteteadmisesest – teadmatus ehk negatiivne eksimus. Mitteteadmisesega on tegemist ka väärettekujutuse korral, mil isikul on tegelikkusest vale ettekujutus. Mõlemal juhul – teadmatus ja väärettekujutus – ei lange inimese ettekujutus ja tegelikkus kokku.⁶⁰

Seega võib eksimust määratleda kui mitteteadmist, s.o teadmise puudumine või väär ettekujutus tegelike asjade seisust. Kuivõrd selline arutluskäik viitab teadmisele, tuleb määratleda, mis on teadmine.

---

⁵⁵ RT I 2002, 35, 216.

⁵⁶ P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm. Vlj. Tallinn: Juura, 2010, § 92/2.

⁵⁷ R. Tiivel. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura, 2009, 6.4.5.

⁵⁸ P. Varul jt (koost). Viidatud töö. § 92/3.1.

⁵⁹ K. Maurer. Õigusleksikon, lk. 60.

⁶⁰ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 7-9.

Filosoofilises mõtlemises on eristatud teadmise järgmised liigid: oskusteadmine; asjade, isikute ja olukordade tundmine ehk tutvus ja kolmandaks lauseline teadmine, kusjuures oskuste ja tutvuste allikaks on isiku kogemused, mis eeldavad oskuslikku või asjatundlikku käitumist. Lauselise teadmise sisu iseloomustab selle mõeldav olemus ja võimalus esitada see teadmine lausena. Tutvus ja oskus on tehtavad, lauseline teadmine on aga mõeldav ja sõnastatav. Enne millega nimetamist teadmiseks, peab see vastama tarvilikele tingimustele. Nimelt peab isik uskuma, mida ta arvab teadvat; see peab olema omakorda veenval viisil õigustatud; see, mida isik usub, peab olema tõene; ja viimaks õigustamine tingib seda, et uskumine ja tõesus ei ole kokkusattumus. Seega on teadmine õigustatud ja uskumine tõene.⁶¹ Kõige tähtsam on selle juures see, et selleks, et isik midagi teaks, peab ta esialgu sellesse uskuma.

Kui rääkida mitteteadmisesest kuriteokoosseisu, õigusvastasuse ja süü tasandil, siis tuleb antud töö autori arvates kõik jaotada kaheks: ühelt poolt see, mis puudutab fakte või asjaolusid ja teiselt poolt, mis puudutab hinnanguid. Esimese all tuleb mõista teo väliseid asjaolusid, mida saab tajuda meelte abil ja teise all neid abstraktseid mõisteid, mis ei ole tajutavad meeltega ja seepärast eksisteerivad abstraktsioonide näol vaid inimese mõistuses ning puudutavad õiguslikke mõisteid süüteokoosseisu tasandil ja ka teo õigusvastasust. Need abstraktsed mõisted on erinevalt faktiliste asjaolude teadmisesest tunnetatavad tänu inimestevahelisele interaktsioonile ühiskonnas ja omandatud sotsialiseerimise protsessi käigus.

Kuna eksimus teo keelatuses on avatud arusaamise mõiste kaudu, siis tuleb määratleda teadmise ja arusaamise suhet. Seoses sellega võiks väita, et inimene tegelikult teab midagi, kui ta saab sellest aru. Kui on tegemist õigusvastasuse tasandiga, siis puutub inimene abstraktsete mõistetega kokku, kusjuures esikohal on mitte teadmine, vaid arusaamine või täpsemini öeldes lisaks teadmisele peab olema ka sellest arusaamine. Kui nõutav teadmine, kaasa arvatud arusaamine, puudub, siis tahtlus on välistatud.⁶² Tegu on ühiskonnas üldtunnustatud normidega. Riigikohus leidis ka, et ei piisa pelgalt õigusvastasust välistava asjaolu objektiivsest eksisteerimisest, isik peab samuti käituma vastava arusaamisega selle olemasolust.⁶³

---

⁶¹ M. Rosentau. Tõendamine teadmise standardmudelil. – *Juridica*, 2001/III, lk 189-192

⁶² K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 12.

⁶³ RKKK 3-1-1-56-01, 24. mail 2001.a.

1.4.2. Eksimus ja subjektiivse süüteo koosseisu intellektuaalne element

Ülaltoodust lähtuvalt on näha, et eksimus puudutab eeskätt teadmise puudumist. Karistusseaduses on eksimuse koht deliktistruktuuris määratletudki subjektiivse koosseisu intellektuaalse elemendi kaudu. Subjektiivse koosseisu voluntatiivne element ei mängi eksimust puudutavalt absoluutselt mingit rolli.

On ka seisukoht, et voluntatiivne element on kätketud intellektuaalsesse elemendisse.⁶⁴

KarS §-s 16 on intellektuaalne element avatud mõistete „teab“, „või vähemalt peab seda võimalikuks“ ja „kujutab endale ette“ kaudu, kusjuures kavatsesus määratletakse kõigi selliste tunnuste abil, otsese tahtluse puhul on teadmise tasand määratletud mõiste „teab“ ja kaudne tahtlus mõiste „peab võimalikuks“ abil. Õigusdogmaatikas on eksimust puudutavalt esikohal just see, mis on intellektuaalse elemendi puhul kõige madalam teadmisetase, millest alates võib tõdeda, et isik ei teadnud kuriteo toimepanemise asjaoludest. Eriti aktuaalne on see probleem seoses teo karistatavust välistava keelueksimusega, sest selle kohaldamise tingimuseks on eksimuse vältimatus, mille tõttu tekib küsimus, mil määral peab see olema vältimatu toimepanijale, kus on teadlikkuse piir, millest alates oleks süü kuriteo toimepanemise eest välistatud.

KarS § 17 kohaselt ei pane isik tegu toime tahtlikult, kui tal puudub süüteo koosseisule vastava asjaolu teadmine. Tahtluse miinimumeelduseks on isiku arusaam oma teost, millest tuleneb ümberpöörduvalt, et kui isikul puudub ettekujutus oma teo tähendusest, ei saa rääkida tahtlikust teost.⁶⁵ Koosseisueksimus kujutab endast KarS § 16 sätestatud tahtluse intellektuaalse elemendi ehk teadmiskomponendi pöördkülg.⁶⁶

Kui võrrelda KarS §-s 16 toodud tahtluse liikide intellektuaalse elemendi definitsioone, siis on näha, et kavatsesus ja kaudne tahtlus on määratletud tegelikult ühtpidi „teab“ või „peab võimalikuks“, samal ajal kui otsese tahtluse puhul on teadmise tase kindlaks määratud „teab“ abil. Teadmine ja võimalikuks pidamine ei ole siiski võrdväärsed kategooriad, kuna teadmise puhul on tegemist millegi kindlamaga. Kuigi seadusandja otsese tahtluse puhul pidas silmas rangema teadmise taset, võrreldes kavatsesusega on siiski ekslik arusaam, et isikul peab olema

⁶⁴ P. Pikamäe. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine. Doktoritöö. Tartu, 2006, lk. 134 *passim*.

⁶⁵ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI, vnr. 273.

⁶⁶ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 17/5.

täielik kindlus tulevikus saabuva tagajärje suhtes, sest tulevikus aset leidvate sündmuste saabumist ei või mitte keegi ette näha.⁶⁷ Sellest tulenevalt tuleb jõuda järeldusele, et antud juhul „teab“ ja „peab võimalikuks“ võrdväärset mõistet ja tahtluse puhul teadmise tase on määratletud „peab võimalikuks“ abil. Seepärast tuleb KarS §-s 17 lg 1 toodud mõiste „ei tea“ sisustada sel viisil, et selle all mõistetakse ka „ei pea võimalikuks“. See tähendab koosseisueksimuse puhul, et isik ei pea mingi koosseisutunnuse olemasolu isegi võimalikuks.

KarS § 17 täiendab KarS §-s 16 toodud tahtluse mõistest tulenevat nõuet, et tahtliku käitumise sooritamise puhul peab isik teadma süüteotunnustele vastavaid faktilisi asjaolusid, kusjuures saab tahtluse välistatusest koosseisueksimuse tähenduses rääkida, kui puudub isegi kaudse tahtluse intellektuaalne element.⁶⁸ Intellektuaalse ehk kognitiivse elemendina on vajalik ettekujutus tulevikus saabuva tagajärje võimalikkusest. Selle puudumisel ei jõua toimepanijani ohustava õigushüve üleskutse seda võimalust mööda mitte kahjustada. Talle võib sel juhul panna süüks ettevaatamatusest toime pandud tegu, kui tagajärg oli prognoositav, millest tulenevalt toimepanijale ei saa süüks arvata õigushüve vastu suunatud otsust, mida ta rikkus teadmatult ja seega tahtmatult.⁶⁹

Teadmise miinimummäära määratlemine sai erinevate teooriate uurimisobjektiks. Need on potentsiaalse teadlikkuse teooria, piiripealse teadlikkuse ehk kõrvalteadlikkuse teooria, aktuaalse teadvustatuse, kaasteadvustatuse, sisulise teadlikkuse ja sisulise kaasteadvustatuse teooria. Saksa õigusruumis on rohkem aktsepteeritud sisulise kaasteadvustatuse teooriat. Eesti õigusdogmatika võttis omaks ka selle teooria, mis sisaldab endas eelmiste teooriate saavutusi. Sisulise kaasteadvustatuse teooria lähtub inimesest, kes ei ole nii ratsionaalne oma tegevuses, kui oli varem arvatud, et tema tegevus põhineb valdavalt mõistusel. Selleks et võtta vastu mingi otsus, ei pea inimene pidevalt mõtlema selle üle, vastupidi, võetakse otsus vastu sagedasti spontaanselt. Sisulise kaasteadvustatuse teooria esindajad jõudsid järeldusele, et teadmise miinimummäära kindlaks määramisel tuleb lähtealuseks võtta inimest ümbritseva keskkonna teadvustatuse taset ja sel juhul inimeselt võib nõuda kuriteo asjaolude tundmist sel määral, mil ta ise teadvustab kuriteotunnuse kontekstis kaasas käivate asjaolude relevantset osa. Sisulise kaasteadvustatuse mõiste kujutab endast ette juhtnööri, mis vajab konkretiseerimist iga üksikjuhu lahendamisel.⁷⁰ Tõsiselt tuleb võtta mitte iga lubamatu ohu loomist, vaid teatava faktilise kaaluga ohtusid, seoses

⁶⁷ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI, vnr. 250.

⁶⁸ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 17/5.

⁶⁹ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 5 vnr. 52.

⁷⁰ P. Pikamäe. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine, lk 64-75.

millega jäävad välja väikese realiseerimisvõimalusega ohud.⁷¹ Tahtlus hõlmab ka neid asjaolusid, mille peale toimepanija selgesti ei mõtle, kuid siiski kaasteadvustab. Sellel on suur tähendus mitte ainult meeleliselt tajutavate tunnuste, vaid veel suurem tähendus normatiivsete tunnuste puhul. Seega on kaasteadvustamisel ka teine avaldumisvorm, mis kujutab endast alaliselt saatvat teadmist. Arst või kaitsja, kui avaldavad neile usaldatud saladust, ei mõtle pidevalt selle peale, et nad on arst või kaitsja.⁷²

E.Samson käsitleb võimalikuks pidamise mõistet järgmiselt. Esiteks märgib ta, et tõenäosusteooria on iganenud. See teooria lähtus sellest, et võimalikuks pidamisest ei piisa ja selle asemel tuleb kasutada kaudse tahtluse määratlemisel tõenäoliseks pidamist ning see on rohkem kui lihtsalt võimalikuks pidamine. Selle asemel ilmus teine teooria, mis lähtus sellest, et koosseisupärane tegu saab selliseks, kui luuakse õiguslikult oluline risk. Selle kohaselt väga väikse riski loomine ei muuda tegu koosseisupäraseks. Edasi leiab E.Samson, et võimalikuks pidamist tuleb käsitleda konkreetselt. Ei piisa, kui toimepanija hindab riski spontaanse ohutunde alusel, nõutav on konkreetsele olukorrale antav ohuhinnang.⁷³

K.Kühl räägib uuematest kognitiivsetest teooriatest, mille puhul eristatakse abstraktse ja konkreetse ohu tekitamist. Nimelt peab toimepanija otsustaval hetkel aru saama konkreetsest õigushüve rikkumise võimalikkusest, millest lähtuvalt ei või ettekujutus abstraktsetest ohtudest olla vastutuse aluseks. Teadlikkus konkreetsest ohust tuleb kõne alla, kui elukogemusest lähtuvalt on õigushüve kahjustamine nii reaalne, et tagajärg võib jääda saabumata vaid juhuse tõttu. Selle teooria järgmine variant lähtub mõjutamisvõimalustest, s.o toimepanija teadmisest, et puuduvad võimalused sündmuste käiku mõjutada ja hoolimata sellest käitub jätkuvalt ohtlikult. Teised leiavad, et arvesse võetakse teatava faktilise kaaluga ohtusid, ja välja jäetakse väikese realiseerimisvõimalustega ohud. On ka seisukoht, et koosseisulise tähendusega ohust võib rääkida, kui toimepanija on teadlik sotsiaalsest talumatu ohu loomisest ja sellegipärast loob taunitavat riski. Tagaplaanil on teooriad, mis lähtuvad teo tagajärje saabumise tõenäosusest. Kui isik peab tagajärg ebatõenäoliseks, siis puudub kaudseks tahtluseks vajalik teadmine. Neid aga korrigeerib teooria, mis lähtub võimaluse materiaalsest ettekujutamisest, mis omakorda tähendab, et määravaks ei ole arusaamine tagajärje võimalikust suuruselt, vaid põhjuslike faktorite hulgast. K.Kühl lähtub sellest, et kaudseks tahtluseks nõutakse kvalifitseeritud ohuotsust.⁷⁴ Lisaks sellele on märgitud, et on olemas ka teooria, mille kohaselt peab olema

⁷¹ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 5 vnr. 66.

⁷² C. Roxin. Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre. München: C.H.Beck, 1994, § 12 vnr. 107.

⁷³ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 8 E II.

⁷⁴ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 5 vnr. 61-70.

täidetud ka täiendav teadmiselement, mis väljendub selles, et toimepanija peab tagajärje saabumise võimalikkust võtma tõsiselt, mis taandub sellele, kuidas isik hindas võimalikuks pidamist oma psüühikas.⁷⁵

Seoses võimalikuks pidamise määratlusega koosseisueksimuse tähenduses tuleb mainida mitu kaasust Riigikohtu praktikas. Ühe kaasuse asjaoludest tuleneb, et isik tunnistati süüdi selles, et ta varastas salaja suures ulatuses naabri talumetsast ebaseaduslikult raiutud puitu. Toimepanija selgitas, et võõrast talumetsast raiuti puid ekslikult, kuna ta ei teadnud oma talu piire. Maakohus lähtus sellest, et kui isik pole piisavalt hoolas kontrollimaks, kas ta on veel oma raielangil või juba võõral territooriumil, siis on tegemist vargusega. Ringkonnakohus märkis, et isikul puudub süü sel tingimusel, kui eksimus on talle vältimatu, kusjuures lähtus sellest, et toimepanijal puudusid raiepilet ja teised vajalikud dokumendid. Ringkonnakohtu hinnangul tegutses toimepanija vähemalt kaudse tahtlusega. Riigikohus märkis, et võõra metsa raiumise puhul on tegemist koosseisueksimusega, millest tulenevalt tahtlus puudub, kui on kindlaks tehtud, et toimepanija tõepoolest ei teadnud seda, et raie oli kandunud võõrasse metsa. Sel põhjusel tuli sellise mitteteadmise võimalikkust tuvastada selles asjas, kusjuures raiedokumentide puudumine iseenesest ei moodusta veel varguse koosseisu. Kohtuasja uuel arutamisel leidis maakohus, et P. N. ei suunanud metsatöölisi võõrast metsa raiuma mitte tahtlikult vaid eksimuse tõttu, mistõttu puudub toimepanija käitumises varguse subjektiivne koosseis.⁷⁶

Seega eristas Riigikohus antud asjas koosseisueksimust keelueksimusest ja tõdes, et koosseisueksimuse puhul ei ole nõutav, et toimepanijale oleks eksimus välditav. See nõue kehtib vaid keelueksimuse puhul. Antud juhul piisab sellest, kui toimepanija ei pidanud koosseisu realiseerimist võimalikuks. Riigikohus siiski aga ei toonud välja kriteeriume, mille alusel võiks sisustada võimalikuks pidamise mõistet.

Teise kohtuasja asjaoludest tuleneb, et isik mõisteti süüdi KarS § 199 lg 2 p-de 4, 5, 7 ja 8 järgi selles, et ta varastas avalikult, kuid vägivallata kannatanu korterist viimasele kuulunud televiisori. Kahtlustatav selgitas, et tema arusaamist mööda aktsepteerisid nii vara omanik kui ka viimase elukaaslane televiisori hõivamist vara omaniku poja võla katteks, millest lähtuvalt kerkib küsimus toimepanija võimalikust eksimusest vara valdaja nõusolekus valduse ülemineku kohta. Riigikohus leidis, et toimepanija tahtlus on KarS § 17 lg 1 mõistes välistatud üksnes juhul,

---

⁷⁵ *Ibid.*, vnr. 72-73.

⁷⁶ RKKK 3-1-1-95-05, 20. oktoober 2005.a.

kui ta ei pidanud vara valdaja vastuseisu televiisori äraviimiseks isegi mitte võimalikuks. Asi oli saadetud tagasi maakohtule võimalikuks pidamise tuvastamiseks.⁷⁷

Riigikohus kordas oma seisukohta ka kohtuasjas, millest tulenevalt tunnistati isik süüdi KarS § 424 selles, et tema olles isikuna, keda oli varem karistatud LS § 74'19 järgi mootorsõiduki juhtimise eest alkoholijoobeseisundis, jälle juhtis alkoholijoobes mootorsõidukit. Toimepanija väitel ta ei teadnud, et varasem karistus ei ole kustutatud ja arvas, et antud juhul on tema tegudes mitte kuritegu vaid väärtegu. Riigikohus leidis, et koosseisueksimusega on tegemist siis, kui isik ei tea mingit süüteo koosseisule vastavat faktilist asjaolu ega pea seda isegi mitte võimalikuks. Riigikohus lisas ka, et lisaks koosseisueksimusele ja eksimusele õigusvastasust välistavas asjaolus on karistusseadustikus sätestatud õiguslik eksimus, nimelt eksimus teo keelatuses KarS § 39 kohaselt, mis vältimatuse korral välistab isiku süü. KarS § 39 lg 1 kohaselt on eksimusega teo keelatuses ehk keelueksimusega tegemist siis, kui isik ei saa aru oma teo keelatusest. Keelueksimuse puhul on tegemist eksimusega mingi keelava õigusnormi sisuks oleva keelu olemasolus. Olukorras, kus isik arvab, et tema tegu ei ole karistatav mitte kuriteona, vaid väärteona, puudub alus väita, et isik ei saa aru oma teo keelatusest KarS § 39 mõttes. Selline eksimus ei välista teo koosseisupärasust, õigusvastasust ega süüd.⁷⁸

Seega on Riigikohus seisukohal, et eksimuse tuvastamine on eelkõige küsimus tõendite kogumisest, mis tõestaksid või lükaksid ümber toimepanija väite, et ta ei pidanud mingi koosseisupärase asjaolu olemasolu isegi võimalikuks.

Järgmise sammuna Riigikohtu praktikas koosseisueksimuse määratlemisel on kohtulahend, milles on märgitud, et kui toimepanija ei tea koosseisueksimuse puhul mingit süüteo koosseisule vastavat faktilist asjaolu, tähendab, et ta ei pea seda isegi võimalikuks ega mõõna seda. Sel juhul ei kuulu faktiline asjaolu isiku ettekujutusse enda teost ja ta ei saa aru selle tähendusest. Edasi märgib Riigikohus, et sellisel juhul ei saa olla juttu tahtlikust käitumisest, sellist mõistet nagu "välditav koosseisueksimus" Eesti karistusõigus ei tunne.⁷⁹

Erinevalt ülaltoodud lahenditest on Riigikohus käesolevas lahendis koosseisueksimuse määratlemisel lähtunud sellest, et lisaks sellele, et toimepanija ei pea koosseisu tunnuse võimalikuks, seega ei pea ta ka mõõnma seda, mis osundab aga voluntatiivsele elemendile.

⁷⁷ RKKK 3-1-1-96-05, 17. oktoober 2005.a.

⁷⁸ RKKK 3-1-1-20-06, 20. aprill 2006.a.

⁷⁹ RKKK 3-1-1-55-06, 30. juuni 2006.a.

Võimalikuks pidamise puudumist koosseisueksimuse puhul võiks määratleda aga kui tõsiselt võetava kahtluse⁸⁰ puudumist sel hetkel, mil isik paneb toime mingi süüteokoosseisulise tunnuse. Kui selline kahtlus on alles, siis on tegemist teadmise miinimumnõudega ja sel juhul ei saa eksimusest rääkida. Sama puudutab ka voluntatiivset elementi. Kui toimepanija mõnab, et tema tegu on õigusvastane, siis on tegemist ettevaatamatusest toime pandud süüteoga, millest tulenevalt eksimus ei tule samuti kõne alla.

1.4.3. Eksimus ja ettevaatamatus

Teadmise miinimummäära puudumisest rääkides on siin jutt tegelikult paljus ka kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse eristamise problemaatikast.⁸¹ Kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse eristamisel koosseisueksimust puudutavalt on ka oma eripära. KarS §-s 17 on ära toodud, et koosseisueksimuse korral ei pane isik tegu toime tahtlikult ja sel juhul vastutab ettevaatamatusest toime pandud süüteo eest. Samas on KarS § 18 lg 2 ära toodud kergemeelsuse mõiste, kusjuures nõutakse intellektuaalse elemendi osas „peab võimalikuks“ ja voluntatiivse elemendi osas „loodab seda vältida“. Sellest tulenevalt peab kergemeelsuse ja kaudse tahtluse problemaatikat käsitlema mõnevõrra teisest vaatenurgast. Kaudse tahtluse kohaldamise tingimuseks on enamjaolt intellektuaalne element, kusjuures voluntatiivne element ei mängi üldjuhul mingit rolli,⁸² kuigi sellel on peamine rõhk eristamiseks ettevaatamatusest. Tahtluse mõiste määratlemine teadmise ja tahtmise range eraldatuse kaudu on kunstlik ja psühholoogilisi tõdemusi eirav.⁸³ Kergemeelsuse puhul on selle kohaldamiseks vajalik intellektuaalne ja voluntatiivne element. Eksimuse puhul nõutakse aga intellektuaalse elemendi puudumist „ei pea võimalikuks“. Ettevaatamatuse ja koosseisueksimuse eristamise kriteeriumiks on intellektuaalse elemendi olemasolu või puudumine. Selles suhtes peab isik ettevaatamatuse korral ette nägema oma tegevuse või tegevusetuse tagajärge ja voluntatiivse elemendi puhul peab ta tegema ka pingutusi, et vältida soovimatu tagajärje saabumist, mida ta aga tegelikult ei tee. Eksimuse korral ei pea isik isegi võimalikuks, et tema tegu vastab süüteokoosseisule. Sellest tulenevalt eristamise kriteeriumiks on ühel juhul „teab“ või „peab võimalikuks“, teisel aga „ei tea ega pea võimalikuks“.

⁸⁰ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. §5, vnr. 73.

⁸¹ Lähemalt: J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI vnr. 258-264.

⁸² P, Pikamäe. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine, lk 117.

⁸³ *Ibid.*, lk. 123.

Teisest küljest esineb ettevaatamatuse ja eksimuse vahel sarnasusi ja nimelt selles, mis puudutab ettevaatamatuse teist elementi – hooletust. Kui isik võtab ekslikult võõra asja enda oma asemel, siis tema tegudes leiab aset ettevaatamatus. Kui ta oleks piisavalt tähelepanelik, siis ta märkaks, et tegemist ei ole oma asjaga. Selline mõiste „tähelepanematus“ ühendab ühelt poolt ettevaatamatuse ühe tunnuse ehk hooletuse ja teiselt poolt eksimuse. KarS §-s 18 lg 3 on ära toodud ettevaatamatuse teise kriteeriumi - hooletuse mõiste, mille kohaselt paneb isik teo toime hooletusest, kui ta ei tea süüteo koosseisule vastava asjaolu esinemisest, kuid oleks pidanud seda tähelepaneliku ja kohusetundliku suhtumise korral ette nägema. Eksimuse ja hooletuse määratlusest lähtuvalt puudub intellektuaalne element nii esimese kui ka teise puhul. Erinevuseks on vaid see, et hooletuse puhul nõutakse seda, et isik „pidi ette nägema“. Vaatamata sellele, et eksimuse korral eitatakse intellektuaalne element üldse, mis on aga tegelikult olemas, kuid veel madalamal tasemel, võrreldes ettevaatamatusega, sest isikul oli võimalus vältida eksimust, kui ta oleks olnud tähelepanelikum. Sellele viidab just hooletuse määratlus KarS §-s 18 lg 3. Seega võib väita, et eksimuse ja ettevaatamatuse puhul on tegemist teadmise taseme erineva intensiivsusega. Asi on aga selles, et oleks ebaõiglane, kui panna isikut läbi mõtlema iga oma tegu, mida ta tavaliselt teeb igapäevases elus ilma pikema mõtlemata, mehhaaniliselt. Kiirustades võtab isik võõra asja, kuigi teistel asjaoludel oleks ta olnud tähelepanelikum ja märkaks, et võttis võõra asja oma enda asemel.

Erinevalt kergemeelsusest on hooletusele omane intellektuaalse ja voluntatiivse elemendi puudumine. Hooletuse puhul pole isik teadlik oma teo õigusvastasusest, ta jätab oma kohustused täitmata, mille tähelepanemiseks oli ta kohustatud. Hooletuse puhul puudub isikul psüühiline seos teoga ja seega kujutab hooletus endast normatiivset etteheidet, et isik pidi ette nägema oma teo tagajärge.⁸⁴

Eriti raskeks muutub isiku käitumise hindamine, kui isik teab, mida tegelikult teeb, teo keelatus on aga temale teadmata. Kui eksimus on välditav, on süü siiski olemas, kuid siiski pehmemas vormis, sest normikohane käitumine nõuab täiendavaid intellektuaalseid pingutusi. Samas kui isik ei saa aru isegi oma teo tagajärgedest, peab ta tegema esiteks intellektuaalseid pingutusi, et teadvustada võimaliku tagajärge ja teiseks jõudma järeldusele, et tegu on iseenesest keelatud. Sellest tulenevalt peab kaudse tahtluse määratluse raskuspunkt olema intellektuaalses elemendis.⁸⁵

---

⁸⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK §19/6.3.

⁸⁵ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §8 E I.

Seepärast sätestaski seadusandja, et koosseisueksimuse korral puudub tahtlus ja isikut karistatakse ettevaatamatusest toime pandud süüteo eest, kui see on eraldi sätestatud seadusega.

Kergemeelsuse korral peab isik oma teo tagajärje saabumist võimalikuks, hooletuse korral aga ei pea, kuid pidi ette nägema.⁸⁶ Saksa kirjanduses tuuakse ära kaasused, mis on lahendatud koosseisueksimuse alusel. Näiteks jahimees sihib lindu, laskmisvälja aga satub ootamatult juhuslik mööduja, kes saab pihta või jahimees peab põõsas jahikaaslast metskitseks ja tulistab teda. Kui ta kahtleb, et tegemist võib olla inimesega, siis on tegemist kaudse tahtlusega.⁸⁷ Nende kaasuste puhul tuleb aga antud töö autori arvates märkida, et esimesel juhul on tegemist kergemeelsusega, kuna on olnud intellektuaalne element, sest jahimees pidi tagajärje saabumist võimalikuks, teisel juhul jahimehel pidi olema üsna kindel teadmine, et tegemist ei ole inimesega selleks et seda juhtumit võiks käsitleda koosseisueksimusest lähtuvalt. Jahimees pidi tegema lisatoiminguid, kusjuures püüdma ka ümber lükata tõsiselt võetavat kahtlustust, kui see oli olemas veendumaks, et ei olnud tegemist inimesega. Vaid sel juhul, kui inimene on veendunud oma teadmises, võiks rääkida eksimusest faktides.

Selleks, et vältida eksimusega seotud ala laiendamist ettevaatamatusdelikti arvelt, tuleks eksimuse määratlemisel lähtuda sellest, et peale faktiliste asjaolude võimalikuks pidamise nõutakse siinsamas ka seda, et isik oleks möönnud neid, s.o voluntatiivse elemendi miinimummäära.⁸⁸ Sama seisukohta pooldab ka Riigikohus.⁸⁹ Sellega on antud töö autor igati nõus, kuna tõepoolest inimtegevuse käigus käivad alati käsikäes teadmine ja suhtumine sellesse, tahtetegevus. Vahetevahel kerkib esiplaanile valdavalt üks element, samal ajal kui teine on sellel hetkel mõnel määral peidetud. Eksimusest võib rääkida, kui isikul ei esine kahtlust seonduvalt oma teadmisesga süüteokoosseisu tunnuste puudumise suhtes, samas on olemas ka veendumus nende tunnuste puudumise kohta. See aga tähendab, et eksimus eeldab nii intellektuaalset kui ka voluntatiivset elementi. Kahtlus võib kuuluda seega intellektuaalsesse, veendumus aga voluntatiivsesse elementi.

Kergemeelsuse puhul näeb toimepanija ette, et tema tegu võib põhjustada negatiivse tagajärje, kuid ei suhtu sellesse ükskõikselt, loodab, et mitte midagi ei toimu. Hooletuse puhul ei teadvusta toimepanija oma teo tagajärge, kuid teatud asjaoludel oli võimeline seda tegelikult ette nägema.

---

⁸⁶ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, X, vnr. 78.

⁸⁷ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §13, vnr. 7-8.

⁸⁸ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 284.

⁸⁹ RKKK 3-1-1-55-06.

Samas aga ettenähtavuse võimaluse kadumisega välistatakse igasugune subjektiivne süülisus ja algab juhuse valitsemine.⁹⁰

Antud töö autori arvates tasub ettevaatamatuse ja eksimuse eristamise problemaatikat illustreerida kaasuse modifikatsioonide abil. Näiteks näeb jahimees liikumist põõsastes, eeldab, et tegemist on metskitsega, tulistab ja selle tulemusena tabab inimest, kusjuures tal oli ükskõik kas tabab inimest või looma. Antud juhul on täidetud tapmise kaudne tahtlus. Nüüd kui eeldada, et jahimees loodab, et tegemist ei ole inimesega ja see oletus on adekvaatne lähtudes intellektuaalsest elemendist, siis tegemist on ettevaatamatusega (kergemeelsus) ja viimaks selleks et veenduda, et tegemist on tõepoolest looma, mitte inimesega, läheneb jahimees ohvrile, kasutab seejuures näiteks binoklit ning lõpuks jõuab järeldusele, et tegemist ei ole inimesega ja kokkuvõttes tabab siiski inimest. Sellistest näidetest lähtuvalt on näha, et eristamiskriteeriumiks on siiski intellektuaalne element. Eksimuse puhul puudub intellektuaalne element või see on kaduvväike (ei ole lõpuni uuritud asjaolud, sest tagajärjeks on siiski inimese surm). Samas tuleneb kaasuste võrdlusest, et eksimuse puhul omab tähendust ka toimepanija veendumus, kuigi mõõnmine on siin teisejärguline võrreldes võimalikuks pidamisega. Samas täiendab voluntatiivne element intellektuaalset. Selle all, et isik peab tegema lisatoiminguid võimaliku eksimuse vältimiseks, mõistetakse seda, et ta peab seda tegema sellises ulatuses, et tal ei oleks olnud rohkem tõsiselt võetavat kahtlust, et ta paneb toime süütegu, muidu oleks kaotatud piir süüteo välditavuse ja keelueksimuse tunnuse vahel.

Seega antud töö autori arvates voluntatiivne element täiendab intellektuaalset elementi, kusjuures on määravaks see, et intellektuaalse elemendi alusel tekiks isikul siiski ka veendumus, et tema tegu ei ole õigusvastane. Veendumus omakorda põhineb intellektuaalsel elemendil. Sellest tulenevalt on igati põhjendatud, et vaatamata sellele, et eksimuse koosseisu kirjeldamisel karistusseadustikus voluntatiivne element ei leidnud kajastamist, Riigikohtu praktikas ja ka õigusdogmaatikas on see täielikult tunnustatud.

---

⁹⁰ N. Tagantsev. Russkoje ugolovnoje pravo, lektzii, tsast obstsaja, 1 tom. Moskva: Nauka, 1994, lk 248-249.

2.EKSIMUSE KOHALDAMINE SÜÜTEOKOOSSEISU TASANDIL

2.1. Koosseisueksimuse mõiste

Kooseisueksimuse all mõistetakse faktilist eksimust ehk eksimust süüteokoosseisule vastavas asjaolus.⁹¹ Kasutusel on ka mõiste eksimus asjaolus.⁹² Süüteokoosseisu tasandil tuleb eristada relevantseid eksimusi, mis on otseselt reguleeritud seadusega ja sellisena omavad tähendust isiku vastutusele võtmiseks ja mitterelevantseid eksimusi, mis on karistusseaduses vahetult reguleerimata ja millel ei ole nii olulist tähendust isiku vastutusele võtmisel.⁹³ Mitterelevantsete eksimuste nimetus on tinglik, sest ainult samasueksimusel ei ole mingit tähendust vastutusele võtmiseks. Käesoleva peatüki esimeses osas käsitletakse relevantseid eksimusi ja teises mitterelevantseid. Mitterelevantsete hulka kuuluvad samasueksimus, eksimus sihtobjektis ja eksimus põhjuslikus seoses. Koosseisueksimuse käsitlemise eesmärgiks on esile tuua koosseisu tasandil eksimuse eristamise kriteeriumid, mis võimaldaksid esiteks eristada koosseisueksimust keelueksimusest ja eksimusest õigusvastasuse tasandil, ja teiseks eristada ka koosseisu tasandil relevantseid ja mitterelevantseid eksimusi puudutavalt isiku vastutusele võtmist, ka võrrelda õigusdogmaatikat ja kohtupraktikat.

Käesoleva peatüki esimeses osas käsitletakse relevantset ehk soodsat eksimust⁹⁴, mis on eraldi reguleeritud karistusseadustikuga. KarS § 17 on pealkirjastatud „süüteokoosseisule vastava asjaolu mitteteadmise“. KarS § 17 lg 1 kohaselt on isik, kes teo toimepanemisel ei tea süüteokoosseisule vastavat asjaolu, ei pane teo toime tahtlikult, mille tagajärjel vastutab isik ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest, kui see on seaduses sätestatud. KarS § 17 lg 2 lähtuvalt on isik, kes teo toimepanemisel lähtub ekslikult asjaolust, mis vastaks kergemat karistust ettenägevale süüteokoosseisule, vastutab tahtliku süüteo eest, mille ta tegelikult kavatses toime panna.

Paragrahv osutab otse sellele, et tegemist peab olema koosseisulise tunnuse mitteteadmise. Seega teiste asjaolude mitteteadmine, mis kaasnevad koosseisutunnustega, ei oma tähendust. Süüteokoosseisule vastavad tunnused on ära toodud karistusseadustiku eriosas. Seepärast on koosseisueksimuse lähtealuseks just eksimus ainult süüteokoosseisu mingis tunnuses.

⁹¹ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI, vnr. 282.

⁹² K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 9.

⁹³ D. Fletšer, A.Naumov. Sovremennõje kontseptsii ugolovnogo prava. Moskva: Jurist, 1998, lk. 368, *passim*.

⁹⁴ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI, vnr. 280.

2.2. Soodne koosseisueksimus

Antud töös on selguse huvides eristatud faktiline ja juriidiline eksimus, kuigi praktikas selline eristamine ei oma tegelikult mingit tähendust. Faktilise ja juriidilise ehk õigusliku eksimuse puhul on tegemist koosseisueksimusega. Faktilise eksimuse all mõistetakse süüteo toimepanemise elulisi asjaolusid, juriidilise eksimuse all aga sellega kaasnevaid õiguslikke aspekte.

2.2.1. Faktiline eksimus

KarS §-s 12 sätestatud määratlusest lähtuvalt on koosseisu tunnusteks karistusseaduse eriosas või muus seaduses toodud karistatava teo kirjeldus, kusjuures süüteokoosseisu objektiivseteks tunnusteks on seaduses kirjeldatud tegevus ja põhjuslikus seoses olev tagajärg, ka tegevusetus. Lähtuvalt sellest määratlusest, kui isik ei tea sellist asjaolu, s.o kas seaduses kirjeldatud tegevuse või tagajärje saabumist, siis on tegemist koosseisueksimusega. Ühelt poolt on sellega kindlaks määratud konkreetsete asjaolud, mida isik peaks teadma, s.o mitte igasugused asjaolud, vaid need, mis moodustavad kuriteokoosseisu ja selles mõttes vastupidine lahendus teeks koosseisueksimuse rakendamise praktiliselt võimatuks, kui ta hõlmaks ka teo väliseid asjaolusid, teiselt poolt aga selline definitsioon on liiga kitsas ja ei hõlma teisi tunnuseid, millel on üsna suur tähendus isiku vastutusele võtmiseks. Tuleb tunnistada, et selline objektiivse koosseisu määratlemine ei hõlma kõiki tunnuseid. Tuleb siiski määratleda, mida mõista süüteokoosseisu tunnuste all, mille mitteteadmisel langeb koosseis ära.

Karistusõigusdogmaatikast lähtuvalt on koosseisueksimuse puhul relevantsete need asjaolud, mis objektiivse koosseisu eeldustena kuuluvad tahtluse esemesse. Nendeks on tegu või tegevusetus; teo juurde kuuluvad teomodaliteedid; teo subjekt sh. erilise isikutunnusega isik; teo objekt nt. inimene, asi; põhjuslikus seoses olev tagajärg.⁹⁵ KarS §200 kohaselt on sellisel juhul röövimise tunnusteks võõras asi, vallasasi, äravõtmine, vägivald.

Kuigi karistusseaduses on ära toodud abstraktsed mõisted, on jutt siiski igal juhtumil konkreetsetest asjadest. Konkreetse isiku surm või konkreetse asja omastamine. Kui rääkida faktilistest asjaoludest KarS § 17 mõttes, siis peetakse silmas just nende konkreetsete asjaolude

⁹⁵M. Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused. §11/2; J.Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 206-211.

mitteteadmist.⁹⁶ See tuleneb omakorda õigusnormide funktsioonist õiguses, mille kohaselt sätestab õigusnorm vaid tüüpjuhtumeid ning selles avaldub selle abstraktne iseloom.⁹⁷

Kuriteokoosseisu kirjeldamisel kasutab seadusandja normatiivseid ja deskriptiivseid tunnuseid. Viimaste all tuleb siis mõista tunnuseid, mille kirjeldamiseks kasutab seadusandja üldkeelt. Normatiivsete tunnustega on tegemist õiguskeele terminite korral. Koosseisu täitmiseks piisab, kui toimepanija teab tegelikke asjaolusid, s.o süüteo kirjeldavaid tunnuseid.⁹⁸ Eksimuse puhul on määravaks teo toimepanemise asjaolud ehk elulised asjaolud.⁹⁹

Kirjeldavate tunnuste hulka kuulub ka üldkeele mõistete tundmine. Näiteks haigla koristaja lülitab vingerpussi mängimiseks välja haige hingamisaparaadi, eeldades ekslikult, et haige on surnud, kuna tal südametegevus lakkas, tegelikult aga surm saabub ajutegevuse lakkamisega. Sellest tulenevalt on koristajal väär arusaam surmast.¹⁰⁰ Väär arusaamaga võib olla tegemist töö autori arvates ka sellise mõiste puhul nagu sõiduki juhtimine. Näiteks autojuht, kes ei oma juhtimisõigust, kuna liikluseadust ei õppinud, juhib autot käies auto kõrval ja hoides roolist kinni, ise autosalongist väljas, tõsimeelt eeldades, et auto juhtimisega on tegemist siis, kui juht istub juhiistmel.

Kuivõrd koosseisueksimuse puhul on hõlmatud koosseisu asjaolude mitteteadmine, siis tuleks jõuda järeldusele, et see reegel ei laiene karistatavuseeldustele. See tähendab, et isiku teadmine või mitteteadmine karistatavuseelduse olemasolust pole oluline koosseisueksimuse kohaldamiseks. Maksujõuetuse põhjustamise karistatavuseeldus sisaldub nt. KarS §384 lg 2. Selline reegel kehtib nii objektiivsete kui ka subjektiivsetele karistatavuseeldustele.¹⁰¹ Samal seisukohal on ka Riigikohus, tuues välja põhjenduseks see, et esikohal mitte see, kas isik arvas tegu karistatavaks mitte kuriteona, vaid väärteona, vaid see, kas oli aru saadud oma teo keelatusest KarS § 39 mõttes. Selline eksimus ei välista ei teo koosseisupärasust, õigusvastasust ega süülisust. Seega pole oluline, kas määratud väärteokaristus on kustutatud või mitte.¹⁰² Sellest tulenevalt on ebaoluline, mida arvas isik teo karistatavuse kohta, kas see on karistatav või mitte. Piisab sellest, et ta teadis, et tegu on keelatud.

⁹⁶ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 285.

⁹⁷ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2002, lk. 95.

⁹⁸ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §20 B I.

⁹⁹ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §13 vnr. 9.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, IV, vnr. 78-82.

¹⁰² RKKK 3-1-1-20-06.

Kui eriosa koosseis kujutab endast blanketset normi, peab seevastu asjaolude teadmine hõlmama ka blanketti moodustava normi asjaolusid.¹⁰³ Kuna teises normis sisalduv keeld on sarnane karistusseadustiku eriosas sätestatud keeluga, siis toimepanija peab teadma selle normi asjaolusid, kui aga isik ei tea blanketse normi olemasolust, siis on tegemist KarS § 39 kohaselt keelueksimusega.¹⁰⁴ Samsoni järgi on tahtlikuks tegutsemiseks vaja teada asjaolusid, mis on kirjeldatud blanketsetes normis. Juhul kui toimepanija ei tea blanketset normi ise, siis on tegemist keelueksimusega.¹⁰⁵

Süüteo koosseis, mille kirjelduses on välja toodud vaid sanktsioon, samas kui selle normi sisu tuleneb teisest seadusest, määrusest või isegi haldusaktist, kujutab endast blanketset normi. Nad sisalduvad harukaristusõiguses, ka StGB-s, nt. § 315 a lg 1 p 2, mida näeb ette karistus, kui autojuht rikub jämedalt õiguslikke eeskirju, mille tagajärjel tekib oht. BGHSt § 6, 40 räägivad blanketsest normist, kus süüteo koosseis ja sanktsioon on eraldatud nii, et sanktsiooni sisseviimine blanketsetes normis kirjeldatud koosseisu kohta toimub iseseisvalt teises kohas ja teisel ajal.¹⁰⁶

Kui eksimus puudutab blanketse normi olemasolu või oletust mitteeksisteerivate õigusvastasust välistavate asjaolude puudumises, on tegemist keelueksimusega, samas kui eksimus puudutab normi koosseisu, siis kõne alla tuleb koosseisueksimus, mis välistab tahtlust. BjagdG § 38 I sätestab jahikeeluaega, s.o ajavahemik, mille jooksul on jaht keelatud. Kui isik käib jahil terve aasta ja ta ei tea sellist keeldu, tuleb kõne alla keelueksimus. Kui aga isik, olles teadlik keelust, eksib kuupäevas või ajapiires, siis on tegemist koosseisueksimusega. StGB §107 näeb ette karistuse, kui isik rikub valimiste saladust kaitsvat eeskirja, eesmärgil tutvuda endale või kolmandale isikule. Kui valimiskomisjoni esimees võimaldab vanurite kodu elanikel täita hääletamisedeleid avalikult, et ise olla teadlik kuidas nad valivad ja kuna ta soovib aidata neid hääletamisedelite õigel täitmisel, rikub valimiseeskirja ja sel juhul on tema tegudes keelueksimus. Kui toimepanija leiab, et valijad võiks täita avastamata nende hääletamisedelid, tegelikkuses see aga nii ei ole, on tegemist koosseisueksimusega.¹⁰⁷

Tahtlus peab katma seaduses otse kirjeldamata tunnuseid, mis võimaldavad tekitatud tagajärje omistada.¹⁰⁸ KarS § 209 puhul on nt. kirjeldamata tunnuseks vara käsutus. Kirjeldamata tunnuse all tuleb mõista sellist süüteo tunnust, mis jäi karistusseaduse eriosas kirjeldamata, kuigi

¹⁰³ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK §16/8.2.

¹⁰⁴ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §20 B III.

¹⁰⁵ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §20 B III 4.

¹⁰⁶ C. Roxin. Strafrecht. Allgemeiner Teil, §12 vnr. 94.

¹⁰⁷ C. Roxin. Strafrecht. Allgemeiner Teil, §12 vnr. 95.

¹⁰⁸ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK §16/8.2.

õigusdogmaatikas on täiesti aktsepteeritud. Kui toimepanija eksis blanketses normis või kirjeldamata tunnuses, siis võib kõne alla tulla koosseisueksimus.

Seega tuleb faktilise eksimuse all mõista süüteo koosseisule vastavate asjaolude mittetundmist, kaasa arvatud kirjeldamata tunnuse, blanketse normi mittetundmine, samas kui karistatavuseelduste mittetundmine ei mängi mingit rolli.

2.2.2. Juriidiline eksimus

Süüteo koosseisu tasandil kasutab seadusandja koosseisulise tunnuse kirjeldamisel ka õigustermini, mistõttu tekib küsimus, mis määral toimepanijale võiks ette heita õigustermini mittetundmist. Kui koosseisueksimuse tingimuseks seada ebateadlikkus õiguslikust mõistest, viib see ebarahuldava tulemuseni, kuna enamikel juhtudel isik oleks vabastatud vastutusest. Üksainus lahendus on see, et isikult võib nõuda õigustermini tähenduse tundmist, kuid selles väljenduses, mis on kasutatav üldkeeles. Faktide ja õiguse range lahus hoidmine ei ole võimalik, kuna eksimus võib puudutada ka õigusterminite tähendust. Normatiivsete koosseisutunnuste puhul tuleb kindlaks teha, et toimepanija sai adekvaatselt aru õigustermini üldkeelesest paralleelhinnangust.¹⁰⁹ Toimepanija peab mõistma abstraktset mõistet tavaarusaamale vastava paralleelhinnangu järgi.¹¹⁰ Normatiivsete tunnuste puhul piisab, kui toimepanija saab aru mõninga õigusliku olukorra sotsiaalsest tähendusest. Lisaks sellele tähendab õigusmõiste mõistmine ka õiguslikust olukorrast arusaamist, mis puudutab nt. omandiõigust.¹¹¹ Mõneti ebaselged on nn. kompleksmõisted nagu ametiisik ja koosseisutunnus, mis on seotud kogu teole hinnangu andmisega.¹¹² Viimase all tuleb mõista puudutavalt Eesti õigusruumi selline tunnus nagu avaliku korra raske rikkumine (KarS §263).

Peale selle tuleb ka selgeks teha, kas õigustermini üldkeeleselise tähenduse mittetundmist lahendada koosseisutasandil või kui keelueksimus KarS § 39 kohaselt. Varem võrdsustati õigustermini ja seaduse mittetundmist. Kui räägiti õiguslikust mõistest, siis käsitati seda kui seadust. Selline käsitlusviis oli omane neoklassikalisele süüteomõistele. Sellest tulenevalt oli pidev dilemma - kui isik vabastada vastutusest seaduse mittetundmisel, siis igas kohtuasjas tuleks iga kord tõendada, et isik teadis seadust. Ainult sellest ajast alates, mil hakati eristama primaarnormi seadusnormist, tekkis võimalus lahus hoida ühiskonnas üldtunnustatud normi ja

¹⁰⁹ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 286.

¹¹⁰ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §20 B I.

¹¹¹ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §5 vnr. 96.

¹¹² K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §5 vnr. 97.

õigusnormi. Samas kui õigustermin on toodud karistusseaduses kui koosseisutunnus, siis eksimuse mõistest lähtuvalt, tahtlus peab hõlmama ka sellist tunnust. On tegemist väärarusaamaga, kui eksimus õigusterminite tähenduses lahendatakse mitte KarS § 17, vaid KarS §39 järgi.¹¹³ Sellest tulenevalt on õigusterminit loogilisem käsitleda koosseisu tasandil.

Seevastu ei loeta eksimust subsumeerimises tahtlust välistavaks eksimuseks. Selle põhjenduseks tuuakse välja, et tahtlus eeldab teadmist teo tähenduse arusaamisest, mitte asjaolu õiget subsumeerimist vastava kuriteokoosseisu alla. Sellest lähtuvalt, kui toimepanija ei saa aru mõiste tähendusest, kohaldatakse koosseisueksimus.¹¹⁴ Siiski on Riigikohus selles küsimuses seisukohal, et võimalikku eksimust subsumeerimises tuleb arvestada. Riigikohus märgib ühes oma lahendis: „ isiku teadlikkus narkootiliste ainete tootmise vastu suunatud kanepi kasvatamise põhimõttelisest keelust ei välista iseenesest tema võimalikku eksimust selles, et keelatud on ka ühe kanepitaime ilma loata kasvatamine dendraariumis teaduslikul eesmärgil. Tuleb arvestada, et tavaarusaama järgi toimiv isik ei pruugi ühe kanepitaime dendraariumis teaduslikul eesmärgil kasvatamist käsitada kanepi ebaseadusliku kasvatamisena (eksimus subsumeerimises)“.¹¹⁵ Sellest tulenevalt võib väita, et eksimus subsumeerimises lahendatakse keelueksimuse eeskirjade järgi, kusjuures seda võetakse arvesse.

Seoses ülaltooduga on vajalik käsitleda ka Riigikohtu praktikat. Ühe kaasuse asjaoludest tulenevalt karistati isikut Keskkonnainspeksiooni otsusega Looduskaitseaduse § 74 lg 1 järgi selle eest, et ta sõitis sõiduga metsa, mis asub Peipsi järve piiranguvööndis. Sellega rikkus ta Looduskaitseaduse § 37 lg 3 p 6, mis keelab piiranguvööndis mootorsõidukiga sõitmise väljaspool selleks määratud teid. Riigikohus leidis, et piiranguvöönd kujutab endast objektiivse koosseisu tunnust, mis kirjeldab teomodaliteedina süüteo toimepanemise kohta ning sel alusel kuulub asjaolude hulka, mille suhtes tuleb isiku tahtlus välja selgitada. Tegemist on õiguskeele terminiga, mille puhul ei pea isik teadma selle juriidilist tähendust. Süüteo võib isikule süüks arvata, kui ta teab normatiivse tunnuse sotsiaalset tähendust või selle üldkeelelist paralleelhinnangut.¹¹⁶

Teise kaasuse asjaoludest lähtuvalt teostas isik ebaseaduslikult oma oletatavat õigust, mis väljendus selles, et ta nõudis teisele isikule kuuluva sõiduki üleandmist, kusjuures väitis, et on sõiduki omanik. Tegelikult oli ta sõiduki järelmaksuga müünud OÜ-le, kust selle oligi omakorda

¹¹³ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 286.

¹¹⁴ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 10-11.

¹¹⁵ RKKK 3-1-1-85-04, p.12, 18. oktoober 2004.a.

¹¹⁶ RKKK 3-1-1-92-05, p.6, 10. oktoober 2005. a

omandatud teise isiku poolt. Toimepanija nõudmisel andis tõeline sõiduki omanik, kes oli tasunud OÜ-le sõiduki maksumuse täies mahus, sõiduki toimepanijale. Riigikohus märgib, et normatiivse koosseisutunnuse - antud juhul oma õiguse teostamine ebaseaduslikus korras KarS §-s 257 kohaselt - puhul ei ole nõutav, et isik teaks nende täpset juriidilist tähendust, vajalik, et isik mõistaks sellise tunnuse üldist sotsiaalset tähendust või õiguskeelest pärineva tunnuse üldkeelelist tähendust. Sellest lähtuvalt leidis Riigikohus, et asjaolude sotsiaalse tähenduse mõistmine kujutab endast tahtliku käitumise eeldust, siis tuleb toimepanija eksimust kui koosseisueksimuse KarS § 17 mõttes.¹¹⁷

Viimase kohtuasja valguses tekib ka küsimus, kas kõik süüteod, mis on toodud karistusseaduse eriosas, kuuluvad käsitlemisele koosseisueksimuse tasandil. Näiteks on olemas need koosseisud nagu KarS § 257, 216, 217, 217¹, 223, kus on toodud tunnus *ebaseaduslik*, mis osutab reeglina teo õigusvastasusele, mitte koosseisu asjaolule. Seejuures tuleb eristada need koosseisud, kus see tunnus on toodud ühe tunnusega teiste tunnuste hulgas kas või teo pealkirjas või otse koosseisus, nt nagu see on ülaltoodud koosseisudes. Samas kasutas seadusandja sellist tunnust ka kogu teole hinnangu andmiseks, nagu seda on KarS §-des 136, 188, 266 toodud koosseisudes. Kui tunnus *ebaseaduslik* puudutab kogu tegu, siis on sellest loogilisem järeldada, et tegelikult on tegemist sellisel näol sätestatud keelunormiga, ja seega need nn. ühekoosseisulised süüteod kuuluvad käsitlemisele mitte koosseisu vaid süü tasandil. Sel viisil aga raskendatakse nende süütegude toimepanijate olukorda võrreldes isikutega teiste koosseisude puhul, kuna sel juhul tuleb ka eraldi tuvastada, kas eksimus teo ebaseaduslikkuses oli toimepanijale vältimatu. Ainult sel juhul see eksimus omab tähendust isiku vastutusele võtmisel. Seega peab keelueksimuse puhul keelatus tunnusega olema hõlmatud kogu tegu, samal ajal juhul kui on keelatud vaid osategu, siis eksimus sellise koosseisu puhul kuulub käsitlemisele kui koosseisueksimus, nagu see on KarS §257, kus kuriteo kirjeldavate tunnuste kõrval ka osutatud antud teo ebaseaduslikkusele.

Eesti õigusdogmaatika ja ka kohtupraktika lähtub nimelt sellest arusaamast. Kui väljend *ebaseaduslik* on ära toodud paragrahvi pealkirjas, samas kui koosseis on deskriptiivne ja kirjeldab keelatud tegusid või kui toodud ühe tunnusega teiste deskriptiivsete tunnuste hulgas (nt. ebaseadusliku omastamise eesmärk varguse puhul), siis kohaldamisele tuleb KarS §17 kohaselt koosseisueksimus.¹¹⁸ Õigusvastasusega seonduv ei arvata tahtluse esemesse. Karistusseadustiku eriosa koosseisudes kasutatavad sõnad *ebaseaduslik*, *õigustamatu* osundavad õigusvastasuse üldistele eeldustele. Kui selline tunnus kuulub kogu süüteokoosseisu, siis see ei

¹¹⁷ RKKK 3-1-1-96-06, p.19, 22. detsember 2006.a.

¹¹⁸ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VII, vnr. 55.

pea olema hõlmatud tahtlusega, kuna sel juhul on tegemist võimaliku keelueksimusega ja vastupidi, kui see moodustab süüteo ehtsa tunnuse, siis tahtlus peab hõlmama ka selle tunnuse.¹¹⁹

Kohtuasjas 3-1-1-18-10 tuli Riigikohus järeldusele, et toimepanija oli teadlik kõigist faktilistest asjaoludest, sh juhiloa kehtivuse lõppemisest, kuid andis neile ebaõige õigusliku hinnangu, järeldades, et mootorsõiduki juhtimisõigus on tal siiski säilinud. Selline eksimus ei ole aga koosseisueksimus, vaid keelueksimus KarS § 39 tähenduses, mis välistab isiku süü ja vastutuse vaid selle eksimuse vältimatuse korral.¹²⁰

Tuleb eraldi mainida puudutavalt koosseisueksimust ka eksimus garandikohustuses. Kas võtta arvesse eksimus garandikohustuses või mitte ja mis ulatuses. KarS §-s 12 on toodud, et süüteo objektiivse koosseisu tunnusteks on sealhulgas ka tegevusetus ja põhjuslikuses seoses olev tagajärg. Seega ei ole seaduses selgesti ära toodud, kas garandikohustus on süüteokoosseisu tunnus või mitte. Karistusõigusdogmaatikaga on aga garandikohustus tunnustatud kui üks süüteokoosseisu tunnustest, mis mängib olulist rolli mitteehtsa tegevusetusdelikti korral. Ettevaatamatusdelikti tunnusteks on nõutav tegu ja mainitud garandikohustus.¹²¹ Sellest tulenevalt peavad tahtlusega hõlmatud mõlemad tunnused. Kui isik eksib nõutavas teos või garandikohustuses, mis tähendab teadmise puudumist isegi minimaalsel tasandil kaudse tahtluse näol (ei pea võimalikuks), siis vastutus tahtliku süüteo eest on välistatud.

Tahtlus tuleb tuvastada samade kriteeriumide abil, mis on kohaldatavad teiste normatiivsete koosseisude puhul. Isik ei pea teadma oma õigusliku seisundi tähendust ja garanti mõistet.¹²² Kui ettevaatamatuse nõuded ei ole täidetud, siis isik vabastatakse vastutusest. Seepärast on eriti oluline määratleda, millega on tegemist garandikohustuse korral kas koosseisueksimuse või keelueksimusega, sest viimasel juhul on vastutus välistatud eksimuse vältimatuse korral.

Siiski ei ole garandikohustuse määratlemine koosseisutunnuste, mitte keelunormi alla nii lihtne, ja seda järgmisel juhul. Isa kohustusest tuleneb see, et iga isa peab päästma uppuva lapse. Kui isa ei teadnud, et tegemist on just tema lapsega, siis ta eksis garandikohustuses. Samas, kui ta arvab, et garandikohustus on vaid oma lapse puhul ja vallaslapse isana ei ole tal garandikohustust, siis ta eksis kohustuse ulatuses ja tema tegudes on vaid keelueksimus.¹²³

¹¹⁹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK §16/8.5.

¹²⁰ RKKK 3-1-1-18-10, p.7, 8, 13. mai 2010.a.

¹²¹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK §13/2.

¹²² *Ibid.*, §13, 9.

¹²³ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 20 B III.

Seega, kui isik olles garandina, eksib tegelikes asjaoludes, siis on tegemist koosseisueksimusega, samas kui isik eksib garandikohustuses kui süütegu iseloomustavas üldises tunnuses, siis kohaldamisele tuleb keelueksimus. Viimase all mõistetakse seda, mil isik arvab ekslikult, et olles garandina ei pea sekkuma.¹²⁴

Garandikohustuse küsimus puudutab võrdsel määral ka subjekti eritunnust, nimelt ametiseisundit, kuna see on süüteo objektiivne koosseisutunnus ja vastavalt sellele ametiseisundi paraalleelhindangu mitteteadmise võib olla põhjuseks koosseisueksimuse kohaldamiseks.

Riigikohus märgib, et ülesannete täitmine, mis on seotud inimeste tegevuse planeerimise, organiseerimise ja vahetu juhtimisega tootmisprotsessis ja materiaalsete väärtuste liikumise kontrollimine eeldab ametiseisundit. Ametiseisundi ärakasutamise all mõeldakse aga oma õiguspädevuse ärakasutamist, mis on võimalik seetõttu, et isikul on ettevõtte ülesannete täitmisel teatud volitused. Kuigi selles kohtuasjas eitas toimepanija, et ta ei olnud teadlik oma ametiseisundist, Riigikohus pidas tõendatuks, et toimepanija tegutses otse tahtlusega, sest tunnistajate ütlustega on leidnud kinnitust ametiseisundi kuritarvitamine.¹²⁵ Järgmiste Riigikohtu lahendite keskmes on valdavalt ametiisiku mõiste määratlemine, mitte koosseisu subjektiivne külg.¹²⁶ Riigikohus jõudis järeldusele, et ametialaste süütegude koosseisud on blanketsed normid, millega seoses nõutakse ka volituste rikkumise tuvastamist.¹²⁷ Seega on Riigikohtu nõuded võimalikuks pidamise kohta seonduvalt ametiiskuga üsna kõrged. See on ühiselt mõistetav, kuna, isik, töötades oma ametikohal on teadlik oma funktsioonidest, s.o üldkeelelisest tähendusest.

Seega on nii õigusdogmaatika kui ka Riigikohus seisukohal, et õigustermini mittetundmine ei tähenda, et isikut tuleb vabastada vastutusest. Piisab sellest, kui isik teab õigustumõiste üldkeelelist tähendust.

2.2.3. Eksimus kvalifitseerivas ja privilegeerivas asjaolus

Tuleb vahet teha ka eksimuse vahel kvalifitseerivas ja privilegeerivas koosseisu asjaolus. Eksimus kvalifitseerivas asjaolus tähendab, et isik ekslikult kujutab endale ette, et ta paneb toime süüteo, mis vastab põhikoosseisule, tegelikult aga eksimuse puudumisel oleks tegemist

¹²⁴ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, § 18 vnr. 128-129.

¹²⁵ RKKK 3-1-1-93-96, 17. septembril 1996.a.

¹²⁶ RKKK 3-1-1-68-05, 19. september 2005.a.; RKKK 3-1-1-56-04, 30. juuni 2004.a.

¹²⁷ RKKK 3-1-1-121-98, 15. detsembril 1998.a.

kvalifitseeriva koosseisuga.¹²⁸ Põhikoosseisus on ära toodud kõik olulisemad tunnused, samas kui kvalifitseeritud ehk enamohklikus koosseisus on ka täiendavad tunnused, mis raskendavad isiku karistust, nt. KarS §-s 199 lg ettenähtud varguse lihtkoosseis ja lg 2 kvalifitseeritud koosseis.¹²⁹ Toimepanija vastutab raskendavates asjaoludes eksimuse korral põhikoosseisu alusel.¹³⁰

Siinjuures tuleb aga mainida, et selline reegel ei kohaldata sel juhul kui koosseisud on üld- ja erinormi vahekorras, nt. tapmine ja mõrv, KarS §121 ja 118 ja lisaks sellele eksimus kvalifitseeritud koosseisus ei tule kohaldamisele, kui kvalifitseeritud koosseis näeb ette enamohkliku tagajärje, nt. vägistamise puhul KarS § 141 lg 2, mille korral rakendatakse KarS §19 kohaselt enamohkliku tagajärje põhjustamine ettevaatamatusest.¹³¹

Privilegeeritud ehk vähemohkliku koosseisu all mõistetakse seevastu kergemat karistust ettenägevat koosseisu. Näiteks KarS §-s 113 ette nähtud tapmise suhtes peetakse privilegeeritud koosseisuks KarS §115 ja 116.¹³² Eksimust privilegeeritud asjaolus on otse reguleeritud KarS §-s 17 lg 2, mille kohaselt isik, kes lähtub asjaolust, mis vastab kergemat karistust ettenägevale süüteo koosseisule, vastutab tegelikult toime pandud süüteo eest. Kui isik varastab väheväärtusliku asja, eeldades, et on tegemist väärtuslikuga, siis vastutab ta tegelikult toime pandud süüteo eest, s.o mitte KarS §199, vaid §218 järgi.¹³³

Saksa õigusdogmaatika on ka sellel seisukohal, et kui eksimus põhineb asjaoludel, mis vastavad kergemale seadusele, tulebki toimepanijat karistada kergema seaduse järgi. Selline seadusesäte on ka kehtestatud Saksa karistusseadustikus.¹³⁴

2.3. Ebasoodne koosseisueksimus

2.3.1. Samasuseksimus

Samasus ehk identiteedieksimus *error in persona vel obiecto* tähendab eksimust objekti samasuses. Toimepanija tabab seda objekti, mida kavatseski tabada, kuid eksis selle

¹²⁸ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 289.

¹²⁹ *Ibid.*, III vnr. 24

¹³⁰ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. §13 vnr. 15.

¹³¹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 19/2.1.

¹³² J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, III vnr. 25-26.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 16.

samasuses.¹³⁵ Toimepanija tahab kahjustada kindlat objekti, kuid kahjustab teist objekti, millest tulenevalt ei ole tegemist kausaalahela kõrvalekaldumises kujutletust, vaid objekti segiajamises, nt. toimepanija sihib kindlat inimest, tulistab, tabab just seda inimest, kuid seejärel selgub, et ei ole tegu just selle inimesega, keda toimepanija pidas silmas, aga hoopis teise inimesega.¹³⁶

Antud juhtumi puhul oleks lihtsamaks lahenduseks see, et isik võetakse vastutusele selle isiku tapmiskatse eest, keda toimepanija tegelikult tahtis tappa ja tabatud isiku surma ettevaatamatusest põhjustamise eest, kuna toimepanija tõepoolest eksis isikus ja seega ta eksis süüteo asjaolus ja lähtuvalt seaduse täht-tähelelisest selgitusest on kõik koosseisueksimuse tunnused täidetud. KarS § 17 järgi on toimepanija tegudes seega tapetud isiku osas ettevaatamatuse tunnused. Sellist lahendust, kuigi see on rangelt võttes vastavuses seadusega, tuleb siiski tunnistada ebarahuldavaks. Sel juhul praktiliselt iga isik, kes kedagi tappis, võis viidata sellele, et ta on eksinud ja sel viisil pääseks karistusest. Seetõttu tuleb sellist lahendust korrigeerida ja sel viisil suunata seadusõigust õigluse poole.

Valdav seisukoht on selline, et samasuseksimus ei ole eksimus KarS §17 mõttes. Eksimus samasuses loetakse tähtsusetuks ja ei avalda mõju toimepanija vastutust. Sellega tuleb igati nõustuda. Õiguslalases kirjanduses tuuakse välja selle seisukoha põhjenduseks võrdväärusteooria, mille kohaselt ühe inimese elu on võrdne teise isiku eluga. Kui aga tegemist ei ole võrdväärse objektiga, siis samasuseksimuse kohaldamine on välistatud.¹³⁷ Ohvri samasus tapmise puhul on nii hästi ebaoluline nagu juuksevärv või sugu.¹³⁸

Samasuseksimuse käsitlemiseks võib töö autori arvates kasutusele võtta ka konkretiseerimisteooria, mis on kohaldatav ka *aberratio ictus*'e ja kausaalahelas eksimuste puhul. Vastavalt sellele teooriale, kui on tegemist ebaolulise kõrvalekaldega kujutletavast, siis see kõrvalekalle ei mõjuta vastutust ja vastupidi kui eksimus on oluline, siis ei saa tagajärg ette heita toimepanijale. Samasuseksimuse puhul on see kõrvalekalle ebaoluline.

Kahtlused seni välja arendatud arutluskäigu õigsuses puudutavalt toimijale tagajärje omistamist tekkivad vaid juhul, kui toimepanija ei saanud kuriteo objekti näha, mistõttu objekt ise jäi toimepanijale identifitseerimata. Näiteks kui toimepanija saadab pudeli mürgitatud viina oma

---

¹³⁵ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 291.

¹³⁶ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 21 B III.

¹³⁷ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI vnr. 291-293.

¹³⁸ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 10-11.

vaenlasele, viina aga jõi tema naine.¹³⁹ Tüüpjuhtumite käsitlemisel ongi samasuseksimuse puhul valdav arvamus, et kõrvalekalle esialgselt ettekujutatavast on ebaoluline, kuna mõlema isiku elud on võrdväärsed. Toodud kaasuse puhul võiks aga väita, et kui toimepanija teadis, et tema vaenlane elab naisega, siis tema tegudes võib olla kaudne tahtlus ja sel juhul vastutab ta lõpuleviidud tapmise eest. Samas kui ta oli kindel, et vaenlane elab üksi ja mitte kellegagi ei suhtle ning oli kontrollinud seda asjaolu, siis võib olla tegemist eksimusega, kui toimepanija veendus oma teadmises ja seega subjektiivse koosseisu voluntatiivne element puudub, samas kui aga teadmise tasand ei ole niivõrd kindel ja isik ka möönis tagajärje saabumist, siis selle toimepanija tegudes on ettevaatamatusest toimepandud süüteo koosseis.

Seoses samasuseksimusega tekib ka küsimus kihutaja vastutusest, kui täideviija eksis objektis. Täideviija ekstsessi puhul kehtib põhimõte, mille kohaselt ei saa osavõtja vastutada täideviija hälbinud teo eest. Kuivõrd ei saa privilegeerida täideviijat, siis sama kehtib ka osavõtja puhul.¹⁴⁰

Saksa kohtupraktika üritab lähtuda sellest, kui täpselt kihutaja kirjeldas kannatanut. Kui kannatanu täpsem tuvastamine on jäetud täideviija hoolde, siis vastutab kihutaja täideviija eksimuse eest, sest ei teinud teatud toiminguid eksimuse vältimiseks.¹⁴¹

Tegelikult on siin töö autori arvates probleem kaudse tahtluse, ettevaatamatuse ja eksimuse eristamises. Kui kihutaja ei kirjeldanud tapmise tellimuse puhul teist inimest, siis ta pidas võimalikuks, et täideviija eksib ja tapab teist inimest. Juhul kui kihutaja tegi kõik endast sõltuva eksimuse vältimiseks, siis ta ei pea vastutama täideviija eksimuse eest. Selline lahendus oleks õiglasem kui võtta arvesse, et ettetulevate juhtumite eripära on üsna laia diapasoone ja nende kõigile ühe lahenduse kohaldamine on problemaatiline, kuigi tuleb nõustuda, et siin kehtib üldreegli ja erireegli suhe.

Eksimus motiivis ei mõjuta tahtlust, nt. kui isik tahtis tappa oma vaenlast, tapetuks aga osutus teine isik. Eksimus motiivis ei avalda mõju seetõttu, et eksimuse kontrollimisel tulevad hindamisele välised asjaolud, mitte aga eesmärgid ja motiivid.¹⁴²

---

¹³⁹ *Ibid.*, vnr.27.

¹⁴⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 17/7.4.

¹⁴¹ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI vnr. 294

¹⁴² K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 25.

Samasuseksimuse subsumeerimisel tekib aga küsimus, kas võtta toimepanijat vastutusele ka mittetapatud isiku tapmise katse eest. Vastus on eitav, sest tapmiskatse on hõlmatud lõpuleviidud tapmisega.¹⁴³

Samasuseksimus kohaldatakse ka asja kahjustamise puhul, nt kahjustab isik mingit asja eeldades, et see on tema vaenlase oma, tegelikkuses see asi kuulub aga teisele isikule.¹⁴⁴

2.3.2. Eksimus sihtobjektis

Eelmises punktis toodud samasuseksimusest tuleb eristada eksimus sihtobjektis ehk *aberratio ictus*, mille puhul olukord erineb selle poolest, et kui samasuseksimuse puhul tabab toimepanija seda objekti, mida ta sihis, siis antud juhul lask läheb mööda ja saab vigastada teine inimene. Eksimust sihtobjektis iseloomustab see, et toimepanija ei kahjusta seda objekti, mida ta soovis, aga teist objekti.¹⁴⁵ Eristada samasuseksimust ja eksimust objektis on tähtis sel põhjusel, et kui samasuseksimus ei avalda mõju isiku vastutust, siis sihtobjektis eksimuse puhul tuleb valdava arvamuse kohaselt kohaldada teisi lahenduskeeme ja sel juhul lõpuleviidud süüteost ei räägita, vaid katsest.

Eksimus sihtobjektis rakendatakse vaatamata sellele, kas ründe objektiks oli inimene või asi. Kui tapmiskatse sooritamisel kahjustatakse ühtlasi ka asi, siis vastutusele võetakse isikut tapmiskatse ja asja ettevaatamatu kahjustamise eest.¹⁴⁶ Eksimusega sihtobjektis on tegemist samuti siis, kui varguse toimepanemisel võtab toimepanija, olles pimedas ruumis, ekslikult oma asja võõra asemel ja sel juhul võetakse toimepanija vastutusele kõlbmatu katse eest.¹⁴⁷ Lasuga mittetapatud isiku tapmiskatse tarvitatakse ära teise inimese tapmises, kui see on tehtud vähemalt kaudse tahtlusega.¹⁴⁸

Samasuseksimuse ja eksimuse sihtobjektis eristamiskriteeriumiks toob E.Samson välja eesmärgi realiseerumatuse, millest lähtuvalt kui eesmärgikriteerium realiseerub, ei ole tegemist *aberratio ictus*'ega ja vastupidi, selle kriteeriumi realiseerumata jätmise puhul on tegemist *aberratio ictus*'ega. Eesmärgi kriteeriumi all mõistetakse olukorda, kus toimepanija seab eesmärgikriteeriumiks nt. kannatanu asukoha ruumis. Kui see realiseerub, siis on tegemist

---

¹⁴³ *Ibid.*, § 13, vnr. 31.

¹⁴⁴ *Ibid.* vnr. 21.

¹⁴⁵ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 21 B III; J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI vnr. 296-297.

¹⁴⁶ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI, vnr. 297.

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §13 vnr. 31.

samasuseksimusega ja toimepanija vastutab lõpuleviidud tahtliku tapmise eest. Vastasel juhul on tegemist eksimusega sihtobjektis ja tagajärge ei saa toimepanijale ette heita.¹⁴⁹ Eesmärgiteooria jõuab samale tulemusele nagu konkretiseerimisteooria. Kui kõrvalekalle eesmärgi identifitseerimise kriteeriumi puhul ei ole, on tegemist samasuseksimusega, vastasel juhul eksimusega sihtobjektis.

Samasuseksimuse ja eksimuse sihtobjektis eristamiskriteeriumiks võib olla aga tahtluse intellektuaalne ja voluntatiivne element. Kui toimepanija tegi endast sõltuvalt kõik, et vältida kõrvalekaldumist kujuteldavast nii, et temal ei jäänud mingit tõsiselt võetavat kahtlust, et ta võib tabada teist inimest, siis on tegemist *aberratio ictus*'ega. Kui toimepanija peab võimalikuks, et võib tabada mingit teist isikut, siis lähtuvalt voluntatiivsest elemendist on tema tegudes kas kaudne tahtlus või ettevaatamatus ja sel juhul kohaldamisele tulevad samasuseksimuse lahendamisskeemid.

Sihtobjektis eksimust iseloomustab see, et toimepanijat ei saa võtta vastutusele lõpuleviidud süüteo eest, kuna puudub tahtlus kahjustatud objekti ründamiseks.¹⁵⁰ Seda seisukohta pooldab konkretiseerimisteooria, mis räägib sellest, et tahtlus peab olema konkretiseeritud. Konkretiseerimisteooria lähtub sellest, et ei saa süüdistada toimepanijat selles, et ta tahtis tappa ükskõik keda, muidu omistatakse talle tegelikkuses mitteesinev üldine tahtlus.¹⁵¹

Nagu oli juba räägitud, selline lahendus võib olla vaid sel juhul, kui toimepanija ei pea tõepoolest võimalikuks, et ta võib lasta mööda ja tabada teist isikut. Kui aga selline võimalus jääb, siis isik tuleks võtta vastutusele lõpuleviidud tahtliku, mitte ettevaatamatusest toime pandud tapmise eest.¹⁵²

Ühe kriminaalasja asjaoludest tulenevalt mõisteti isik süüdi KarS §-de 25 lg 2 ja 316 järgi tõendi kunstlikus loomises, kuna ta sai kohtumisel maksuameti töötajaga enda kätte läbiotsimisel äravõetud flopiketta ja eesmärgiga vältida kriminaalvastutust, muutis selle kasutamiskõlbmatuks, kuusjuures ta eksis asjaolus, et kriminaalmenetlust ei olnud veel alustatudki, mille tõttu maakohus käsitas tema käitumist eksimusena sihtobjektis ning seetõttu katsestaadiumisse jäänuna. Riigikohus tühistas süüdistuse selles osas vaid sel põhjusel, et tol hetkel asitõendite

---

¹⁴⁹ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §21 B III.

¹⁵⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK §17, 7.2.

¹⁵¹ K.Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §13 vnr. 33-35.

¹⁵² *Ibid.*, vnr. 31.

kõrvaldamine ei olnud veel kriminaliseeritud.¹⁵³ Seega võib põhimõtteliselt tunnistada eksimusest sihtobjektis seda olukorda, kus isik kõrvaldab asitõendi ja seda enam, et seadus oli muudetud ja nüüd seadusega hõlmatud ka asitõendi hävitamine.

2.3.3. Eksimus kausaalahelas

KarS §-s 12 toodud objektiivse koosseisu üheks tunnuseks on põhjuslikus seoses olev tagajärg, millest lähtuvalt peab toimepanija tahtlusega olema hõlmatud ka põhjuslik seos teo ja tagajärje vahel. Seega, kui toimepanija eksib oma teo ja saabunud tagajärje põhjuslikus seoses, ei saa talle süütegu süüks arvata. Tuleb määratleda seda, kus on see piir, millest alates isikule võib omistada tekitatud tagajärg või enam mitte. Probleeme ei ole, kui on tegemist tavajuhtumiga, mil toimepanija tulistas teist isikut ja ta sai sündmuskohal surma lasuga tekitatud kehavigastusesse. Ebakõlad tekivad siis, kui teo ja tagajärje vahel läbib teatud sündmuste ahel, mis katkestab toimepanija poolt käivitatud kausaalse ja mille tulemusel on täidetud subjektiivne koosseis ja ka objektiivne. Jutt on just sellest kaasusest, mis on seoses sellise temaatikaga kõige sagedasem mainitud õiguskirjanduses.¹⁵⁴ Näiteks tulistas toimepanija teist isikut, tekitab sellega raske kehavigastuse ja teel haiglasse autoga juhtub avarii, mille tulemusel kannatanu saab surma. Ühelt poolt juhtus see, mida tahtis toimepanija, teisalt aga kui ta ei oleks tulistanud, siis ei tulnuks kannatanut viia haiglasse.

Eksimusega põhjuslikus seoses on tegemist siis, kui põhjusliku seose tegelik areng ei vasta sellele, mida toimepanija esialgu kujutas endale ette. Sel juhul on tahtlus välistatud, kui seda eksimust on võimalik käsitleda eksimusest KarS § 17 mõttes.¹⁵⁵ Eksimus kausaalahelas tuleb kõne alla ainult siis, kui kausaalahelat toime pandud teo ja tekitatud tagajärje vahel saab vaadelda asjaoluna. Vaid sel juhul on tahtlus välistatud ja eksimust käsitletakse kui koosseisueksimust.¹⁵⁶

Mingi asjaolu põhjuslikku seost tagajärje saabumisega tuvastatakse reegli *conditio sine qua non* abil, mille kohaselt käsitletakse tagajärjega põhjuslikus seoses iga asjaolu, mida ei saa eemaldada ilma et tagajärg jäi saabumata. Selline reegel lähtub loodusteaduslikest õpetustest. Reegli kontrollimiseks igal konkreetsel juhul tuleb korraldada mõtteline eksperiment, mille käigus

¹⁵³ 3-1-1-110-04, 2. detsember 2004.a.

¹⁵⁴ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §13 vnr. 42; J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 303.

¹⁵⁵ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 302.

¹⁵⁶ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 41.

eemaldatakse mingi asjaolu ja jõutakse järeldusele kas sel juhul tagajärg samuti jääks saabumata. Selleks tuleb esialgu tuvastada loodusseadus.¹⁵⁷

Üksnes *conditio* vormeli kasutuselevõtt ei abista ülaltoodud kaasuse lahendamisel, sest sel juhul tuleks omistada tagajärg selle toimepanijale, s.o. tahtlik tapmine, sest objektiivne ja subjektiivne külg on täidetud. Tagajärje omistamine toimepanijale oleks aga ebaõiglane, kuna teole järgneks karistus lõpuleviidud süüteo eest. Et vältida sellist olukorda, tuleb kasutusele võtta erinevad teooriad, et leida väljapääsu selle probleemi lahendamisel.

Objektiivse süüteo tasandil on sellisteks teooriateks vajaliku tingimuse teooria koos selle modifikatsioonidega nagu seaduspärase tingituse teooria, psüühiliselt vahendatud põhjuslikkus, statistiline põhjuslikkus; adekvaatsusteooria; relevantsusteooria ja lõpuks objektiivse süüksarvamise ehk normatiivse omastamise teooria.¹⁵⁸

Normatiivse omastamise teorial tuleb aga pikemalt peatuda. Isiku vastutus tuleb rajada normile ainult siis, kui see norm näeb ette tagajärje vältimatuse kohustust. Inimese elu ühiskonnas peab olema tavaliselt vabastatud mis tahes tagajärje põhjustamise eest. Selle teooria järgi tuvastatakse kas isik on põhjustanud tagajärje põhjusliku ahelaga, mis on tema valitsemisalas ja tema poolt valitsev. Tänu objektiivse omastamise teorialle on võimalik peale objektiivse koosseisu tasandil teo omastamise tuvastamist liikuda süüteo subjektiivsele küljele.¹⁵⁹ Selle teooria abil võib korrigeerida põhjuslikkuse kontrollimisel saadud üldtunnustatavaid tulemusi ja kui põhjuslikkus jääb alles, samas aga tegu ei ole karistatav.¹⁶⁰

Alapeatüki alguses toodud kaasust on võimalik seega lahendada erinevalt. Lähtuda tahtlusest ja sel juhul nentida, et isikul ei olnud tahtlust põhjustada sellist tagajärge, et isik satuks avariis ja saaks seal surma. Sel juhul vastutab toimepanija tapmiskatse eest, sest tahtlus oli, kuid eesmärk jäi realiseerimata.

Teiseks võib lähtuda sellest, kas kõrvalekaldumine kujutletavast on oluline või mitte. Esimesel juhul nenditakse, et isik ei vastuta tagajärje eest, teisel juhul aga vastutab täiel määral. Olulise ja ebaolulise eristamise kriteeriumiks tuuakse välja tagajärje ettenähtavus, kusjuures tuleb lähtuda

---

¹⁵⁷ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 5 C I.

¹⁵⁸ Lähemalt vt. J.Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, 4.6.; E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §5,6; K.Kühl. Karistusõigus. Üldosa, §4.

¹⁵⁹ J.Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VI, vnr. 159.

¹⁶⁰ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 4 vnr. 36.

mitte toimepanija vaid keskmise vaateleja hinnangust.¹⁶¹ Seega piisab tagajärje omistamisest, kui toimepanija nägi kausaalhela kulgemist üldjoontes ette ja seda keskmise vaateleja elukogemusest lähtuvalt.¹⁶²

Objektiivse omastamise teooria seab aga tingimuseks kontrollida esiteks kas toimepanija on loonud õiguslikult relevantset ohtu ja teiseks tekkinud oht realiseerus teo tagajärjes. Lisaks sellele on ka kolmas tingimus, kui oli loodud kaks õiguslikult relevantset ohtu, realiseerus tagajärjes aga üks¹⁶³

Kui kasutada objektiivse omastamise teooriat, siis lahenduskäik on järgmine. Esiteks toimepanija pidi looma õiguslikult relevantse ohu, s.o avarii tekitamise oht ja teiseks, et selline oht oleks realiseeritud – avarii tekitamine. Karistatavus langeb sel juhul ära kaasuse asjaolude kontrollimise esimesel etapil. Toimepanija ei loonud õiguslikult relevantset ohtu.

Ei ole aga päris selge, mis suhe subjektiivse ja objektiivse koosseisu vahel puudutavalt põhjuslikku seost, mida sel juhul ette heita teo toimepanijale. Kui lähtuda traditsioonilisest teooriast, siis kriteeriumiks on siin tagajärje ettenähtavus. Objektiivse omastamise teooria järgi on aga ohu loomine ja selle realiseerimine. Mõlemal juhul tuleb olukorda hinnata keskmise inimese vaatenurgast lähtuvalt.¹⁶⁴

Eesti karistusõigusdogmaatika lähtub selles küsimuses kausaalhelast traditsioonilisest teooriast, mis tähendab, et kriteeriumiks on siin tagajärje kõrvalekaldumise olulisus ja samuti ka keskmise mõistlik inimene. Selle reegli alusel lahendatakse ka kaasused mitmeaktiivsetes deliktides, kus toimepanija tekitab soovitud tagajärje, kuid mitte selle teoga, millega esialgu kavandas täide viia süütegu, vaid teisega. Kõrvalekalle kujutletavast ei ole oluline, kui alguses soovis toimepanija vähem saavutada, ja vastupidi, kõrvalekalle on oluline, kui toimepanija saavutas esialgu rohkem kui kavatses.¹⁶⁵

Riigikohus on ka seisukohal, et tuleb lähtuda tagajärje ettenähtavusest ja aluseks võtta keskmise inimese oskused. Ühe kaasuse asjaoludest tulenevalt tunnistati isik süüdi KrK § 100 järgi selles, et ta peksis vastastikuse kakluse käigus teist isikut, tekitades viimasele raskeid kehavigastusi

---

¹⁶¹ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 21 B II.

¹⁶² J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI, vnr. 301.

¹⁶³ Ibid. Vnr. 157.

¹⁶⁴ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §6 E.

¹⁶⁵ J.Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VI vnr. 302-306; J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 17/8.

elutähtsates piirkondades, sealhulgas ka nina ja neelu verejooksu, mille tagajärjeks oli mehaaniline lämbumine ning kannatanu surm. Probleem seisnes selles, et surma põhjuseks oli mitte kehavigastused vaid lämbumine. Riigikohus leidis, et kaudne tahtlus eeldab muuhulgas ka seda, et isik kujutaks endale üldjoontes ja tavalise mõistliku elukogemuse tasemel ette põhjuslikku seost tema teo ja saabuva tagajärje vahel. Pekstes kannatanut pähe ja teistesse elutähtsatesse organitesse kujutab inimene ette mistahes vigastusi ja mistahes tagajärge, ka surma saabumist.¹⁶⁶

Sama seisukohta pooldab Riigikohus ka teises kohtuasjas, mille asjaoludest lähtuvalt tekkinud tüli käigus lõi üks toimepanija kaks korda kannatanut, peale mida ründas kahel korral ka teine toimepanija, tõugates kannatanut vastu WC-potti ning hiljem lüües teda rusikaga näkku. Seega leidis kehaline väärkohtlemine aset mitmes etapis. Järgmise päeva hommikul leiti kannatanu surnuna. Ekspert on märkinud, et kõvakelme alune verevalum ei pruugi tekkida kohe, vaid selle tekkeni võib minna minutist kuni ööpäevani. Seoses sellise kaasuse läbivaatamisega nentis Riigikohus, et tahtlust eeldavates tagajärjedeliktides peab süüdlase tahtlus lisaks teole hõlmama ka tagajärg ning selleni viinud põhjusliku seose ja sel juhul on kausaalalabel tahtlusega kaetud, kui toimepanija kujutab endale vähemalt üldjoontes ja tavalise mõistliku elukogemuse tasemel ette põhjuslikku seost tema teo ja saabuva tagajärje vahel.¹⁶⁷

Riigikohus leidis ka, et edasisel asja arutamisel tuleb tuvastada süüteo subjektiivset külge, mis tähendab, et tuleb leida vastuse küsimusele, kas süüdistatavad tegutsesid kaudse tahtlusega ja sel juhul on täidetud KarS §113 või 118 koosseis ja seda vaid sel juhul, kui leiab tuvastamist, et süüdistatavatel oli eluohtliku tervisekahjustuse põhjustamise - löömise ja tervisekahjustuse eluohtlikkuse vahelise seose - osas vähemalt kaudne tahtlus. Kui tahtlus on välistatud ja tuvastatakse vaid kergemeelsus, tuleb kaaluda KarS § 117 kohaldamist. Seevastu, kui ei leia tuvastamist tahtlus tekitada löögiga kannatanule eluohtlik tervisekahjustus, tuleb kaaluda üksnes KarS § 117 kohaldamist.¹⁶⁸ Selle kaasuse valguses tekib aga küsimus, kas ei oleks vaja kontrollida vahenduslülina kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse vahel ka eksimust põhjuslikus seoses vastavalt KarS §17 ja sel juhul lähtuda sellest, kas kõrvalekalle kujutletavast on oluline või mitte ja kas süüdistatavatel oli võimalus ette näha nende teo tagajärge või lähtuda objektiivse süüksarvamise ehk objektiivse omastamise teooriast ja nentida, kas oli loodud oht ja kas see realiseeruski tagajärjes.

---

¹⁶⁶ RKKK 3-1-1-28-01, 27. märtsil 2001.a.

¹⁶⁷ RKKK 3-1-1-57-10 p.7.3, 27. oktoober 2010.a.

¹⁶⁸ *Ibid.*

Saksa õiguspraktika lähtub sellest, et ei ole tegemist tahtlusega, kui kõrvalekalded jäävad tavalise elukogemuse ettenägelikkuse piiridesse. Kui aga põhjuslikku seost ei olnud võimalik ette näha, siis ei tohi saabusvat tagajärge toimepanijale objektiivselt omistada, sest tal ei olnud võimalik toimunut valitseda ja tagajärjena realiseerus teine oht.¹⁶⁹

Põhjusliku seose vaatlemisel lähtub Riigikohus ka tavalisest elukogemusest järgmises kohtuasjas, mille asjaoludest lähtuvalt tüli käigus tungis üks isik teisele isikule kallale ja lõi teda rusikaga näkku, mille tagajärjel viimane kukkus. Kui kannatanu oli püsti tõusmas, lõi toimepanija teda põlvega näkku alalõua piirkonda, millest kannatanu kukkus kuklaga vastu asfalti ja suri saadud ülirasketesse kehavigastustesse. Riigikohus leidis, et tahtlus ei eelda vaid seda, kas isik nägi ette tagajärge. Tahtluse sisusse kuulub ka põhjusliku seose ettekujutamine tavalise elukogemuse tasemel. Teise isiku löömisel näeb toimepanija ette mistahes vigastust, mis tekib löögi tagajärjel. Seega on süüdlase tahtlusega vähemalt kaudse tahtluse vormis hõlmatud kõik vigastused, mis tekivad vahetult löögist. Antud juhul vahetult löögist verevalumit ei tekkinud.¹⁷⁰

Järgmises kaasuses lähtub Riigikohus peale selle objektiivse omastamise teooriast. Asjaoludest lähtuvalt tüli käigus lõi üks isik noaga teist isikut, tekitades sellega eluohtliku tervisekahjustuse. Riigikohus analüüsis esmalt subjektiivse külje voluntatiivset elementi, leides, et ootus tagajärje saabumata jätmisest peab olema adekvaatne, kusjuures on siin aluseks isiku üldine elukogemus. Selline ootus peab tuginema asjaoludele, mis lubavad mõistlikult uskuda, et loodud oht ei realiseeru tagajärjes. Lootus tagajärje mittesaabumisele peab toetuma konkreetsetele asjaoludele ega ole sõltuvuses mittekontrollitavast juhuslikkusest. Juhul kui loetletud tingimused ei ole täidetud, puudub alus rääkida kergemeelsusest KarS § 18 lg 2 mõttes.¹⁷¹

Seega lähtub Riigikohus kausaalhela puhul tagajärje ettenähtavuse kriteeriumist ja samuti ka ohu loomise ja selle realiseeritusest tagajärjes. Analüüsides aga subjektiivset külge on mindud reeglina kohe kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse eristamisele eksimust käsitlemata.

Karistusõigusliku eksimuse ülesandeks on isiku karistamise aluse ja piiride määratlemine.¹⁷²

¹⁶⁹ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 41-42.

¹⁷⁰ RK 3-1-1-80-02, 19. juunil 2002.a.

¹⁷¹ RKKK 3-1-1-128-06, 16. aprill 2007.a.

¹⁷² M.Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused, §11.

3. EKSIMUSE KOHALDAMINE ÕIGUSVASTASUSE JA SÜÜ TASANDIL

Käesoleva peatüki esimeses osas tuleb seega määratleda õigusvastasuse tasandil eksimuse kohaldamise kriteeriume, samuti eristada seda tüüpi eksimust keelueksimusest ja võrrelda õigusdogmaatikas tunnustatud seisukohti kohtupraktikaga. Peatüki teises osas käsitletakse keelueksimuse kohaldamise kriteeriume, tuuakse välja eristamiskriteeriumid keelueksimusest ja koosseisueksimusest, võrreldakse õigusteoreetilisi seisukohti ja kohtupraktikat, määratletakse ka vajalik teadmise tasand võrreldes koosseisueksimuse ja õigusvastasuse tasandil eksimuse puhul. Eksimuse õigusvastasuse tasandil ja keelueksimuse vahel on seetõttu tähtis vahet teha, kuna keelueksimuse puhul tulevad kohaldamisele rangemad nõuded. Nimelt, vastutus välistatakse kui tuvastatakse selle vältimatus.

3.1. Eksimuse kohaldamine õigusvastasuse tasandil

3.1.1. Eksimuse mõiste õigusvastasuse tasandil

Rääkides eksimusest õigusvastasuse tasandil, tuleb esmalt märkida, et sel juhul on tegemist ka eksimusega asjaolus nagu ka koosseisueksimuse puhul. Seoses üleminekuga finalistlikule süüteomõistele eraldusid süüst tahtlus ja ettevaatamatus ja teisesid teo subjektiivseks küljeks, samas kui süü muutus eetiliseks etteheiteks.¹⁷³ Deliktistruktuuri ülesehitusest tulenevalt on koosseisutasandil tegemist väärtusneutraalse teoga. Süütegu muutub selliseks sõna otseses mõttes vaid õigusvastasuse tasandil, enne seda see on ainult tegu, mis võib olla ka mitte süütegu, kui puudub selle õigusvastasus, s.o etteheidetavus ühiskonna silmis.

Seetõttu on ka seisukoht, et deliktistruktuur võiks olla mitte kolme - vaid kaheastmeline. Selguse huvides on otstarbekam siiski kolmeastmelise deliktistruktuuri kasutamine, sest kaasuste lahendamise tulemus muutub rohkem prognoositavaks ja täpsemaks. Seetõttu seadusandja võttis otsuse vastu eksimuse õigusvastasuse tasandil seaduses kehtestamise kasuks, sest koosseisu ja õigusvastasuse ülesanne on kvantitatiivselt erinevad.¹⁷⁴

Eksimusel õigusvastasuse tasandil on sellest tulenevalt ka oma eripära võrreldes koosseisueksimusega. Kuna õigustava asjaolu toime on vastupidine, esinevad ka eksimused

¹⁷³ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, IV vnr. 23.

¹⁷⁴ *Ibid.*, vnr. 28-30.

vastupidisel kujul.¹⁷⁵ Antud juhul ei ole probleeme koosseisuga, need tekivad vaid seoses toimepanija poolt oma teole antava hinnanguga, s.o õigusvastasuse hindamisega. Toimepanija eeldab ekslikult, et tegemist on õigusvastase teoga, s.o süüteoaga, mistõttu asub aktiivselt kaitsma ennast selle süüteo eest. Tegelikult oli aga tegemist õiguspärase teoga ja tema kaitse ei ole õigustatud, s.o õigusvastane.¹⁷⁶ Või vastupidi, pidas toimepanija oma tegu õigusvastaseks, tegelikult oli see aga õiguspärane. Eraldi eksimuse üldmõistet õigusvastasuse tasandil ei leitud. Kasutusel on mõiste eksimus lubavas asjaolus ehk õigusvastasust välistavas asjaolus ja vastupidine eksimus lubavas asjaolus ehk ümberpööratud lubatavuseksimus.¹⁷⁷ Tarvitatakse ka mõistet lihtne eksimus ja vastupidine eksimus,¹⁷⁸ samuti eksimus lubavas koosseisus.¹⁷⁹ Sageli käsitletakse õppekirjanduses ka sellist mõistet nagu lubatavuseksimus ehk kaudne keelueksimus, mis olles väliselt seotud eksimusega õigusvastasuse tasandil, olemuselt aga tegelikult kujutab endast keelueksimust. Kasutusel on ka lubatavuseksimus kui eksimus lubavas asjaolus õigustava asjaolu olemasolu tingimustes.¹⁸⁰ Riigikohtu lahendis on kasutatud ka mõistet lubatavuseksimus lubavas asjaolus eksimuse tähenduses.¹⁸¹ Antud töös käsitletakse eksimuste liike sellel tasandil, kuhu nad oma olemuselt kuuluvad ja vastavalt sellele õigusvastasuse tasandil eksimuse puhul kasutatakse mõistet eksimus lubavas asjaolus (KarS 31 lg 1) ja vastupidine eksimus lubavas asjaolus (KarS §31 lg 2). Lubatavuseksimust kasutatakse kui eksimust, mis asub õigusvastasuse tasandil eksimuse ja keelueksimuse piirimail ja kujutab endast keelueksimust nn. modifikatsiooni (kaudne keelueksimus).

KarS §-s 31 on eksimuse mõiste õigusvastasuse tasandil määratletud kui eksimus õigusvastasust välistavas asjaolus. KarS § 31 lg 1 kohaselt ei ole tahtlik tegu õigusvastane, kui isik kujutab endale ekslikult ette asjaolusid, mis välistaksid teo õigusvastasuse, mille tagajärjel vastutab isik ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest, kui see on sätestatud seaduses. KarS § - st 31 lg 2 tulenevalt on isik, kes ei tea asjaolusid, mis objektiivselt välistavad tema teo õigusvastasuse, vastutab süüteokatse eest, kusjuures võib kohus kergendada karistust KarS §-st 60 lähtuvalt.

Esimene lõige käsitleb eksimust lubavas asjaolus, samas kui teises lõikes on vastupidine eksimus lubavas asjaolus. Esimesel juhul jõudis seadusandja järeldusele, et seda tüüpi eksimust tuleb käsitleda analoogselt koosseisueksimusega, mis tähendab, eksimuse tunnuste olemasolul

¹⁷⁵ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 17 II.

¹⁷⁶ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 50.

¹⁷⁷ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, IV vnr. 23; J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 31.

¹⁷⁸ M. Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused, § 30/2.

¹⁷⁹ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 67.

¹⁸⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 31/1-2.

¹⁸¹ RKKK 3-1-1-60-10, 22. september 2010.a.

toimepanijat ei tohi karistada lõpuleviidud tahtliku süüteo eest, vaid ainult ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest, kui see on eraldi seadusega reguleeritud. Teises lõikes on aga seadusandja poolt määratletud, et lõpuleviidud süüteo eest karistada oleks ebaõiglane, seega isik kuulub vastutusele süüteokatse eest, kuna täielik vabastamine vastutusest oleks ka ebaõiglasene.¹⁸²

3.1.2. Eksimus lubavas asjaolus

Lubavas asjaolus eksimuse tunnusteks on vastavalt KarS § 31 lg 1 isiku väär ettekujutus asjaoludest, mille mõju all ta paneb toime tahtliku teo, mis on tema arvates õiguspärane. Tegemist on juhtumiga, kui isik oletab, et esinevad faktilised asjaolud, mille olemasolul oleks tema koosseisupärane tegu õigustatud. Kas lubavas ajaolus esineb eksimus, selgub vaid peale kontrollimist, kas isik järgis lubava normi eeldusi.¹⁸³ KarS § 31 tuleb kohaldamisele, kui isik ekslikult eeldab asjaolusid, mis tegelikkuses ei esinenud, nt. näilik hädakaitse, kus isik arvab, et teda rünnatakse¹⁸⁴ ja vastavalt oma ettekujutusele esimesena alustab rünnet, eeldades ekslikult, et kaitseb iseennast.

Seega on lubavas asjaolus eksimuse tunnusteks objektiivsest küljest hädakaitse raames sooritatud tegu ja subjektiivsest küljest asjaolude teadmatuse või väärettekujutus ja kaitsmistegevuse tahe. Kokkuvõttes on tegemist väliselt õigusvastase teoga. Tegemist on objektiivse tagajärje ebaõigusega, kuid ei ole teo ebaõigus täielikult realiseerunud.¹⁸⁵ Antud töö autori arvates oleks aga ebaõiglane, kui nõuda isikult sajabrotsendilist veendumust selles, et teda rünnatakse enne kui ise alustada kaitsmistegevust. See tähendaks seda, et isik peab ootama, kui teda lüüakse. Selliselt oleks aga õigus ebaõiguse poolel. Ühiskonnas elavatel inimestel peab olema võimalus aktiivselt tegutseda osutades vastupanu ebaõigusele. Norm kehtib, kui ta on moraalselt õiglane.¹⁸⁶ Riigikohus märkis seoses sellega, et rünnatav ei pea ootama hetkeni, mil hakatakse tema õigushüvesid reaalselt kahjustama. Vahetu ründena tuleb käsitleda ka sellist käitumist, mis küll veel mingit õigust ei riku, kuid mis võib selliseks rikkumiseks koheselt muutuda.¹⁸⁷ Seepärast on igati põhjendatud ka süüteoorial põhineva karistusõiguse poolt vaadatuna tunnustada selline käitumine sisuliselt õiguspäraseks, mida oligi tehtud Eesti seadusandja poolt.

¹⁸² M. Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused, § 30; J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 31.

¹⁸³ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 68.

¹⁸⁴ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VII vnr. 52.

¹⁸⁵ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 31/2.

¹⁸⁶ S. Kaugia. Küsimus õigest õigusest. – Juridica, 2009/II, lk. 68.

¹⁸⁷ RK 3-1-1-124-01, 21. jaanuaril 2002. A.

Seejuures väidetakse, et tuleb kontrollida ka isiku tegevust hädakaitse reeglite järgi, et mitte anda eelist toimepanijale selle isiku ees, keda tegelikkuses rünnatakse ja on seega hädakaitstes, muidu eksimuse sattunud oleks rohkem õigusi võrreldes selle isikuga, kes tegelikkuses kaitseb iseennast.¹⁸⁸ Karistusseadustiku üldosa eelnõus on selline probleem lahendatud järgmiselt. Hädakaitset käsitlevad sätted kohaldatakse koostoimes KarS § 31 ette nähtud lubavas asjaolus eksimusega, ühtlasi korrigeerides viimast. Kui isiku tegudes on näilik hädakaitse, siis kohaldamisele tuleb esialgu KarS § 31 ja sel juhul kui isik eksis valitud kaitsevahendis või liigse kahju tekitamises, siis vastavalt KarS § 31 isik vastutab ettevaatamatusest toime pandud süüteo eest, kusjuures oluliseks tunnuseks selle juures on see, et isik ei pidanud võimalikuks, et teda tegelikkuses ei rünnata. KarS § 28 lg 2 nõuab, et hädakaitse piirid oleks ületatud kavatsuse või otsese tahtlusega.¹⁸⁹ Sellest on õigusjärelm selline, et isik vabastatakse vastutusest. Seega on näiliku hädakaitse raames kontrollitakse nii lubavas asjaolus eksimuse tunnusi kui ka hädakaitse koosseisu.

Võttes aluseks põhimõtte, et lubavas asjaolus eksimuse puhul on tegemist eksimusega just asjaolus, ja keelueksimuse puhul on tegemist kogu teo keelatusena, tuleb eristada need mõisted. Koosseisueksimuse, lubavas asjaolus eksimuse ja keelueksimuse puhul on seda tehtud (2.2.2) ja vastavalt sellele kui koosseisu üheks tunnuseks on välja toodud karistusseaduse eriosas väljend *ebaseaduslik*, siis see kuulub käsitlemisele koosseisueksimuses, ja seevastu kui on tegemist kogu teo ebaseaduslikkusega, siis selline tegu käsitletakse kui keelueksimus. See tähendab omakorda, et õigusvastasusele osutava tunnuse *ebaseaduslik* puhul on tegemist näilise õigusvastasusega, s.o ei puutu asjasse eksimuse käsitlemine õigusvastasuse tasandil.

E. Samson eristab õigustavate asjaolude tasemel kahte eksimuse liiki, nimelt eksimus õigustava asjaolu olemasolus, mille korral hindab toimepanija olukorda õigesti ja eksib õigustava asjaolu olemasolus, mis õigustaks tema tegu, tegelikkuses aga õiguskord seda ei tunnista nt. varast tabanud inimene karistab teda füüsiliselt ja eksimus õigustuse ulatuses, mille korral arvab toimepanija õigustava asjaolu kohaldamisala tegelikust suuremaks, nt isik tulistab poissi, kes varastab tema kirsse, eksides seega teo nõutavuses, ranges ebaproportsionaalsuses kaitstud ja kahjustatud huvi vahel. Need eksimused on suunatud üksnes teo keelatusse ning need

---

¹⁸⁸ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 68,69.

¹⁸⁹ M. Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused, § 30.

lahendatakse keelueksimuse skeemide järgi.¹⁹⁰ Seega ei puuduta E. Samsoni järgi need eksimused õigusvastasuse tasandit ja kuuluvad käsitlemisele keelueksimuses (KarS § 39).

Kühl eristab omakorda järgmiseid eksimusi. Esiteks võib arusaamine õigusvastasest teost puududa, kuna isik peab üldjuhul keelatud tegu erandjuhtumil lubatavaks, mis tähendab, et isik eeldab õigustavat asjaolu, mida õiguskord sellisel kujul ei tunne nt. isik peab kinni varguse toimepanemisel poisi ja kasvatuslikel eesmärkidel paneb ta luku taha mõneks päevaks. Teiseks võib isik laiendada üldiselt tunnustatud õigustava asjaolu rakendusala, nt. ennast kaitsev isik lööb tagasitõrjutud isikut, kes lebab põrandal ja juba ei osuta vastupanu. Nende eksimuste kohta kohaldatakse keelueksimuse reeglid.¹⁹¹

Seega on mõlemad üksmeel, et antud juhtumite korral on tegemist teo kui terviku keelatusena, kuigi kõik nende käsitlustes toodud juhtumid on väliselt seotud õigusvastasusega. Sellistel juhtumitel nii E.Samson kui K.Kühl kohaldavad keelueksimuse lahendamisskeeme, mis tähendab, et isik vabastatakse karistusest eksimuse vältimatuse korral.

Edasi käsitleb E.Samson ka eksimust, kus toimepanija eeldab ekslikult asjaolusid, mida tegelikult ei ole, kusjuures selle eksimuse puhul on olemas analoogselt eelmisele eksimusele ka eksimus õigustuses ehk õigustava asjaolu olemasolus või ulatuses, kusjuures mõlemad lahendatakse keelueksimuse reeglite järgi ja ka eksimust õigustuse eeldustes. Selle viimase eksimuse all mõistetakse eksimus näilikus hädakaitstes, kusjuures juhul kui isik eksis hädakaitse skeemides, siis ta eksis õigustuse eeldustes. Eksimus õigustuse eeldustes on vaid siis täidetud, kui kõik eeldused näiliku hädakaitse korral realiseerusid. Kriteeriumiks on toimepanija ettekujutus eeldustest.¹⁹² Ülekaalus oleva StGB § 16 analoogilise kohaldamise teooriast tulenevalt eksimus õigustuse eeldustes lahendatakse koosseisueksimuse reeglite järgi.¹⁹³ K. Kühl käsitleb sama küsimust kui eksimust tegelike asjaolude suhtes, mis vastavad õigustava asjaolu abstraktsetele tunnustele, mille puhul ei mõista isik tegelikku olukorda. Antud juhul on tegemist näiliku hädakaitsega. Lubava asjaolu suhtes tegutseb eksimuses olev isik enda arvates õiguskuulekalt.¹⁹⁴ Siinjuures tuleb aga täita lisanõudeid, mille hulka kuulub hädakaitse piiride

---

¹⁹⁰ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 19, A.

¹⁹¹ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 53-55.

¹⁹² E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 19, A.

¹⁹³ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 19 B II 3.

¹⁹⁴ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 68.

ületamise keeld, ka sotsiaal- eetilised piirangud. Kui need lisanõudeid ei ole täidetud, siis isiku karistamisel tulevad kohaldamisele keelueksimuse reeglid.¹⁹⁵

Peale selle seatakse keelueksimuse puhul kriteeriumiks teo hinnangulisus, s.o kui isik andis olukorrale vale hinnangu, siis on tegemist keelueksimuse või lubatavuseksimusega. Kui esineb topelteksimus, mille korral langeb kokku lubatavuseksimus ja lubavas asjaolus eksimus, nt. toimepanija peksab vale isikut, eeldades et tema andis selleks põhjust, siis sel juhul tuleb kohaldada keelueksimuse reegleid.¹⁹⁶

Seega käsitletakse õigusvastasusega seotud küsimused valdavalt üksmeelselt. Kui on tegemist näiliku hädakaitsega, kusjuures ei olnud ületatud hädakaitse piire, siis kohaldamisele tuleb eksimus lubavas asjaolus KarS § 31 kohaselt. Teiste juhtumite puhul, nimelt kui isik õigesti hindas olukorda, kuid arvas ekslikult, et tegu on lubatud, nt. peksab poissi kasvatuslikel eesmärkidel või ületatud hädakaitse piire sõltumata sellest kas on tegemist näiliku või tõelise hädakaitsega, kuuluvad kohaldamisele keelueksimuse reeglid vastavalt KarS § 39.

Eesti õigusdogmaatikas väidetakse, et KarS § 31 tuleb kohaldamisele erinevalt keelueksimusest sel juhul, kui esinevad õigustava asjaolu faktilised eeldused, kusjuures silmas peetakse näiliku hädakaitset, samuti õigustava asjaolu piiride laiendamise puhul, nt. kui arst ei küsinud patsiendi nõusolekut operatsiooniks, eeldades et seda asendab tema poole pöördumine ise.¹⁹⁷ Samas on välja toodud seisukoht, et muid eksimuse liike, nimelt olemasolu eksimus, mille korral isik arvab ekslikult, et teatud asjaolu olemasolul on õigustatud tema tegu; samuti KarS § 28 ulatuseksimus, mille korral isik kasutab enda kaitseks ohtlikkusele mittevastavaid vahendeid või tekitab liigset kahju; ja eksimus õigustuse eeldustes, mis tähendab E.Samsoni arusaama järgi, et isik eeldab ekslikult õigustava asjaolu esinemist antud olukorras – kuuluvad lahendamisele keelueksimuse reeglite järgi.¹⁹⁸ Kannatanu nõusolek on Saksa õigusdogmatikas käsitletud kui õigustavate asjaolude hulka kuuluvat. Loatavasti õigustava asjaolu idee seisneb selles, et selle puhul õigushüve omaja loobus õigushüve kaitsevajadusest, millest tulenevalt lahendatakse lubavas asjaolus eksimus õigusvastasuse tasandil. Koosseisutasandil on see probleem lahendatav, kui koosseis

---

¹⁹⁵ *Ibid.*, § 13 vnr. 69, 81.

¹⁹⁶ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 80.

¹⁹⁷ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VII vnr. 52; J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 31.

¹⁹⁸ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 31/6, § 28/21.1; E.Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 19, A.

eeldab tegutsemist kannatanu tahte vastaselt.¹⁹⁹ Kannatanu nõusolek kõrvaldab teo ebaõiguse, kui see on suunatud individuaalse hüve vastu, nii et nõustumine välistab ebaõigust.²⁰⁰

Sellest tulenevalt ei erine Eesti õigusdogmaatika Saksa omast selle poolest, et eksimus õigustava asjaolu piiride ulatuses seonduvalt patsiendi nõusoleku puudumisega lahendatakse KarS § 31 lg 1 järgi kui eksimus lubavas asjaolus. Samas on seonduvalt näiliku hädakaitsega lubavas asjaolus eksimuse korral, kui ei ületatud hädakaitse piire, nii Eesti kui Saksa õigusdogmaatika järgi kuuluvad lahendamisele koosseisueksimuse eeskirjade järgi, mis tähendab, et antud juhul on tegemist ehtsa õigusvastasusega.

Lubavas ehk õigustavas asjaolus eksimuse puhul puudutavalt kannatanu eeldatavat nõusolekut on Riigikohus seisukohal, et selline küsimus tuleb lahendada lähtuvalt KarS § 17, mis tähendab, et kui isik ei pea võimalikuks ega mööna kannatanu nõusoleku puudumist, siis isiku vastutus on välistatud, mille all peetakse silmas, et kui toimepanija ei pidanud vara valdaja vastuseisu televiisori äraviimiseks isegi mitte võimalikuks, siis kohaldatakse KarS § 17.²⁰¹ Kuna oli antud juhul tegemist vargusega, mille korral on üheks tunnuseks ebaseadusliku omastamise eesmärk, siis selline juhtum oligi lahendatud mitte KarS § 31 vaid KarS § 17 järgi kui koosseisueksimus.

Õigusdogmaatika poolt omaks võetud seisukohti illustreerivad hästi Riigikohtu lahendid.

Ühe kohtuasja asjaoludest tulenevalt anti isikut kohtu alla KrK § 120 lg 4 järgi süüdistuses selles, et ta katkestas kliinikus ebaseaduslikult ja patsiendi tahte vastaselt üle 12 nädala kestnud raseduse, mille tagajärjel oli põhjustatud kannatanule raske tagajärg - emaka perforatsioon soolekinnisti vigastusega, mis kuulub üliiraskete kehavigastuste hulka. Seoses sellega oli rikutud EV Sotsiaalministeeriumi 25.06.1993. a käskkirjaga kinnitatud "Raseduse kunsttehisliku katkestamise juhendi" nõudeid. Esmalt oli tehtud esimene operatsioon, millele andis kannatanu oma nõusoleku, kuid operatsioon ebaõnnestus, mistõttu oligi tehtud korduv operatsioon. Riigikohus lahendas seda asja lähtudes kaudse tahtluse määratlusest. Riigikohus leidis, et KrK § 120 redaktsioonist ei tulene nõue, et see kuritegu peab olema toime pandud ainult otsese tahtlusega. Kui dispositiooni kohaselt on nõutav eesmärgi olemasolu teo toimepanemisel või kui on nõutav millegi kindel teadmine (sõna teadvalt kasutamine), siis on tegemist otsese tahtlusega. KrK § 120 korral piisab subjektiivse koosseisu jaoks ka kaudsest tahtlusest. Seetõttu on kuriteo koosseis ka siis, kui arst peab võimalikuks, et patsienti ei ole teavitatud sellest, et

¹⁹⁹ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa. § 9 vnr. 22-25.

²⁰⁰ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 11 B II.

²⁰¹ RKKK 3-1-1-96-05.

esimene operatsioon ebaõnnestus ning patsiendilt ei olnud küsitud nõusolekut uueks operatsiooniks.²⁰² Tol hetkel kehtis 1992.a muudatustega kriminaalkoodeks, milles ei olnud eksimuse mõistet, kuigi õigusdogmaatikas oli see tunnistatud. Selle kaasuse lahendus sõltub sellest, kas lugeda eksimust eeldavas nõusolekus eksimuseks keelunormi suhtes või eksimuseks lubavas asjaolus. Kui tegu on keelatud tervikuna, siis tegemist keelueksimusega, kui on keelatud vaid üks tunnus teiste hulgas (koosseis ise deskriptiivne), siis kõne alla tuleb koosseisueksimus ja kohaldamisele tuleb eksimus lubavas asjaolus sel juhul kui isik eeldab ekslikult õigustavat asjaolu, mida tegelikult ei ole. KrK §-ga 120 on tegemist blanketse koosseisuga, süüteo pealkirjas väljend ebaseaduslik, koosseis ei ole kirjeldav. Ühelt poolt iseloomustab kogu tegu selline koosseisutunnus nagu ebaseaduslik, teisalt eeldas arst ekslikult, et tema tegu on õigustatud. Arst põhjendas oma tegu sellega, et operatsiooni tegemata jätmisel oleks patsiendi elu ja tervis ohus. Seepärast tuleb kõne alla ka hädaseisund. Juhul kui isik arvab, et luba on olemas, tuleb kohaldamisele siiski eksimus õigusvastasuse tasandil vastavalt KarS §-le 31 lg 1,²⁰³ sest eksimus puudutas nõusoleku olemasolu.

Järgmisest kohtuasjast tulenevalt tunnistati isik süüdi KarS § 263 p 1 järgi selles, et ta lõi Tallinna ööklubi ees tänaval ühel korral rusikaga näkku teist isikut ja üritas teda veel korduvalt lüüa. Riigikohus märgib, et vastastikuse kakluse näol on tegemist isiku teadliku eneseohustamisega, kus toimub ründaja ja kaitsja rolli pidev vahetumine, mistõttu nende tegevus ei ole käsitatav ründe tõrjumisena, millest tulenevalt puudub hädakaitseõigus. Edasi leiab Riigikohus, et karistusseadustikus sätestamata õigustavaks asjaoluks võib olla kannatanu nõusolek, mille all mõistetakse vabatahtlik õigushüve kahjustamise lubamine ja see võib olla õigustavaks asjaoluks, kui see oli eelnevalt antud ja kehtib õigushüve rikkumise hetkel. Ainult siis, kui toimepanija saab aru, et ta teeb rohkem kui kannatanu nõusolekut andes eeldas, on tema tegu õigusvastane. Juhul kui toimepanija arvab ekslikult, et kannatanu lubas tal teha algsest nõusolekust rohkem, tuleb teo toimepanija vastutuse küsimus lahendada KarS § 31 lg-s 1 sätestatud lubatavuseksimuse eeskirjade järgi.²⁰⁴ Sellest tulenevalt on Riigikohus seisukohal, et kui isik laiendab ekslikult õigustava asjaolu ulatust, siis on tegemist eksimusega lubavas asjaolus.

---

²⁰² RK 3-1-1-63-00, p. 7.4., 30. mail 2000.a.

²⁰³ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VII vnr. 338.

²⁰⁴ RKKK 3-1-1-60-10.

Kokkuvõtvalt võib väita, et nii Eesti kui ka Saksamaa karistusõiguses kehtivad nõusoleku andmisel õigusvastasuse tasandil rangemad nõuded võrreldes koosseisueksimusega.²⁰⁵

Teise kohtuasja materjalidest tuleneb, et kaks isikut tunnistati süüdi KarS § 274 lg 1 tunnustel selles, et nad kasutasid korteris politseiametniku suhtes vägivalda, lükkasid ta korterist välja ja surusid korteri ukse kinni, mille käigus jäi politseiametniku parem käelaba ukse ja uksepiida vahele, mille tagajärjel olid talle tekitatud kehavigastused. Riigikohus leidis, et need 2 toimepanijat teostasid ekslikult hädakaitset, kuna politseiametnikel oli õigus siseneda korterisse, kuna hädakaitseks õigustatud korteri elanik loobus oma hädakaitseõigusest. Õigustatud isiku loobumine oma õigusest tähendab, et hädakaitset ei saa teostada ka kolmandad isikud, sest ei ole aktsepteeritud olukord, kus osutatakse abi ilma isiku nõusolekuta. Toimepanijad olid teadlikud korteri elaniku nõusoleku puudumisest, mille tõttu ei kohaldu KarS § 17 lg 1 kohaselt koosseisueksimus. Vältimatu keelueksimus KarS § 39 lg 1 kohaselt ka ei tule kohaldamisele, sest kui toimepanijad pidasid õigustatuks hädakaitset teostada korteri elaniku tahte vastaselt, ei saa sellist eksimust pidada vältimatuks. Põhjenduseks on toodud see, et ründajad olid teadlikud korteri valdaja soovidest, millest nad pididki lähtuma. Seetõttu oli keelueksimus välditav.²⁰⁶ Riigikohtu poolt on seega lahendatud eksimus lubavas asjaolus puudutavalt näilikut hädakaitset nii koosseisueksimuse kui ka keelueksimuse eeskirjade järgi. Tõepoolest on koosseisueksimuse selline tunnus nagu võimalikuks pidamine puudus, sest ründe toimepanijad pidasid lähtuvalt asjaoludest võimalikuks, et tegemist ei ole õigusvastase ründega politseitöötajate poolt. Seetõttu ei tulegi kõne alla eksimus lubavas asjaolus, kuna ei ole täidetud selle eeldused.

Kohtuasja 3-1-1-33-05 materjalidest tuleneb, et esitati süüdistus KrK § 188 järgi selles, et isik, häirituna ühiselamu kõrvaltoast kostuvast lärmist, tungis ebaseaduslikult sellesse lukustamata tuppa eesmärgiga lärmitsejaid korrale kutsuda, kus sõimas toas viibinuid isikuid ebatsensuurset, ähvardas nad tappa ja lõi noaga vastu toa ust, peale mida võttis ta ühel isikul selja tagant kõrist kinni ja kägistas, tekitades sellega kaela piirkonda kergeid kehavigastusi ja ähvardas ka teisel isikul prillid katki lüüa. Riigikohus leidis, et sel juhul kui toimepanija luges end ekslikult hädakaitse seisundis olevat, ei saa sellist eksimust jätta õiguslikult arvestamata, vaid tuleb lähtuda KarS §-st 31, mille kohaselt eksimus välistab tahtluse, üksnes tõusetub küsimus toimepanija vastutusest ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest. Kuna on seadusega ei nähtud ette vastutust ettevaatamatuse tõttu kerge tervisekahjustuse tekitamise eest, tuleks toimepanijat

²⁰⁵ E. Hirsnik. Mõningatest karistusõiguslikest inimese surma põhjustamise, vabaduse võtmise ja kuriteo varjamisega seotud probleemidest. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus asjas 3-1-1-57-10 - Juridica, 2011/II, lk. 159; J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VII vnr. 332-333.

²⁰⁶ RKKK 3-1-1-91-09, p. 8.4, 23. november 2009.a.

õigeks mõista ka siis, kui asuda seisukohale, et ta luges end ekslikult hädakaitseisundis olevat.²⁰⁷

Järgmise kohtuasja materjalidest tuleneb, et esitati süüdistus KarS § 118 p 1 järgi selles, et isik lõi enda elukohas kannatanut noaga kõhtu ja tekitas talle eluohtliku tervisekahjustuse. Poole tunni möödudes lõi toimepanija noa ja kirvega ka teist kannatanut, põhjustades ka talle eluohtliku tervisekahjustuse. Kehavigastused olid tekitatud hädakaitstes, kui nimetatud isikud tungisid ilma loata toimepanija majja. Riigikohus leidis, et hädakaitseisund on välistatud juhul, kui isik eksib ründe või selle ohu olemasolus. Sellisel juhul võib olla tegemist eksimusega õigustavas asjaolus (KarS § 31 lg 1) ning isik võib vastutada ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest.²⁰⁸

Kohtuasjas 3-1-1-106-09 selgitab Riigikohus, et juhul, kui toimepanija pidas ekslikult maa kasutamist äriühingu loal lubatavaks, ei ole tegemist tahtlust välistava eksimusega KarS § 31 lg 1 mõttes, kuna ta ei eksinud faktilises asjaolus, vaid õiguslikus olukorras ehk äriühingu loa tähenduses ja selle õiguslikus mõjus. Sel juhul tuleb kohaldamisele KarS § 39.²⁰⁹

Seega on Riigikohus seisukohal, kui tegemist on näiliku hädakaitsega, kohaldamisele tuleb KarS §31, seda nimelt siis kui kõne alla tuleb eksimus näiliku hädakaitse kui lubava asjaolu olemasolus. Samas kui tegemist on eksimusega hädakaitse ulatuses ehk õigustatuse olemasolus või ulatuses, mille korral on ületatud hädakaitse piirid, siis kohaldamisele tuleb lubatavuseksimus ehk kaudne keelueksimus vastavalt KarS §39. Kui kuriteo üheks tunnuseks on ebaseaduslikkus, siis kohaldamisele tuleb koosseisueksimus KarS §17 järgi. Eeldatavas nõusolekus eksimuse puhul on Riigikohus seisukohal, et kohaldamisele tuleb KarS §31, seda nii nõusoleku olemasolus kui ka selle ulatuses. Kuigi eksimus õigusvastasuse tasandil on reguleeritud eraldi KarS §-ga 31, kuid see ei lahenda probleemi täielikult, kuna tekib küsimus selle paragrahvi realiseerumisest praktikas. Eristamiskriteeriumiks on siin aga sama: kui on tegemist eksimusega keelunormis ehk õigustatuse olemasolus või ulatuses, siis kõne alla tuleb keelueksimus, kui eksimus asjaolus siis koosseisueksimus ja kui eksimus õigustavas asjaolus siis eksimus lubavas asjaolus. Lisaks sellele on siin reegliski ka see, et kui tegemist teole hinnangu andmisega, siis jutt on keelueksimusest.

---

²⁰⁷ RKKK 3-1-1-33-05, p.11, 1. juuni 2005.a.

²⁰⁸ RKKK 3-1-1-17-04, 25. märts 2004.a.

²⁰⁹ RKKK 3-1-1-106-09, 28. detsember 2009.a.

3.1.3.Vastupidine eksimus lubavas asjaolus

KarS §-s 31 lg 2 on välja toodud lubavas asjaolus vastupidise eksimus mõiste, mille kohaselt eksib isik mitte teo õigusvastasuses vaid vastupidi õiguspärasuses. On tegemist eksimusega faktilises asjaolus, mis puudutab teo lubatavust, mil isik ei tea lubava asjaolu olemasolu.²¹⁰

Õigusvastasust välistavad asjaolud on olemas, kuid isik ei tea neid, mille tõttu ei ole tema tegu suunatud tagajärjele, mida õiguskord hukka mõistab nt. isik purustab kiviga aknaklaasi, ja ise teadmata päästab toas oleva isiku elu, kes on teadvusetus seisundis toru lekkimisest tingitud gaasimürgitusest.²¹¹

Sel juhul oleks ebaõiglane karistada isikut lõpuleviidud süüteo eest, sest kuigi oli tahtlus suunatud süüteo toimepanemisele, kokkuvõttes ei ole tekitatud tagajärg hukkamõistetav. Seetõttu käsitleb seadusandja antud teo karistatavaks katsena.

Lõpuleviidud süütegu nõuab nii teo kui ka tagajärje taunitavust, ja kui puudub tagajärje taunitavus, siis on tegemist katsega.²¹²

3.2. Eksimuse kohaldamine süü tasandil

3.2.1.Keelueksimuse mõiste

KarS §-s 39 on keelueksimus määratletud kui eksimus teo keelatuses. Vastavalt KarS § 39 lg 1 puudub isikul süü, kui ta ei saa aru oma teo keelatuses, kusjuures on selline eksimus toimepanijale vältimatu. KarS § 39 lg 2 kohaselt võib kohus kergendada karistust, kui eksimus on välditav.

Sellest tulenevalt on keelueksimuse tunnusteks teo keelatuses arusaamise puudumine ja arusaamise puudumise vältimatus. Kui need kaks tunnust on täidetud, siis toimepanija tegudes puudub süü, ja seega ka süüilisus süüteo toimepanemises. Kui on täidetud vaid esimene tunnus - arusaamise puudumine ja teise tunnuse asemel on täidetud tunnus arusaamise välditavus, siis

---

²¹⁰ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VII vnr. 56.

²¹¹ M. Ernits jt. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused, §30/6.

²¹² J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. VII vnr. 59.

kergendatakse karistust. Sellest tulenevalt määratletakse keelueksimust kui teo keelatuses arusaamise puudumist selle vältimatuse korral. Esikohal on sarnaselt koosseisueksimuse ja õigusvastasuse tasandil eksimusega intellektuaalne element. Tegelikult on piisav intellektuaalse elemendi, s.o võimalikuks pidamise puudumisest.

Keelueksimuse puhul tuleb teada vaid keeldu, samas kui sellel tõigal, kas tegu on karistatav või mitte ei oma tähendust. Keelueksimuse puhul ei tohi samastada ebaõiguse teadmist tahtlusega, kuna tahtluse objektiks on koosseisus sisalduv ebaõigus, samal ajal kui ebaõiguse teadmisel on kogu teo ebaõigus. Nagu koosseisueksimuse puhul võib keelueksimust puudutada mitteteadmist või väärettekujutust, kusjuures esimese puhul loetakse keelunormi mitteteadmist ja väärettekujutuse puhul peetakse silmas, et oma käitumist loetakse õiguspäraseks.²¹³ Seega läheb piir käitumisharjumuse ja õigusteadmisega vahel. Kui toimepanija saab valesti aru keelunormi olemasolust või ulatusest, siis on tegemist keelueksimusega.²¹⁴

Selguse huvides tuleb vahet teha keelueksimuse ja lubatavuseksimuse vahel. Esimese puhul on tegemist siis, kui toimepanija ei tea keelunorme. See puudutab valdavalt harukaristusõigust, mille tundmist on raskendatud selle valdkonna eripära tõttu ja välismaalasi, kes kasvavad üles teises õigusruumis. Lubatavuseksimuse puhul eksib isik oma teo õigustuse olemasolus või ulatuses või õigustuse eeldustes, millest tulenevalt puudutab see valdavalt õigusvastasuse tasandit. Praktilist tähendust keelueksimuse ja lubatavuseksimuse eristamises ei ole, kuna nii keelueksimuse kui ka lubatavuseksimuse puhul on õigusjärelm samasugune - isikut karistatakse teo eest vaid selle vältimatuse korral. Samas on aga selle eristamisel oluline tähtsus otstarbekuse kaalutlustest lähtuvalt. Nimelt kui lubatavuseksimust nt varguse toimepanemiselt tabatud poisi füüsiliselt karistamine lahendada kui eksimus lubavas asjaolus, siis on see karistatav vaid siis kui selle toimepanemise eest ette nähtud ettevaatamatusdelikt, millest tulenevalt selle puudumisel vabastatakse toimepanija karistusest nt. kergete kehavigastuste tekitamisel. Sama tuleb kõne alla ka siis kui on ületatud hädakaitse piire, nt eetilise piirang. Tegemist on siis karistatavaga kui on olemas ettevaatamatusdelikt. Keelueksimuse regulatsiooni eelis seisneb aga selles, et tegu on alati karistatavaga välja arvatud kui eksimus on toimepanijale vältimatu. Seega, kui on rikutud eetilist piirangut või pekkstud poiss kasvatuslikel eesmärkidel peale tema tabamist, siis keelueksimuse reeglit kohaldades võetakse toimepanija vastutusele isegi siis kui on tekitatud kerget kehavigastusi. Seetõttu on vajalik eriti tähtsate valdkondade paigutamist keelueksimuse regulatsiooni valdkonda isegi siis kui on tegemist õigusvastasuse tasandiga. Seoses kannatanu

²¹³ K. Kühl. Karistusõigus. Üldosa, § 12 vnr. 28-29; J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 39/4.

²¹⁴ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, §20 B II.

nõusoleku kui õigusvastasust välistava asjaoluga võib väita, et selle puhul on regulatsioon üksikasjades läbi töötatud ja sellele on kohaldatavad reeglid sama ranged kui keelueksimuse puhul. Seepärast kui analüüsida ettevaatamatuse ja vältimatuse mõisteid puudutavalt eksimust siis vältimatuse kohta käivad reeglid on rangemad võrreldes ettevaatamatuse omaga.

Kohtuasjas 3-1-1-92-05 sedastas Riigikohus, et keelueksimus tähendab seda, et isik ei saanud aru, et autoga ei tohi sõita väljaspool selleks ettenähtud teid. Seejuures ei piisa, et isik ei teadnud õigusliku konkreetset seadusesätet. Esikohal on siin küsimus, kas isik saab aru teo materiaalsest õigusvastasusest, s.o sellest, et teatud tegevus on keelatud. Vältimatu keelueksimus on välistatud, kuna keeld sõita järveluidetele puude alla on ilmne ja üldarusaadav.²¹⁵

Sama seisukohta väljendas Riigikohus ka kohtuasjas 3-1-1-95-05, millele vastavalt ei ole erinevalt koosseisueksimusest keelueksimuse puhul tegemist mitte eksimusega süüteokoosseisuga hõlmatavas faktilises asjaolus, vaid mingi keelava õigusnormi sisuks oleva keelu olemasolus.²¹⁶

Pakub huvi ka Riigikohtu lahend, mille tähelepanu keskmes on unimaguna ebaseaduslik kasvatamine. Kohtuasja asjaoludest tuleneb, et Sinisalu oli süüdi mõistetud KarS § 188 alusel, kuna ta kasvas temale kuulvas dendraariumis teadusliku uurimise eesmärgil ühte kanepitaime ilma vastava loata. Maakohus mõistis Sinisalu õigeks, kuna puudusid tõendid selle kohta, et ta oleks antud kanepitaime kasvatanud narkootilise aine saamise eesmärgil, peale selle ei teadnud Sinisalu, et ühe kanepitaime kasvatamine teaduslikel eesmärkidel on keelatud. Riigikohus on seisukohal, et teiste asjaolude kõrval tuleb arvestada ka isiku objektiivselt ebaseadusliku käitumise ulatust ja intensiivsust. Mida vähemintensiivsem on isiku käitumisega põhjustatud kahju või oht keelunormiga kaitstavale hüvele, seda vähem on alust eeldada, et isik oleks pidanud oma teo õiguspärasuses kahtlema. Edasi viidab Riigikohus PS §-s 11 välja toodud proportsionaalsuse põhimõttele, seoses millega oleks vaja antud juhtumi puhul tuvastada, kas isiku huvid ja avalik huvi on omavahel tasakaalus, st kas põhiõiguste kitsendused on proportsionaalsed.²¹⁷ Lahenduse otsimisel tuleb seaduse teksti taga osata näha väärtusi sisaldavaid asjaolusid, mis aitavad jõuda võimalikult õigusele vastava otsustuseni.²¹⁸ Õigluse ideel on oluline koht ka tõlgendusmeetodi valikul, mis lähtub sellest, milline meetod on sobiv

²¹⁵ RKKK 3-1-1-92-05, p.8, 10. oktoober 2005.a.

²¹⁶ RKKK 3-1-1-95-05.

²¹⁷ RKKK 3-1-1-85-04.

²¹⁸ R. Narits. Eesti õiguskord ja väärtusjurisprudents. – Juridica, 1998/1, lk. 4.

vahend, et paremini õiguse sisemist ideed tabada.²¹⁹ Seega on Riigikohus seisukohal, et antud juhtumi lahendamisel tuleb subsumptsiooni abil saadud tulemusi korrigeerida proportsionaalsuse printsiibi kaudu sisustatud õigluse printsiibi varal.

Sellise kaasuse pinnalt²²⁰ on aga puudutatud ka probleem karistusseaduse ja blanketse normi vahekorra, mis on aktuaalne koosseisueksimuse puhul – kas peab eksimus puudutama karistusnormis või blanketse normis sisalduvat keeldu. Valdav seisukoht on, et tahtlus peab hõlmama ka blanketset normi. Õigesti märkis Riigikohus, et selle kaasuse puhul tuli tuvastada: „kas ja kuivõrd oleks kõnealuse eksimuse vältimist raskendanud Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seaduse üldisest kontekstist irduv § 3 lg 2 esimene lause, mille kohaselt on kanepi kasvatamine keelatud "narkootilise aine valmistamise eesmärgil“.²²¹ Jutt on siin tahtluse liigist. Kui tahtluse elemendiks on eesmärgi seadmine nii nagu see on toodud blanketse normis, siis on tegemist kavatsusega. Kavatsuse all tuleb mõista üleulatuvat tahet, mille kohaselt ei ole objektiivne ja subjektiivne koosseis kongruentsed: subjektiivne külg on suurema ulatusega kui objektiivne. Taolisi delikte võib nimetada üleulatuva tahtega deliktideks.²²² Sellest tulenevalt peab tahtlus hõlmama ka teo eesmärki, nii nagu see on nt. varguse puhul, kus üheks tunnuseks on ebaseadusliku omastamise eesmärk. Koosseisu tasandil aga sellist kaasust ei olnud võimalik lahendada, kui lähtuda süüteos toodud tunnusest *ebaseaduslik*, kuna see tunnus hõlmab kogu süütegu ja sel juhul on tegemist keelunormiga, mis välistab aga vastutust vaid sel juhul, kui see on toimepanijale vältimatu. Seepärast oleks õiglasem blanketse normi olemasolul arvestada seda, et tahtlus peab hõlmama kõiki selles normis toodud tunnuseid, ka eesmärki. Puudutavalt unimaguna kaasust on võimalik sel juhul lahendada vastutuse küsimust ka koosseisu tasandil, kui lähtuda sellest, et tahtlusega ei olnud hõlmatud üks tunnus – eesmärk.

Asja edasisel läbivaatamisel leidis ringkonnakohus, et selline eksimus, mille korral on ühe kanepitaime kasvatamine teaduslikel eesmärkidel lubatud, oli toimepanijale välditav, kuna Sinisalu teadis, et kanepitaime kasvatamine on Eestis ebaseaduslik, kusjuures viitas ringkonnakohus Riigikohtu lahendile, kus on välja toodud, et kui isik puutub kokku mingi valdkonnaga, siis ta peab teadma selle valdkonda reguleerivaid karistusõigusliku tähendusega akte. Riigikohus ei vaidlustanud ringkonnakohtu põhjendusi, samas viitas sellele, et seadusandlus oli muudetud, pidas uue seaduse karistust kergendavaks ja selle alusel mõistis Sinisalu õigeks.²²³

²¹⁹ M. Linntam. Õigluse idee kui argument Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. - Juridica, 2002/I, lk. 5-6.

²²⁰ RKKK 3-1-1-85-04.

²²¹ RKKK 3-1-1-85-04.

²²² E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 7 B.

²²³ RKKK 3-1-1-73-05, 31. august 2005.a.

Seoses ülaltooduga peab töö autor vajalikuks aga märkida, et isiku mingi valdkonnaga kokkupuutumist võib käsitleda mitmeti. Isik võib pidevalt või pikema ajavahemiku jooksul tegutseda mingis valdkonnas, teisalt see kokkupuutumus võib olla juhusliku ja lühiajalise iseloomuga nagu seda unimaguna kaasuses.

Eesti karistusõigusdogmaatikas on leitud, et kanepitaime kasvatamisel peab olema hõlmatud ka selle eesmärk – nii nagu see blanketse normis on toodud, s.o kavatsusega valmistada taimest narkootilist ainet.²²⁴

Seega on eesmärgi olemasolu blanketse normis lahendatud nagu ka teiste deliktide puhul, mis on vahetult toodud karistusseadustiku eriosas, kus teo eesmärk peab olema hõlmatud ka tahtlusega, nt KarS § 222, 223, 333.²²⁵

3.2.2. Keelueksimuse vältimatus

KarS § 39 lg 1 kohaselt on keelueksimus ainult siis vabandata, kui see on toimepanijale vältimatu. Peale seda, kui on tuvastatud keelueksimus, tuleb kindlaks teha selle vältimatus. Ainult sel juhul ei saa ebaõigust ette heita selle toimepanijale.²²⁶ Selles suhtes täiendab antud seadusesätet KarS § 17 lg 3, mille kohaselt ei välista seaduse mittetundmine tahtlust, mis omakorda tähendab, et tegu pannakse toime tahtlusega, kuid seda ei saa arvata süüks selle toimepanijale.

Sellest tulenevalt tuleb kindlaks teha vältimatuse tunnuseid. Saksa kirjanduses tuuakse välja et vältimatuse tunnus peab vastama järgmistele elementidele. Esiteks peab toimepanija pidama nõu oma südametunnistusega. Teiseks peab toimepanija pöörduma õiguse asjatundja poole, et küsida nõu ja kui positiivne vastus on saadud, vaid sel juhul võib väita, et eksimus on vältimatu. Seejuures tuuakse välja ka see, et isikul peab olema põhjus asjatundja poole pöördumiseks. See puudutab neid isikuid, kes tegelevad mingi asjaga teatud valdkonnas, mis on õiguslikult reguleeritud.²²⁷ Kui need nõuded ei ole täidetud, siis eksimus on vältimatu vaid sel juhul, kui õigusnõu hankimine ei oleks seda kõrvaldanud.²²⁸

²²⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 188/2.3.3.

²²⁵ *Ibid.*, § 222, 223, 333.

²²⁶ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). KarSK § 39/7.

²²⁷ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa, § 18 B.

²²⁸ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa. § 13 vnr. 60-62.

Vältimatuse tuvastamise alguseks on see hetk, millest alates isikul tekib kahtlus oma teo võimalikus keelatuses.²²⁹ Kui selline kahtlus heidetakse kõrvale ja kokkuvõttes paneb isik toime süütegu, siis ta ei saa viidata sellele, et ta ei teadnud tegelikku olukorda.

Sarnaselt Saksa õigusdogmaatikaga on Eesti sellel seisukohal, et isik, kes tegutseb teatud valdkonnas, peab teadma õiguslikku regulatsiooni; samuti see, et isik peab esmalt pidama nõu oma südametunnistusega; seejärel küsima nõu asjatundja käest; võimalikule teo keelatusel võib osutada ka võimalik kahju tekitamine teistele isikutele.²³⁰

Puudutavalt vältimatuse mõistet leidis Riigikohus, et esmalt tuleb hinnata, kas isikul oli objektiivselt põhjust kahelda teo õiguspärasuses, kusjuures on vaja arvestada ka isiku objektiivselt ebaseadusliku käitumise ulatust ja intensiivsust. Mida vähem intensiivsem on isiku käitumisega põhjustatud kahju või oht kaitstavale hüvele, seda vähem on alust eeldada, et isik oleks pidanud oma teo õiguspärasuses kahtlema. Lisaks sellele tuleb arvesse võtta, kas õigusliku olukorra kontrollimisel oleks see kõrvaldanud eksimuse.²³¹

Järgmises kohtulahendis märgib Riigikohus, et mootorsõiduki juhina pidi toimepanija tundma liiklusalast regulatsiooni, mis näeb ette, et mootorsõidukid, välja arvatud eritalituse sõidukid, ei või sõita, peatuda ega parkida väljaspool teed kohtades, mis ei ole ette nähtud mootorsõidukite liikluseks.²³²

Sama seisukohta kordas Riigikohus ka lahendis, mille asjaoludest tulenevalt oli isik süüdistatud KarS § 372 lg 1 järgi selles, et ta tegutses tegevusloata valdkonnas, kus tegevusluba on nõutav. Antud juhul tegeles isik akupunktuuri ehk nõelravi osutamisega. Riigikohus leidis, et isegi siis, kui isik oli teadlik või mitte tegevusloa vajalikkusest, oli see aga kergesti välditav ja ei anna seetõttu alust KarS § 39 lg 2 ja § 60 alusel karistust kergendada.²³³ Selles lahendis tuli Riigikohus järeldusele, et isegi siis, kui eksimus oli välditav, karistuse kergendamiseks peab olema aga alus – isegi välditav eksimus peab olema põhjendatud.

---

²²⁹ J.Sootak. Karistusõigus. Üldosa, VIII vnr. 104.

²³⁰ *Ibid.* vnr. 105-108.

²³¹ RKKK 3-1-1-85-04.

²³² RKKK 3-1-1-92-05.

²³³ RKKK 3-1-1-46-06, p.23, 29. juuni 2006.a.

Järgmises kohtuasjas pidas Riigikohus üldtunnustatud seisukohaks, et isikutelt, kes puutuvad kokku valdkonnaga, mida reguleerivad normid on karistusõiguslikult tagatud, eeldatakse vastava valdkonna regulatsiooni tundmist.²³⁴

Riigikohtu hinnangul eksimus selles, et juhiloa kehtivuse lõppemisel on mootorsõiduki juhtimisõigus siiski kehtiv, on keelueksimus KarS § 39 tähenduses ja sellisena on välditav. Kuna maakohus arvestas sisuliselt eksimust karistuse mõistmisel, mistõttu arvestades mõistetud karistuse suurust, Riigikohus ei pidanud võimalikuks mõistetud karistust KarS § 60 alusel vähendada. Samuti märkis Riigikohus, et isik, kellel on lahendamata kohtuvaidlus juhiloa taastamise üle, ei saa tugineda vältimatu keelueksimusele.²³⁵

Järgmise kohtuasja asjaoludest tulenevalt tunnistati isikut süüdi selles, et ta pani ajavahemikul 2005. a lõpust 2006. a alguseni Haanja Looduspargi piiranguvööndis asuval Lakesoo kinnistul toime ebaseadusliku metsaraie, kusjuures raie oli teostatud alla lubatud alammäärade. Alammäärad olid kehtestatud metsaseaduse alusel välja antud keskkonnaministri määrusega.

Riigikohus leidis, et tahtluse saab välistada üksnes süüteokoosseisule vastava asjaolu mitteteadmise vastavalt KarS §-le 17 lg 1,2, mitte aga seaduse mitteteadmise vastavalt KarS § 17 lg 3. Puudub alus, et toimepanija ei teadnud mõnda KarS § 356 lg 1 kohaselt koosseisu faktilist asjaolu. Kui toimepanija arvas ekslikult, et rinnaspindala alammääradele vastavuse kontrollimisel tuleb arvesse võtta puistu kõigi rinnete puid, ja eksis seetõttu lubatud raie ulatuses, polnud tegemist mitte eksimusega süüteokoosseisu asjaoludes KarS § 17 lg 1 kohaselt, vaid eksimusega teo keelatuses KarS § 39 kohaselt. Selline eksimus oli kergesti välditav ega välista seetõttu teo süülisust. Lisaks sellele arvestas Riigikohus, et toimepanijal on 27 aasta vältel kogemused metsa majandamisel, mistõttu ei saanud keskkonnaministrimäärusega tutvumine ja sellest arusaamine olla ülejõukäiv.²³⁶ Selles lahendis eristas Riigikohus keelueksimust lubatavuseksimusest selles mõttes, et kui isik, teostades oma eeldatavat õigust väljub selle piiridest, s.o eksib ulatuses, siis on tegemist keelueksimusega. Kui võrrelda sellist kaasust kohtuasjaga 3-1-1-95-05, kus toimepanija metsaraiet teostades eksis oma talu piirides, siis tema tegusid olid käsitletud kui koosseisueksimus KarS §17 mõttes, kuna isik eksis faktilises asjaolus. Antud juhul eksimus puudutas keelunormi ulatust, seetõttu on sel juhul tegemist lubatavuseksimuse ehk keelueksimusega. Käesolevas asjas teadis toimepanija metsa raiumise piirangut, kuid eksis selle ulatuses.

²³⁴ RKKK 3-1-1-32-10, p. 3, 4, 7. mai 2010.a.

²³⁵ RKKK 3-1-1-18-10, p.7, 8, 13. mai 2010.a.

²³⁶ RKKK 3-1-1-35-08, p. 16, 17, 3. oktoober 2008.a.

Huvi pakub Riigikohtu lahend, mille asjaoludest tulenevalt esitati isikule süüdistus KrK § 136 lg 2 järgi selles, et ta laenutas ajavahemikus 1993 - 1995.a autori kirjaliku loata ettevõtluse eesmärgil autoriõigusega kaitstud mängufilmide ebaseaduslike koopiade videokassette, millega oli rikutud Autoriõiguse seaduse § 77 lg 3. Riigikohus leidis, et kuriteo subjektiivsest küljest oli isik võimeline lähtuvalt oma isikuomadustest mõistma oma tegude õigusvastast olemust. Tegevuse süüksarvamisel on hõlmatud aeg, mil aktiivselt toimus kriminaalseaduse areng autoriõiguse valdkonnas. Lahendis oli viidatud ka PS §-le 39, mille kohaselt on igal isikul võõrandamatu õigus oma loomingule ja vastavalt sellele igäüks on kohustatud oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.²³⁷ See lahend oli tehtud veel tol ajal kehtinud kriminaalõiguse printsiipidest lähtuvalt, mis oli neoklassikalise süüteomõiste mõju all, millega seoses oli peamiseks kriteeriumiks eksimuse üle otsustamisel, kas isik oli võimeline seadusega tutvuma.

Kohtuasja materjalidest lahtuvalt karistati isikut Liiklusseaduse § 74¹⁹ järgi selle eest, et ta, olles alkoholijoobes, juhtis 9. juulil 2005. a Tartus sõiduautot. Riigikohus leidis, et maakohus kohaldas ebaõigesti materiaalõigust välistades subjektiivse külje KarS § 39 lg-le 1 tuginedes, kuna KarS § 39 reguleerib keelueksimusega seonduvat, kas isik saab aru, et antud juhul joobes juhtimine on keelatud, ning välistab isiku süü vältimatu keelueksimuse korral. Subjektiivse koosseisu kontrolli raames tuleb lahendada küsimus, kas isik sai aru, et ta juhtis mootorsõidukit joobeseisundis ja tahtis või vähemalt mõõnis seda, või kui ta ei pidanud end joobes olevaks, siis kas ta oleks piisavalt hoolika käitumise korral pidanud aru saama, et ta on joobeseisundis.²³⁸

Riigikohtu praktikas oli ka kohtuasi seoses väidetava eksimusega erakonna juhatuse tegevuses, kes ei teadnud piirangut, mille kohaselt on erakonnale laenu võtmine lubatud vaid krediitiasutuselt. Erakonna juhatuse liikmed olid teadlikud erakonnaseaduses sisalduvast regulatsioonist, kuid leidsid, et otsest keeldu seadus ei sisalda. Riigikohus leidis, et kahtluse tekkimisel oma tegevuse õiguspärasuses oli erakonnal võimalik pöörduda nõu saamiseks näiteks õigusnõustaja või korrupsioonivastase seaduse kohaldamise erikomisjoni poole, mida aga ei tehtud. Seetõttu nõustub kolleegium ringkonnakohtu tuvastatuga ja leiab, et süüdistatav ei olnud teo toimepanemisel vältimatus keelueksimuses KarS § 39 lg 1 tähenduses, mis välistaks tema

---

²³⁷ RK 3-1-1-86-98, 25. augustil 1998.a.

²³⁸ RKKK 3-1-1-143-05, 9. veebruar 2005.a.

vastutust. Kuigi KarS § 39 lg 2 näeb ette võimalust kohaldada välditava keelueksimuse korral KarS § 60 sätteid, ei näe kolleegium käesolevas asjas selleks alust.²³⁹

Kokkuvõtvalt võib väita, et Riigikohtu seisukoht seoses keelueksimusega on järgmine:

- 1) Kui isik tegutseb teatud valdkonnas, mida reguleerivad õigusnormid on karistusõiguslikult tagatud, eeldatakse, et isik peab olema teadlik vastava valdkonna õiguslikust regulatsioonist. Sel juhul ei tule kõne alla keelueksimuse vältimatus.
- 2) Keelueksimuse tuvastamise algpunktiks on isiku kahtlus oma õiguspärases käitumises, kusjuures peab isikul olema objektiivne põhjus kahelda, kas võiks olla tegemist õigusvastase teoga.
- 3) Eksimisel oma teo keelatuses tuleb arvestada objektiivselt ebaseadusliku käitumise ulatust ja intensiivsust. Kui oht või kahju kaitsvale hüvele on vähem intensiivne, seda vähem alust kahelda teo õiguspärasuses.
- 4) Kui tekib kahtlus teo õiguspärasuses, tuleb pöörduda nõu saamiseks õigusnõustaja poole.
- 5) Tuleb arvesse võtta, kas õigusliku olukorra kontrollimine oleks kõrvaldanud eksimuse.
- 6) PS §39 lähtuvalt on igaüks kohustatud oma õiguste ja vabaduste kasutamisel arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi. Kui on võimalus, et tegu võib osutada kahjulik mõju teiste isikute hüvedele, siis on põhjus teo õiguspärasuses kahtluse tekkimiseks.
- 7) PS § 11 tulenevalt isiku tegudes keelueksimuse tuvastamisel tuleb arvestada proportsionaalsuse põhimõttega, kas isiku huvid ja avalik huvi on omavahel tasakaalus, st kas põhiõiguste kitsendused on proportsionaalsed. See printsiip on adresseeritud aga peamiselt riigivõimule.

Peale välja toodud Riigikohtu peamiste seisukohtade tuleb ka märkida, et keelueksimuse puhul on teadmise tasand astmestatav. Ühelt poolt teadmise tasand võetakse arvesse teo vältimatuse või välditavuse kindlaksmääramisel, ja teiselt poolt isiku karistuse kergendamisel KarS §60 kohaselt. Kui eksimus oli toimepanijale kergesti välditav, siis ei saa kõne alla tulla karistuse kergendamine.

Kui keelueksimuse puhul on võtmekohad enam vähem lahendatud, siis lubatavuseksimuse puhul see nii ei ole. Keelueksimuse puhul on reeglina tegemist planeeritud ja eesmärgipärase tegevusega, mistõttu isikul on alati võimalus järelemõtlemiseks ja kaalumiseks. Kui isik tegeleb mingi inimtegevuse valdkonnaga, on loomulik, et ta peab olema teadlik õiguslikust regulatsioonist selles valdkonnas, või välismaalane, kes külastab mingit riiki, peab teatud määral

---

²³⁹ RKKK 3-1-1-67-09, p. 10, 24. september 2009.a.

teadma rahvakultuuri ja traditsioone, millest lähtuvalt erineb mõnes valdkonnas ka õiguslik regulatsioon, kusjuures tuleb märkida, et on vajalik teada nimelt kultuuri, mitte seadusi, kuna jutt on üldtunnustatavatest keelunormidest ehk primaarnormidest.

Saksa kohtupraktikas on keelueksimuse vältimatusele esitatud ka üsna ranged nõuded võrreldes hoolsusnõuetega, mis esitatakse ettevaatamatusdeliktide puhul. Nõuded on liiga kõrged kui arvestada seda, et isik peab esmalt kontrollida, kas tegu on keelatud ja lisaks sellele veenduma ka selles, kas tegu on vastavuses südametunnistuse ja väärtushinnangutega.²⁴⁰

Lubatavuseksimuse puhul seoses hädakaitsega, kus kõne alla tuleb eksimus oma eeldatava õiguse olemasolus, ulatuses või täidetud eelduste osas, on olukord veel komplitseeritum, kuna ei ole isikul võimalust pöörduda õigusnõustaja poole, sest otsus tegutsemiseks peab olema vastu võetud kiiremas korras. Seejuures ei pea kaitsja riskima sellega, et tema kaitse hilja jääks.²⁴¹ Näiteks kui isik tegutseb hädakaitstes, siis on tegemist tegelikult mitte niivõrd mõtlemisega, kui võrd reflektiivse ja instinktiivse tegevusega. Mõtlemine on siin teisejärguline, sest kõik sõltub tegude kiirusest. Peamine rõhk on siin töö autori arvates mitte väärtushinnangutel, vaid ellujäämise instinktidel, seda küll ainult siis, kui on elu ja tervis tegelikult ohus.

Seoses selle küsimusega pakub huvi Riigikohtu lahend, mille asjaoludest tulenevalt süüdistatav, olles hädaseisundis, lõi kannatanut temalt äsja äravõetud puuteibaga korduvalt pea piirkonda, mille tagajärjel tekkis isikul aju-kolju tõmprauma, mis põhjustas tema surma. Kui ringkonnakohus leidis, et süüdistatav tegutses hädakaitse piirides, valides vahendi, mis oli sobiv ründe lõpetamiseks, ja teise vahendi puudumise tõttu ka säästev, siis Riigikohus tuli järeldusele, et süüdistatav pidi lööma puuteibaga mitte kuhu tahes, vaid kasutama vahendit säästlikumal viisil ja lööma mitte pea vaid teistesse kehapiirkondadesse. Sel alusel on Riigikohus seisukohal, et antud juhtumil olid ületatud hädakaitse piire.²⁴² Võttes aluseks selle kohtuasja asjaolusid, tuleb nõustuda, et kui toimepanija, isegi siis kui ta on hädakaitseisundis, lööb puuteibaga kannatanut vähemalt kaks korda pea piirkonda, kes on sel hetkel relvitu, siis on tegemist hädakaitse piiride ületamisega ja sel juhul on tegemist eksimusega lubava asjaolu ulatuses. Kuigi pole vaja hädakaitse puhul arvestada hüvede proportsionaalsusega²⁴³, kehtib ründaja võimaliku säästmise printsiip, mida kohaldades võib raudtoruga ründajat pähe lüüa vaid peale seda kui sellega

²⁴⁰ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, § 13 vnr. 61.

²⁴¹ *Ibid.*, § 6 vnr. 104.

²⁴² RKKK 3-1-1-34-08, 20. juuni 2008.a.

²⁴³ K. Kuhl. Karistusõigus. Üldosa, § 7 vnr. 11.

ähvardamine ja kerged löögid ei avaldanud mõju.²⁴⁴ Kui toimepanija väljus õigustava normi ulatusest, ja pidas seda õigustatuks, siis on tegemist keelunormi rikkumisega ja seega on tegemist lubatavuseksimusega ning kohaldamisele tulevad keelueksimuse eeskirjad KarS §39 kohaselt. Keeld kujutab endast reeglit, ja eranditesse sellest reeglist tuleb suhtuda tõsidusega, muidu keeld kaotab oma preventiivse rolli.²⁴⁵ Sama kehtib ka, kui toimepanija eksis lubatava asjaolu eeldustes. Sellest tulenevalt ei ole tähendust isiku vastutusele võtmisel kas ta eksis lubava asjaolu ulatuses või eeldustes. Käsitletakse eksimust lubava asjaolu olemasolus, kui keelueksimust.

Kuna hädakaitsega seotud juhtumite puhul on tegemist erakorralise olukorraga, siis nõuded teadmise taseme kohta peavad siiski olema kergemad võrreldes keelueksimuse omadega, kus isik võib läbi mõelda oma tegevust. Hädakaitse puhul see on aga valdavalt arvestatav hädakaitseõpetuse läbitõotatusest lähtudes, mis lähtub sellest, et kui isikul oli võimalus säästlikumalt kasutada vahendeid ja see oli ka selle isiku võimes, siis tuleks seda võimalust ka kasutada. Seda on arvestatud ka seadusandluse tasandil, nimelt KarS §28 lg 2 kohaselt on hädakaitse piiride ületamisega tegemist siis, kui toimepanija tegutses kavatsuse või otsese tahtlusega. Seega ei ole vastutusele võtmiseks piisav, kui toimepanija pidas tagajärje saabumist võimalikuks ja suhtus sellesse ükskõikselt, peab olema ka heakskiit või leppimine sellega. Selliste küsimuste käsitlemisel ei mängi aga Riigikohtu praktikast lähtuvalt õpetus eksimusest olulist rolli. Kõik lahendatakse lähtuvalt kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemisest, kuigi õpetusel eksimusest võiks olla ka tähendust õiguse suunamisel õigluse poole.

---

²⁴⁴ *Ibid.*, vnr. 105.

²⁴⁵ *ibid.*, § 6 vnr. 9.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärk on eksimuse karistusõigusliku tähenduse avamine Riigikohtu praktika abil, karistusõigusdogmaatikas tunnustatud seisukohtade ja Riigikohtu lahendite analüüs ja nende võrdlus, samuti koosseisueksimuse, eksimuse lubavas asjaolus ja keelueksimuse eristamine õigusdogmaatikas ja ka Riigikohtu praktikas.

Eksimuse mõiste tekkis esialgu Rooma õiguses, kus tunti faktilist ja juriidilist eksimust. Pärast seda eksimuse mõiste kadus karistusõigusest. Eksimuse mõiste tuli õigusesse jälle seoses esimeste Euroopa karistusseadustike vastuvõtmisega, mis sisaldasid paremal juhul vaid faktilise eksimuse ehk koosseisueksimuse, keelueksimuse oli aga neile tundmatu. Seevastu, karistusõiguses kehtis põhimõte, et seaduse mittetundmine ei vabasta vastutusest, mis täielikult välistas keelueksimuse mõiste karistusõiguses.

Mis puudutab eksimuse mõistet arengu Eestis, siis esialgu eksimuse mõiste oli sätestatud 1845.a Vene Nuhtlusseadustiku vastuvõtmisega, kus oli välja toodud faktiline eksimus. Alates Vene 1903.a Uue Nuhtlusseadustiku ja seejärel 1929.a EV Kriminaalseadustiku maksma panemisest oli Eesti karistusõiguse areng tihedalt seotud neoklassikalise süüteomõistega, mis lähtus tahtlusteooriast. Eksimus teo faktides oli määratletud valdavalt kui eksimus sihtobjektis või eksimus põhjuslikkuses seoses. Juriidilise eksimuse all mõisteti tegelikult eksimust mingis õiguslikus mõistes, mis hetkel käsitletakse kui koosseisueksimust ehk faktilist eksimust. Eksimust teo keelatuses ei tunnustata, kuna samastati keelunormi kui ühiskonnas üldtunnustatud primaarnormi ja karistusseadustikus sätestatud seadusnormi. Eesti iseseisvusperioodil oli eksimuse tähenduses kasutusel õigusmõiste eksitus.

Neoklassikaline suund karistusõiguses, mis nägi õigusnormides mitte kuivi seadusnorme, vaid elavatele inimestele suunatud õigusnorme ja kurjategijas nägi ka isiksust, oli siiski seotud seaduspositivismiga ja vaid peale teist maailmasõda, mil taas elustus loomuõigus, tekkis arusaam aegumatutest väärtustest, kui seadusest kõrgemalseisvatest väärtustest või põhiseaduslikest väärtustest, ja sellest ajast alates hakati eristama seadusnorme ja üldtunnustatud väärtusi, nii et isik peab järgima loomuliku käitumisnormi. Keelueksimuse sätestamine positiivses õiguses sai teoks tänu sellele, et eristati primaar- ja sekundaarnormi. Eesti jaoks algas uus etapp karistusõiguse arengus alates karistusseadustiku vastuvõtmisest.

Seoses Karistusseadustiku jõustumisega 2002.a toimus Eesti karistusõiguses üleminek neoklassikalisest süüteo mõistest finalistlikule. Finalistlik süüteoõpetus lähtub eeldusest, et inimekäitumine saab olla ainult tahtlik, millest tuleneb, et kuriteokoosseis sisaldab ainult inimekäitumist ja tahtlus teo suhtes peab kuuluma koosseisu. Sellega oli loodud võimalus käsitleda ka ebaõigusteadlikkust teisiti. Tahtlikust teost võis siis rääkida ka juhul, kui isik pani toime kuriteo, kuid tal oli eksimuslik ettekujutus kuriteo keelatuses. Eksimuse mõiste oli kehtestatud koosseisu, õigusvastasuse ja süü tasandil.

Eksimuse mõistet võib määratleda kui mitteteadmist, s.o teadmise puudumine või väär ettekujutus tegelike asjade seisust. Keelueksimuse puhul nõutakse ka arusaamist keelunormist ehk teo õigusvastasusest. Riigikohus leidis, et ei piisa pelgalt õigusvastasust välistava asjaolu objektiivsest eksisteerimisest, vaid isik peab ka käituma vastava arusaamisega tema olemasolust.

Karistusseaduses on eksimuse mõiste määratletud intellektuaalse elemendi puudumise tõttu. Samas aga voluntatiivne element täiendab intellektuaalset elementi, kusjuures on määravaks see, et intellektuaalse elemendi alusel tekkiks isikul siiski ka veendumus, et tema tegu ei ole õigusvastane. Veendumus omakorda põhineb intellektuaalsel elemendil. Selles mõttes on igati põhjendatud, et vaatamata sellele, et eksimuse koosseisu kirjeldamisel voluntatiivne element ei leidnud kajastamist, Riigikohtu praktikas ja ka õigusdogmaatikas on see tunnustatud. Miinimumnõudeks eksimuse mõiste kohaldamisel on see, et toimepanija ei pea võimalikuks ega mõõna, et ta paneb toime õigusvastase teo. Keelueksimuse puhul on nõuded kõrgemad, siin on eksimuse kohaldamise lisatingimuseks on see, et selline eksimus oleks toimepanijale vältimatu. See on leidnud kinnitust kui Riigikohtu praktikas kui ka õigusdogmaatikas.

Koosseisueksimuse all tuleb mõista süüteo koosseisule vastavate asjaolude mittetundmist, kaasa arvatud kirjeldamata tunnuse, blanketse normi mittetundmine, samas kui karistatavuseelduste mittetundmine ei mängi mingit rolli. Garandikohustuse osas, kui on tegemist eksimusega kohustuse olemasolus, siis kõne alla tuleb koosseisueksimus, ja kui mõiste ulatuses, siis kohaldub keelueksimus.

Nii õigusdogmaatika kui ka Riigikohus on seisukohal, et õigustermini mittetundmine ei tähenda, et isik tuleb vabastada vastutusest. Piisab sellest, kui isik teab õigusmõiste üldkeelelist tähendust. Kui aga puudub arusaamine, siis kohaldamisele tuleb koosseisueksimus.

Samasuseksimusega on tegemist siis kui isik eksis isikus, kelle vastu oli suunatud rünne. Sellist eksimust ei käsitleta KarS § 17 mõttes kui koosseisueksimus. Sihtobjektis eksimisel on tähendus toimepanija vastutusele võtmisel. Kohtupraktikas oli käsitletud eksimusena sihtobjektis seda olukorda, kus isik kõrvaldab asitõendi, arvates, et oli alustatud kriminaalmenetlus, mida aga ei olnud veel tehtud. Kausaalahela käsitlemisel lähtub Riigikohus tagajärje ettenähtavuse kriteeriumist ja samuti ka ohu loomise ja selle realiseeritusest tagajärjes. Analüüsides aga subjektiivset külge on mindud reeglina kohe kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse eristamisele eksimuse koosseisu käsitlemata.

Eksimusega õigusvastasuse tasandil ehk eksimusega lubavas asjaolus on tegemist siis kui isik eeldab ekslikult asjaolu, mis õigustaks tema tegu. Kui koosseisueksimuse puhul eksib isik asjaolus koosseisutasandil, siis eksimusega lubavas asjaolus on tegemist siis, kui isik samuti eksib asjaolus, kuid selle asjaolu õiguspärasuses. Keelueksimusega on tegemist siis, kui kerkib küsimus kogu teole antavast hinnangust, sel juhul isik eksib keelunormis. Isik hindab sel juhul ekslikult keelunormi või ei ole teadlik selle olemasolust. Lubatavuseksimusega on tegemist siis, kui isik eksib õigustava asjaolu olemasolus või ulatuses, arvates ekslikult, et selline tavaliselt keelatud tegu on lubatud teatud tingimustel, õiguskord aga ei tea seda vähemalt sel kujul, või isik laiendab õigustuse ulatust. Eksimus õigustuse eeldustes tähendab seda, et mingi õigustava asjaolu realiseerimiseks ei täitnud isik kõiki vajalikke eeldusi. Kui kõne alla tuleb koosseisueksimus või eksimus lubavas asjaolus, siis vastutus tahtliku toimepandud süüteo eest on välistatud. Sel juhul isikut karistatakse ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest, kui see on eraldi sätestatud karistusseaduse eriosas. Keelueksimuse puhul on vastutus välistatud vaid siis, kui selline eksimus oli toimepanijale vältimatu. Vastasel juhul võib eksimuse olemasolul vaid kergendada karistust. Keelueksimus ei välista tahtlust. Selline eristamine leidis kinnitust ka Riigikohtu praktikas.

Seoses koosseisueksimuse, lubavas asjaolus ja keelueksimuse eristamisega on tähtis vahet teha teatud süüteokoosseisude vahel, mis on sätestatud karistusseadustiku eriosas. Peetakse silmas need koosseisud, kus on kasutatud väljendit *ebaseaduslik*, mis reeglina osutab õigusvastasuse üldistele eeldustele. Kui väljend *ebaseaduslik* on ära toodud ühe tunnusega teiste deskriptiivsete tunnuste hulgas, samas kui koosseis on deskriptiivne ja kirjeldab keelatud tegusid, siis kohaldamisele tuleb KarS § 17 kohaselt koosseisueksimus. Kui selline tunnus iseloomustab kogu tegu, siis on tegemist keelueksimusega. Selles suhtes on Riigikohus samal seisukohal. Kui on tegemist näiliku hädakaitsega, tuleb kohaldamisele KarS § 31, seda nimelt siis kui kõne alla tuleb eksimus näiliku hädakaitse kui lubava asjaolu olemasolus. Samas kui on tegemist

eksimusega hädakaitse ulatuses ehk õigustatuse ulatuses, mille korral on ületatud hädakaitse piirid, siis kohaldamisele tuleb lubatavuseksimus ehk kaudne keelueksimus vastavalt KarS § 39. Kui kuriteo üheks tunnuseks on ebaseaduslikkus, siis kohaldamisele tuleb koosseisueksimus KarS § 17 järgi. Eeldatavas nõusolekus eksimuse puhul on Riigikohus seisukohal, et kohaldamisele tuleb KarS § 31, seda nii nõusoleku olemasolus kui ka selle ulatuses.

Seoses keelueksimusega leidis Riigikohus, et kui isik tegutseb teatud valdkonnas, eeldatakse, et isik peab olema teadlik vastava valdkonna karistusõiguslikust regulatsioonist, muidu ei või rääkida eksimuse vältimatusest. Isikul peab olema objektiivne põhjus kahelda, kas võiks olla tegemist õigusvastase teoga. Kui tekib kahtlus oma teo õiguspärasuses, siis on see alguseks, et kontrollida oma võimaliku eksimust. Kui oht või kahju kaitsvale hüvele on vähem intensiivne, seda vähem on alust kahelda teo õiguspärasuses. Edasi osutab Riigikohus sellele, et kui tekib kahtlus teo õiguspärasuses, tuleb pöörduda nõu saamiseks õigusnõustaja poole, sel juhul eksimuse vältimatus tuleb kõne alla, kui see ei annaks tulemusi. Lisaks sellele tuleb arvestada PS §39 lähtuvalt teiste isikute õigustega. Kui on võimalus, et tegu võib osutada kahjulik mõju teiste isikute hüvedele, siis on põhjus teo õiguspärasuses kahtluse tekkimiseks. PS § 11 tulenevalt isiku tegudes keelueksimuse tuvastamisel tuleb arvestada proportsionaalsuse põhimõttega. Seejuures on Riigikohus seisukohal, kui eksimus oli toimepanijale kergesti välditav, siis ei saa kõne alla tulla karistuse kergendamine.

Lõppkokkuvõtteks tuleb märkida, et kuigi Riigikohtu lahendite osakaal kasvab, siiski õpetus eksimusest veel ei leidnud laia kohaldamist nagu see on nt. Saksamaal. Eksimuse karistusõiguslik tähendus seisneb selles, et see aitab suuremal määral tulla õiglasemale lahendusele langetades otsust kriminaalasjas, mis tähendab omakorda, et need küsimused peaksid leidma kajastamist ka süüteo asjaolude tõendamisel kohtueelse menetluse läbiviimise käigus.

Уголовно - правовое значение заблуждения на примере практики Государственного суда

РЕЗЮМЕ

Темой данной магистерской работы является уголовно правовое значение заблуждения на примере практики Государственного суда. Причиной выбора темы данной работы явилось то обстоятельство, что учение об ошибке в праве очень актуально. Актуальность выражается в том, что до 2002 года как такового учения об ошибке не было, поскольку уголовный кодекс не содержал положений об ошибке, поэтому в принципе лицо, применяющее право не был обязан рассматривать в действиях виновного возможность заблуждения. Кроме того ранее, до принятия пенитенциарного закона действовало положение, что незнание закона не освобождает от ответственности, в результате чего ошибка в запрете была практически неприменима. Другим обстоятельством, повлиявшим на рассмотрение заблуждения в уголовном праве, послужило то, что учение о заблуждении было принято законом в 2002 году и ранее практики его применения не было. То есть понятие об ошибке является ранее неизвестным нововведением. В то же время у учения об ошибке имеются большие возможности для направления права к более справедливому решению, учитывая специфику каждого уголовного дела.

Ввиду вышеуказанных причин автор данной работы поставил целью рассмотреть уголовно правового значения ошибки, исходя из решений Государственного суда, провести анализ уголовно правовых положений в области заблуждения и сравнить теоретические положения с положениями в решениях Государственного суда, вывести практику применения ошибки в уголовном праве. Кроме того ставится целью данной работы также разграничение заблуждения на уровне состава виновного деяния, на уровне противоправности и также на уровне вины. При рассмотрении данной темы автор работы пришел к следующим выводам.

Начало рассмотрению заблуждения в праве было положено юристами в Древнем Риме. Тогда существовали два вида заблуждений, а именно фактическое заблуждение или заблуждение касательно фактов и юридическое заблуждение или заблуждение в праве. После крушения римской империи, понятие заблуждения в уголовном праве не существовало. Вновь это понятие было открыто только с принятием первых европейских уголовных кодексов. Сперва было узаконено понятие о фактической ошибке. В

дальнейшем в ходе развития уголовного права сперва в Германии Верховный суд пришел к выводу о том, что понятие заблуждения в запрете должно приниматься в расчет при наказании человека. В дальнейшем положение о заблуждении в запрете было принято в уголовном кодексе Германии. В ходе практики ее применения в правовой догматике также было признано понятие заблуждения в противоправности деяния. С вступлением в силу пенитенциарного закона в 2002 году было установлено положение о заблуждении на уровне состава виновного деяния, на уровне противоправности и также на уровне виновности. Если ранее действовавший уголовный кодекс исходил из неоклассического понятия о виновном деянии, то пенитенциарный закон составлен исходя из финального понимания виновного деяния. Если ранее действовала теория об умысле, то теперь стали исходить из теории вины. При этом понятие вины было разделено на два элемента. На умысел, который рассматривался на уровне объективных признаков состава виновного деяния, то вина стала нормативным признаком, упреком в том, что человек мог вести себя правомерно и все-таки избрал своей позицией совершение противоправного деяния. При этом если ранее вопрос вины решался на уровне умысла, то есть если человек не знал закона, то автоматически преступление считалось не умышленным, и человек освобождался от ответственности, то теперь незнание закона не устраняет умысла. В то же время надо подчеркнуть, что ранее считалось, что незнание закона всегда влечет за собой наказание. По пенитенциарному же кодексу знание закона не обязательно, главное, чтоб человек знал общепринятый в обществе запрет.

В ходе рассмотрения сущности заблуждения в уголовном праве автор данной работы пришел к выводу, что заблуждение представляет из себя либо отсутствие знания либо ложное представление о действительном положении вещей. Кроме того при рассмотрении понятия заблуждения в запрете необходимо принимать в учет знание и кроме того понимание. Поскольку на уровне противоправности речь идет об абстрактных понятиях, то здесь основным является именно понимание ценностей. Знание все-таки больше адресовано к внешним явлениям. Понимание адресовано же к понятиям. Государственный суд также на позиции, что недостаточно существование обстоятельства, устраняющего противоправность деяния, должно быть также понимание этого.

В пенитенциарном кодексе понятие заблуждение определено через интеллектуальный элемент умысла. В то же время в уголовно правовой догматике и Государственным судом признано, что в составе заблуждения играет роль также волюнтаривный элемент умысла. Это является обоснованным, поскольку иначе теряется грань с неосторожным

преступлением. Также, исходя из механизма совершения деяния, не реально представить заблуждение без отношения к этому самого человека, без волевого отношения.

При рассмотрении сущности заблуждения с учетом уголовно правовой догматики и решений Государственного суда, автор данной работы пришел к выводу, что о заблуждении тогда идет речь, когда отсутствует минимальный элемент знания, то есть когда человек считает наступление какого либо явления невозможным, то есть не в состоянии предвидеть его наступление. В то же время человек и не должен допускать возможность осуществления известного результата его деяния. В этом вопросе и уголовно правовая догматика и позиция Государственного суда едины.

Под фактической ошибкой следует понимать незнание обстоятельств, указывающих на признаки виновного деяния. Человек не обязан знать все обстоятельства, которые не имеют значения для состава преступления. Незнание предпосылок наказуемости как объективных, так и субъективных не имеет значение, поскольку они не должны охватываться умыслом. В то же время в отношении бланкетной нормы должен быть умысел, и следовательно незнание бланкетной нормы может вести к отсутствию умысла в составе виновного деяния. В отношении обязанности гаранта решение неоднозначно. Если человек заблуждается в наличии этого, то речь идет об отсутствии состава преступления, поскольку данный признак не охвачен умыслом. В то же время если человек заблуждается в самом понятии, в его объеме, то тогда речь идет о заблуждении в запрете, что освобождает от ответственности, когда человек не был в состоянии избежать этого заблуждения. Как уголовно правовая догматика, так и позиция Государственного суда основаны на том, что заблуждение в составе преступления также должно охватывать понимание юридического термина, который используется при описании состава преступления, который приведен в особенной части пенитенциарного кодекса. Речь только идет не о самом правовом понятии, а его общеязыковом значении. Таким образом, человек не обязан знать самого правового значения. В то же время, если человек не знает общеязыкового значения термина, то речь идет об отсутствии умысла, и если в кодексе нет преступления, за которое наказывался бы человек по неосторожности, то речь идет тогда о полном освобождении от уголовной ответственности.

Заблуждение в тождестве объекта либо субъекта не имеет значения для уголовной ответственности. Поэтому положение пенитенциарного кодекса в статье 17 не применяется к данному рода заблуждениям. В то же время судебной практикой

рассмотрен вид заблуждения, при котором человек собирается реализовать один состав преступления, но ошибается в выбранной цели. Государственный суд посчитал, что уничтожение доказательств изобличения в преступлении при заблуждении в факте возбуждения уголовного дела можно рассматривать как заблуждение в целевом объекте или иначе говоря *aberratio ictus*. При рассмотрении причинной связи Государственный суд исходит из критерия, в состоянии ли был человек предвидеть результат своих действий. Также при рассмотрении данного вопроса суд исходит из опасности, которая была во первых создана виновником и во вторых была реализована в результате. В то же время суд рассматривает причинную связь без учета учения об ошибке, исходя только из усмотрения, имеется ли в действиях виновного косвенный умысел либо неосторожность в форме легкомыслия либо халатности.

С заблуждением на уровне противоправности тогда имеем дело, когда человек ошибочно предполагает обстоятельство, которое его оправдало, если бы оно на самом деле существовало. И при заблуждении на уровне состава преступления и на уровне противоправности в том случае идет речь, если человек ошибся в фактах, то есть ошибочно представлял себе факты, которых в действительности не было, в то же время имеем дело с заблуждением в запрете, когда человек ошибочно оценивал свое деяние как разрешенное, на самом же деле оно запрещено. Виновник ошибается в норме запрета либо неправильно ее трактует. В случае заблуждения в дозволенности деяния тогда имеем дело, когда человек ошибается в наличии или объеме запрещенной нормы. В таком случае, человек освобождается от ответственности, если это было для него неизбежным, в обратном случае, виновное лицо наказывается за умышленное оконченное виновное деяние. Единственно суд может смягчить наказание. В случае заблуждения в норме запрета виновник правильно оценивает обстоятельства, но дает им неправильную оценку, предполагая, что его деяние оправдано, хоть и является запрещенным в обычных условиях, в то же время правопорядок в таком виде правомерность данного деяния не признает. В случае заблуждения в составе преступления либо в противоправности виновник наказывается за совершение этого деяния по неосторожности, если это отдельно урегулировано в законе.

В особенной части пенитенциарного кодекса имеются составы преступлений, при описании которых использовано слово «незаконный». Обычно этот признак указывает на противоправность деяния, но в данном случае это не так. Если данное выражение использовано в описании состава преступления как один из признаков, либо в названии

данного состава, причем сам состав состоит из несколько признаков, то если человек ошибается в этом признаке, то речь идет тогда о заблуждении в составе преступления. Если же это выражение «незаконный» используется для характеристики всего деяния, то тогда речь идет о заблуждении в норме запрета. В таком случае данный вид заблуждения рассматривается по статье 39 пенитенциарного кодекса, и в этом случае человек избегает ответственности, если это заблуждение было неизбежным. На такой же позиции Государственный суд. Если речь идет о заблуждении относительно мнимой самообороны, то применяется статья 31 ПК, это только в том случае если виновник ошибся в наличии, если же он ошибся в объеме самообороны и превысил, таким образом, пределы самообороны, то речь о заблуждении в норме запрета. Если одним признаком состава преступления в числе других выражение «незаконный», то применяется заблуждение в составе преступления. Если же виновник заблуждается в наличии предполагаемого согласия лица, либо в его объеме, то заблуждение разрешается на уровне противоправности согласно ст.31 ПК. Такой позиции придерживается Государственный суд.

В связи с заблуждение в норме запрета Государственный суд на позиции, что если человек связан с какой либо сферой деятельности, то он должен знать уголовно правовое регулирование данной сферы, в противном случае невозможно говорить о неизбежности в заблуждении. У лица также должна быть объективная причина, чтоб начинать сомневаться в возможной противоправности своего деяния. Если возникло сомнение, то лицо должно проверить возможность заблуждения в противоправности. Если возможный вред защищаемым интересам менее интенсивный, тем меньше причин начинать сомневаться в противоправности. Если лицо начинает сомневаться, то он должен обратиться к знатоку в области права. Только после этого можно говорить о неизбежности заблуждения. Согласно статье 39 Конституции Эстонии лицо обязано при реализации своих интересов учитывать также интересы и права других лиц. Если такая возможность нарушения прав третьих лиц присутствует, то первый признак для проверки правомерности своего деяния. Исходя из статьи 11 Конституции Эстонии, при установлении заблуждения в норме запрета надо учитывать принцип пропорциональности. В то же время Государственный суд на позиции, если заблуждение в норме запрета легко было избежать, то нет основания для смягчения наказания.

KASUTATUD LÜHENDID

PS - Põhiseadus

KarS - Karistusseadustik

KrK - Kriminaalkoodeks

KrS - EV kriminaalseadustik

LS - Liiklusseadus

RKKK - Riigikohtu kriminaalkollegium (lahend)

TsÜS - Tsiviilseadustiku üldosa seadus

BGHSt - Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen

BjagdG - Bundesjagdgesetz

KrSK – Kriminaalseadustik. Kommenteeritud väljaanne

KrKK - Kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne

KarSK – Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3 väljaanne.

nt - näiteks

vnr - veerunumber

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

1. Arnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura, 1996
2. Berman, H. Zapadnaja traditsija prava: epoha formirovanija, 2 väljaanne. Moskva: Infra M-Norma, 1998
3. Ernits, M., Pikamäe, P., Samson, E., Sootak, J. Karistusseadustike üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendused. Tallinn: Juura, 1999
4. Fletšer, D., Naumov, A. Sovremennõje kontseptsii ugolovnogo prava. Moskva: Jurist, 1998
5. Ilus, E. (toim). Õigusteaduse sõnastik. Tartu: Akadeemilise kooperatiivi kirjastus, 1934
6. Hall, J. General principles of criminal law. Indianapolis: the Bobbs-Merrill compny, 1947, lk 346. Arvutivõrgus:
http://heionline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.beal/gpricla0001&div=5&collection=beal&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=General|Principles|of|Criminal|Law&type=matchall#356,07.03.2012
7. Hattenhauer, H. Euroopa õigusajalugu. Tallinn: Juura, 2007
8. Kaugia, S. Küsimus õigest õigusest. – Juridica, 2009/II
9. Kofanov, L. jt (toim). Digestõ Justiniana, tõlgitud ladina keelest, Moskva: Statut, 2004
10. Krašeninnikova, N., Židkov, O. Istorija gosudarstava i prava zarubežnõh stran, tsast 2. Moskva: Infra, 2000
11. Kühl, K. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura, 2002
12. Langemets, M. jt. (toim). Eesti keele seletav sõnaraamat, A-J, 2, täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti keele SA, 2009
13. Linntam, M. Õigluse idee kui argument Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Juridica, 2002/I
14. Liszt, F. Utsebnik ugolovnogo prava, obstsaja tsast. Moskva: tovarištšestvo tipografii Mamontova, 1903
15. Liszt, F. Zadatštši ugolovnoi politiki. Prestuplenije kak sotsialno – patologištšeskoje javlenije. Moskva: Infra M, 2004
16. Maurer, K. (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex, 2000
17. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2002
18. Narits, R. Eesti õiguskord ja väärtusjurisprudents. – Juridica, 1998/1

19. Narits, R. Jurisprudentsi põhijoontest. – Juridica, 1995/IX
20. Nemvalts, P. Karistusseadustik ja keeleloogika. - Õiguskeel 2003, nr.1
21. Pikamäe, P. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine. Doktoritöö. Tartu, 2006
22. Rebane, I. (koost). Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. Parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Eesti raamat, 1980
23. Rosentau, M. Tõendamine teadmise standardmudelis. – Juridica, 2001/III
24. Roxin, C. Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre. München: C.H.Beck, 1994
25. Saarmann, K., Matto, K. (koost). Kriminaalseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: 1937
26. Samson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Tallinn: Justiitsministeerium, 2001
27. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja läbitöötatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2009
28. Sootak, J. Karistusõigus, üldosa. Tallinn: Juura, 2010
29. Tagantsev, N. Russkoje ugovnoje pravo, leksii, tsast obstsaja, S-Peterburg: 1902, lg 381. Arvutivõrgus: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/280/584.html>, 07.03.2012.
30. Tagantsev, N. Russkoje ugovnoje pravo, leksii, tsast obstsaja, 1 tom. Moskva: Nauka, 1994
31. Talvik, S. Juriidiline eksitus. – Tervis, 1922, nr.8,
32. Tiivel, R. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura, 2009
33. Varul, P. jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm. Vlj. Tallinn: Juura, 2010

KASUTATUD NORMATIIVAKTIDE LOETELU

34. Karistusseadustik - RT I 2001, 61, 364
35. EV Kriminaalkodeks RT I 1992, 20, 288; RT III 2002, 11, 108
36. 1920.a EV Põhiseadus - RT, 09.08.1920, 113/114, 243
37. 1937.a EV Põhiseadus RT, 03.09.1937, 71, 590
38. Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I 2002, 35, 216
39. O.Tšistjakov. Rossijskoe zakonodatelstvo X –XX vekov. Tom 6. Moskva: Juriditšeskaja literatura, 1988

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA LOETELU

40. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-24-98, 10. veebruaril 1998.a.
41. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-86-97, 9. septembril 1997.a.
42. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-50-98, 8. aprillil 1998.a.
43. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-56-01, 24. mail 2001.a.
44. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-93-96, 17. septembril 1996.a.
45. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-121-98, 15. detsembril 1998.a.
46. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-80-02, 19. juunil 2002.a.
47. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-124-01, 21. jaanuaril 2002.a.
48. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-63-00, 30. mail 2000.a.
49. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-86-98, 25. augustil 1998.a.
50. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-95-05, 20. oktoober 2005.a.
51. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-96-05, 17. oktoober 2005.a.
52. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-20-06, 20. aprill 2006.a.
53. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-55-06, 30. juuni 2006.a.
54. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-85-04, 18. oktoober 2004.a.
55. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-92-05, 10. oktoober 2005.a.
56. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-96-06, 22. detsember 2006.a.
57. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-18-10, 13. mai 2010.a.
58. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-68-05, 19. september 2005.a.
59. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-56-04, 30. juuni 2004.a.
60. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-110-04, 2. detsember 2004.a.
61. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-28-01, 27. märtsil 2001.a.
62. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-57-10, 27. oktoober 2010.a.
63. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-128-06, 16. aprill 2007.a.

64. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-60-10, 22. september 2010.a.
65. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-91-09, 23. november 2009.a.
66. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-33-05, 1. juuni 2005.a.
67. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-17-04, 25. märts 2004.a.
68. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-106-09, 28. detsember 2009.a.
69. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-92-05, 10. oktoober 2005.a.
70. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-46-06, 29. juuni 2006.a.
71. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-32-10, 7. mai 2010.a.
72. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-18-10, 13. mai 2010.a.
73. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-35-08, 3. oktoober 2008.a.
74. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-143-05, 9. veebruar 2005.a.
75. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-67-09, 24. september 2009.a.
76. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-34-08, 20. juuni 2008.a.
77. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 3-1-1-73-05, 31. august 2005.a.